

เอกสารวิชาการ
เรื่อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
(พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)

โดย
นายณัฐกิตติ์ กิตติธำรงกุล

นักศึกษาหลักสูตรนักรัฐศาสตร์ รุ่นที่ ๑๓
ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อศึกษาปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมาของการพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีวิธีดำเนินการได้แก่ การนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา เช่น แนวความคิดเรื่องพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในห้วงที่ผ่านมา ตลอดจนโอกาส อุปสรรคที่จะส่งผลต่อการพัฒนาศึกษาในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ และนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นสาระสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า สถานภาพการดำเนินงานพัฒนาศึกษาที่เป็นรูปธรรมต่อเด็กนักเรียน เยาวชน และประชาชนที่เป็นผู้รับบริการของกระทรวงศึกษาธิการ จะประกอบด้วยด้านคุณภาพการศึกษา ด้านโอกาสทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการการศึกษา ในส่วนผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า มีประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสถานศึกษาที่มีคุณภาพที่เท่าเทียมกันของผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมยังไม่สามารถเพิ่มที่สูงขึ้นได้ การใช้ทรัพยากรทางการศึกษายังไม่มีธรรมาภิบาลเท่าที่ควร และขาดระบบข้อมูลและสารสนเทศจากทั้งภายในและภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้ในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และสุดท้าย ในส่วนผลการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พบว่า สามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนา ประเด็นยุทธศาสตร์ และมาตรการภายใต้ยุทธศาสตร์ ที่จะสามารถส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการมีเป้าหมายและทิศทางการปฏิบัติงานที่สอดคล้องและตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ และสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำนำ

บทบาทการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เพื่อให้การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน ได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาทั้งในระยะยาวและระยะกลาง โดยเฉพาะ “การพัฒนาผู้เรียน” ให้มีการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเน้นไปที่ทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกช่วงวัยให้เป็นคนไทยที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ถือเป็นกลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ในปี ๒๕๘๐ ในข้างต้น โดยถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติเชื่อมโยงลงสู่แผนระดับต่าง ๆ ที่รวมถึงแผนยุทธศาสตร์ในระดับกระทรวง ซึ่งแผนแม่บทฯ แต่ละฉบับจะประกอบด้วยเป้าหมายและตัวชี้วัดในการดำเนินการที่แบ่งช่วงเวลาออกเป็น ๔ ช่วง ช่วงละ ๕ ปี ทั้งนี้ เป้าหมายของแผนแม่บทฯ ในช่วง ๕ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕) จะเป็นการมุ่งเน้นการปรับสภาพการณ์ของประเทศในทุกมิติ เพื่อให้สามารถเอื้อต่อทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ได้มีความพร้อมสำหรับการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้พิจารณานำเป้าหมายของแผนแม่บทฯ ที่เกี่ยวข้องมาใช้สำหรับจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายการพัฒนา ๑๐ เป้าหมาย (ENDs) ประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนา ๖ ประเด็นยุทธศาสตร์ (WAYS) วัตถุประสงค์ของแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ และมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (MEANS) สำหรับให้ทุกส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำไปใช้เป็นกรอบสำหรับการพิจารณาจัดทำแผนปฏิบัติการ แผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ แผนงาน และโครงการได้อย่างถูกต้อง

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ของศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ที่ได้กรุณามอบความรู้ หลักวิชา วิธีดำเนินการที่ถูกต้อง ในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) ฉบับนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่ายุทธศาสตร์ฯ ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิชาการในอนาคตต่อไป

ผู้ดำเนินการศึกษา

นักศึกษาลักษณ์สุทรนุกฤษฎศาสตร์ รุ่นที่ ๑๓

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	
คำนำ	
สารบัญ	
ส่วนที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๔
ขอบเขตของการศึกษา	๔
ระเบียบวิธีการศึกษา	๕
ข้อจำกัดของการศึกษา	๖
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	๖
คำจำกัดความ	๖
ส่วนที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๗
แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา	๗
แนวความคิดเรื่องการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา	๑๑
แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๓
แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์	๑๖
แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ	๑๘
แนวความคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	๒๓
ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา	๒๕
ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้	๒๗
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๒
กรอบความคิดในการศึกษา	๓๔
ส่วนที่ ๓ การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	๓๗
ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ที่เกี่ยวข้องกับ	๓๗
อำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ	
เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	๔๐
ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	

บริบทของกระทรวงศึกษาธิการ	๔๙
สภาพปัญหา ข้อขัดข้อง อุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาการศึกษา ที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ	๕๘
ส่วนที่ ๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	๖๑
ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕	
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ	๖๑
การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ	๖๕
เป้าหมายการพัฒนาของกระทรวงศึกษาธิการ (ENDs)	๗๐
ประเด็นยุทธศาสตร์ (WAYS) และวัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์	๗๑
มาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (MEANs)	๗๓
สรุปผล	๘๑
บรรณานุกรม	๘๖
ประวัติผู้ดำเนินการศึกษา	๘๘

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๒-๑ กรอบแนวคิดการสร้างควมร้บผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา	๑๑
ภาพที่ ๒-๒ กรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยสร้างควมร้บผิดชอบร่วมกัน ในระบบการศึกษา	๑๒
ภาพที่ ๒-๓ ลำดับขั้นตอนการกำหนดนโยบายแห่งชาติ	๒๑
ภาพที่ ๒-๔ ตัวแบบการกำหนดยุทธศาสตร์	๒๒
ภาพที่ ๒-๕ ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๘๐ และแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ	๒๔
ภาพที่ ๒-๖ การบริหารการศึกษาตามทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด	๒๕
ภาพที่ ๒-๗ กรอบแนวคิดในการศึกษา	๓๕
ภาพที่ ๓-๑ ผังโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ	๕๒
ภาพที่ ๔-๑ ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ	๖๙

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๒-๑ กรอบการพิจารณาตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา	๑๑
ตารางที่ ๔-๑ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์จุดแข็ง	๖๕
ตารางที่ ๔-๒ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์จุดอ่อน	๖๖
ตารางที่ ๔-๓ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์โอกาส	๖๘
ตารางที่ ๔-๔ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์อุปสรรค	๖๙
ตารางที่ ๔-๕ การกำหนดมาตรการด้วยเครื่องมือ TOWS Matrix	๗๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศที่ยังคงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยได้ระบุข้อมาตรฐานที่ต้องนำไปใช้บังคับในการจัดการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเข้ารับบริการการศึกษาของประชาชน ในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ เช่น รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านการศึกษาโดยปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัด และปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยให้สอดคล้องกันทั้งในระดับชาติ และระดับพื้นที่

พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ระบุเหตุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่สมควรให้เด็กเล็กซึ่งเป็นเด็กปฐมวัยได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง ทัวถึง และเสมอภาค มีการส่งเสริมการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมในช่วงรอยต่อ ตั้งแต่ก่อนอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ รวมทั้งเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ โดยได้ระบุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ให้นโยบายของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง มีภารกิจร่วมกันดำเนินการเพื่อให้มีการพัฒนาเด็กปฐมวัย และดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐาน และแนวปฏิบัติที่ดี การจัดการเรียนรู้ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องเป็นไปเพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย แต่ต้องไม่เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแข่งขัน ในการผลิตและพัฒนาครู ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้มีการเสริมสร้างจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย และสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย ต้องจัดให้มีการอบรมเลี้ยงดู เพิ่มพูนประสบการณ์ ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ และจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึง รวมทั้งจัดให้มีการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมในช่วงรอยต่อ ตั้งแต่ก่อนระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาอย่างต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ระบุเหตุผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างได้ มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง จึงกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา โดยเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ระบุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์คึกคักนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องเพื่อเพิ่มความคล่องตัว รวมทั้งเป็นการสร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้ระบุเหตุผลเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู ซึ่งให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนฯ หรือใช้กลไกทางภาษีมาร่วมสนับสนุน รวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุนได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ โดยได้ระบุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ เพื่อประโยชน์ในการลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กองทุนฯ จะดำเนินการเอง หรือร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา หรือหน่วยงานอื่นใดก็ได้ โดยกองทุนฯ มีอำนาจสนับสนุนค่าใช้จ่ายตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด

พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ระบุเหตุผลเพื่อให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินและบริการสาธารณะ และให้มีการบูรณาการฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐทุกแห่งเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการบริการภาครัฐและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนด้วยระบบดิจิทัล โดยได้ระบุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ให้หน่วยงานของรัฐจัดทำข้อมูลตามภารกิจให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล โดยเป็นข้อมูลที่มีความสมบูรณ์เชื่อถือได้ และสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และให้หน่วยงานของรัฐจัดทำกระบวนการหรือดำเนินการทางดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดินและการให้บริการประชาชน จัดทำบริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัล โดยมุ่งเน้นถึงการอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงของประชาชนที่เป็นไปตามมาตรฐาน และมีการบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐเป็นสำคัญ

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดให้รัฐมียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งมีผลบังคับใช้กับส่วนราชการ

ทุกหน่วยมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ จะประกอบด้วยความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย ชีตความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ และประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศในช่วงเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบ “ประชารัฐ” ซึ่งประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ในปี ๒๕๘๐ ซึ่งปรากฏตามความในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยได้ระบุถึงความสำคัญว่า แผนแม่บทฯ ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้มีผลผูกพันหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น รวมทั้งการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทฯ ด้วย ซึ่งแผนแม่บทฯ มีจำนวน ๒๓ ฉบับ จะประกอบด้วย ๑) ความมั่นคง ๒) การต่างประเทศ ๓) การเกษตร ๔) อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ๕) การท่องเที่ยว ๖) พื้นที่และเมืองนำอยู่อัจฉริยะ ๗) โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ และดิจิทัล ๘) ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ ๙) เขตเศรษฐกิจพิเศษ ๑๐) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ๑๑) ศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ๑๒) การพัฒนาการเรียนรู้ ๑๓) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี ๑๔) ศักยภาพ การกีฬา ๑๕) พลังทางสังคม ๑๖) เศรษฐกิจฐานราก ๑๗) ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม ๑๘) การเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ๑๙) การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ๒๐) การบริการ ประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ ๒๑) การต่อต้านทุจริตและประพฤติมิชอบ ๒๒) กฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม และ ๒๓) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม

จะเห็นว่า บทบาทของกระทรวงศึกษาธิการภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศได้นั้น จำเป็นจะต้องเน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในระยะยาวและระยะกลาง สำหรับประชาชนทุกกลุ่มวัย สามารถที่จะได้รับประโยชน์ ประกอบกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็น

ยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติทั้ง ๖ ด้าน เชื่อมโยงลงสู่แผนระดับต่างๆ รวมถึงยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง ที่สำคัญคือ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จำนวน ๒๓ ฉบับ ที่ประกอบด้วยเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาได้แบ่งระยะเวลาออกเป็น ๔ ช่วง ช่วงละ ๕ ปี คือ ช่วงที่ ๑ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ ช่วงที่ ๒ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ ช่วงที่ ๓ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๗๑ – ๒๕๗๕ และ ช่วงที่ ๔ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๗๖ – ๒๕๘๐ ซึ่งพบว่า กระทรวงศึกษาธิการยังไม่มียุทธศาสตร์ขึ้นมารองรับการดำเนินการให้สอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทฯ และหากไม่มีการจัดทำยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการให้สอดคล้องกับช่วงเวลาของแผนแม่บทฯ แล้ว จะส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ขาดกรอบทิศทางที่ชัดเจน สำหรับนำไปใช้ในการจัดทำแผนระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผนปฏิบัติการ แผนปฏิบัติการแผนงบประมาณ รวมทั้งแผนงานหรือโครงการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น นักศึกษาจึงมีความสนใจในการศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)” เพื่อหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากกระทรวงศึกษาธิการ และเพื่อให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีกรอบสำหรับการดำเนินการอย่างถูกต้องชัดเจนที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมาของการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๒.๓ เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๑.๓ ขอบเขตของการศึกษา

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา และการกำหนดยุทธศาสตร์

๒) ศึกษายุทธศาสตร์ชาติ ๖ ด้าน เพื่อหาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมายของกระทรวงศึกษาธิการ

๓) ศึกษาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๓ ฉบับ เพื่อหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

จะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้บริหารของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย จัดทำแผนจัดทำงบประมาณ และการประเมินผล ดังนี้

- ๑) ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบาย
- ๒) ผู้อำนวยการกลุ่มแผนกระทรวงศึกษาธิการ
- ๓) ผู้อำนวยการกลุ่มแผนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- ๔) ผู้อำนวยการกลุ่มงบประมาณกระทรวงศึกษาธิการ
- ๕) ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามและประเมินผล

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านเวลา

ใช้เวลาในการดำเนินการรวบรวมข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลในห้วงตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓

๑.๔ ระเบียบวิธีการศึกษา

๑.๔.๑ การรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา และการกำหนดยุทธศาสตร์ จากศูนย์เอกสารและบริการทางวิชาการของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

๒) ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคสำคัญ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ตามที่ระบุในขอบเขตด้านประชากร

๑.๔.๒ การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิตามข้างต้นแล้ว หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาจัดระเบียบและตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

๑.๔.๓ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

โดยแยกแยะองค์ประกอบของเนื้อหาข้อมูลที่ได้จัดระเบียบ และหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จำนวน ๒๓ ฉบับ จากนั้นจึงนำมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากกระทรวงศึกษาธิการ และสรุปเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕

๑.๔.๔ การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญจากการดำเนินการพัฒนาการศึกษาในห้วงที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ และเสนอแนะการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) ต่อผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้พิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคดังกล่าว

๑.๕ ข้อจำกัดของการศึกษา

ระยะเวลาในการดำเนินการมีเพียงสามเดือน ซึ่งอาจส่งผลให้ไม่สามารถตรวจสอบสถานะแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้ครบถ้วนชัดเจนเท่าที่ควร

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีด้านการพัฒนาการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๖.๒ ได้ทราบถึงปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมาของการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

๑.๖.๓ ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๑.๗ คำจำกัดความ

๑.๗.๑ นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียน การสอน หรือการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา

๑.๗.๒ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา หมายถึงกองทุนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเงิน และค่าใช้จ่ายให้แก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ อีกทั้งเพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพครู ให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพื้นฐานและศักยภาพที่แตกต่าง

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) ได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

๑. แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
๒. แนวความคิดเรื่องการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา
๓. แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
๔. แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์
๕. แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ
๖. แนวความคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
๗. ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา
๘. ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้
๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๑๐. กรอบความคิดในการศึกษา

๒.๑ แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๒.๑.๑ ความหมายของคุณภาพการศึกษา

คุณภาพการศึกษาเป็นประเด็นที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกให้ความสนใจกันอย่างกว้างขวาง เพราะถือว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แต่มุมมองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสามารถตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมีทั้งผู้รับบริการการศึกษา ซึ่งได้แก่ นักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชน นั้นอาจแตกต่างกันไปตามบริบท ความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ในการพัฒนาในแต่ละยุคสมัย การทำความเข้าใจกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงต้องเข้าใจทั้งความหมายและและองค์ประกอบของคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในบริบทของการศึกษาคำว่า “คุณภาพ” มีหลากหลายความหมายและยังไม่สามารถลงข้อสรุปที่ชัดเจน อดัม (Adams, 1993 อ้างถึงใน UNICEF, 2000: 4) กล่าวว่า คำที่มักใช้ในความหมายเดียวกับคุณภาพได้แก่ ประสิทธิภาพ (efficiency) ประสิทธิผล (effectiveness) และความเสมอภาค (equity) ถึงแม้คำจะแตกต่างกันแต่นักการศึกษาปัจจุบันเห็นสอดคล้องกันว่า คำเหล่านี้ประกอบกันเป็นมิติพื้นฐานของการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังนั้น คุณภาพการศึกษาตามแนวคิดของยูนิเซฟจึงพิจารณาจาก ๕ ประการ ได้แก่ ตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อมในการเรียน เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน และผลลัพธ์ ดังนี้

ผู้เรียนที่มีสุขภาพแข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชน

สภาพแวดล้อมที่ถูกละเลย ปลอดภัย ป้องกันการคุกคามทางเพศ และมีการจัดหาทั้งทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเหมาะสม

เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตร หนังสือ สื่อ อุปกรณ์การเรียนรู้ และทักษะพื้นฐาน โดยเฉพาะการอ่านออก เขียนได้ และการคิดคำนวณ รวมถึงทักษะชีวิตที่เด็กจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพที่ดี ความปลอดภัย ความรู้เรื่องเพศศึกษา การโภชนาการ การป้องกันการติดเชื่อต่าง ๆ

กระบวนการเรียนการสอนที่ครูเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในบรรยากาศของห้องเรียน นอกห้องเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี ครูมีทักษะการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียน และลดช่องว่างความแตกต่างในการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องสะท้อนถึงความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายการศึกษาของชาติ และการมีส่วนร่วมของสังคม

ในทำนองเดียวกัน ยูเนสโก (UNESCO, 2005) ได้เสนอว่า การศึกษาที่มีคุณภาพสามารถพิจารณาจากกรอบและตัวชี้วัดการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณภาพ ดังนี้

กรอบพิจารณา	ตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา
ลักษณะของผู้เรียน	๑. นักเรียนมีสุขภาพที่ดี ภาวะโภชนาการที่สมบูรณ์ และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
กระบวนการเรียนการสอน	๒. ครูมีคุณภาพในการสอนและมีเทคนิคการสอนที่กระตือรือร้น ๓. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้นิยามชัดเจนโดยครอบคลุมการวัดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่า
เนื้อหาสาระ	๔. หลักสูตรสอดคล้องและสนองความต้องการของสังคมและที่พัฒนา มาจากความรู้และประสบการณ์ของครูและผู้เรียน
ระบบ	๕. สิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์การศึกษามีเพียงพอเหมาะสม ๖. สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกละเลย และมีความปลอดภัย ๗. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ๘. เคารพและผูกพันกับชุมชนท้องถิ่น และวัฒนธรรม

ตารางที่ ๒-๑ กรอบการพิจารณาตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา

ที่มา : องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2005)

คุณภาพการศึกษายังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐาน ทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืนแก่ผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและสามารถสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่า คุณภาพการศึกษา คือ คุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด ทั้งนี้ คุณภาพของผู้เรียนดังกล่าวเกิดจากความร่วมมือของทุกๆ ฝ่าย ได้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนที่เอาใจใส่การจัดการศึกษา หน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติมีระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน และโดยเฉพาะระดับปฏิบัติซึ่งหมายถึงสถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่ลงถึงระดับห้องเรียนอย่างมีคุณภาพ อันเป็นผลมาจากการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ รวมทั้งมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่ให้การคำปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (รัตนา ดวงแก้ว ๒๕๕๖ ก : ๑๑)

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ทำให้เข้าใจได้ว่า การศึกษาเป็นระบบที่ซับซ้อนที่มีบริบททางการเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจฝั่งรากลึก และมิติต่าง ๆ ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ซึ่งในบางครั้งไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และคุณภาพการศึกษามีตัวร่วมที่สำคัญ ได้แก่ บริบท กระบวนการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ที่เป็นคุณภาพของผู้เรียน และหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายคือ คุณภาพของผู้เรียนที่ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนดไว้

๒.๑.๒ ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับความหมายของ“การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” ถ้าอาศัยแนวคิด ISO 9000 (Hoyle, 2009) อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณภาพ หรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์การเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรม (activities) และกระบวนการ (processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ทั้งองค์การ ผู้ปกครอง และชุมชน หรืออาจกล่าวง่าย ๆ ว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอะไรก็ตามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ และในการพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามแนวทางของ ISO 9000 สามารถดำเนินการได้ ๒ วิธีพื้นฐาน ได้แก่ วิธีการควบคุมที่ดีกว่า (better control) และวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม (raise standards/ innovation) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

(๑) การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการควบคุมที่ดีกว่า เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนมาตรฐานการศึกษาชุดเดิม ไม่ใช่กระบวนการที่สงวนรักษาหรือสร้างมาตรฐานใหม่ มาตรฐานที่ได้จากริธีนี้เป็นมาตรฐานที่ได้รับการปรับปรุงผ่านกระบวนการของการเลือก การวิเคราะห์ และการปรับแก้ไขของผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้

(๒) การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่ไม่เกี่ยวกับการสงวนรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่เดิม แต่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้และพัฒนาผ่าน

กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R & D) มาตรฐานที่สร้างขึ้นใหม่จะผ่านการทดลองนำมาใช้งานแบบทำซ้ำ มาตรฐานดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การตลาดและการจัดการ

ถ้าอาศัยแนวคิดของออฟสเตด (Ofsted, 1994: 6 อ้างถึงในรัตนา ดวงแก้ว ๒๕๕๖ ก: ๑๒) “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” จะใช้ในความหมายแตกต่างกัน ใน ๔ ลักษณะ ได้แก่ ยกกระดับมาตรฐาน (raise standards) เพิ่มคุณภาพ (enhance quality) เพิ่มประสิทธิภาพ (increase efficiency) และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม จากความหมายทั้ง ๔ ลักษณะดังกล่าว สถาบันการศึกษาสามารถนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาโดยพิจารณาทั้งด้านกระบวนการและเป้าหมายหรือผลลัพธ์ว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่เพียงใด โดยมีแนวคำถามในการตรวจสอบ ๔ ข้อ ได้แก่ สภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้เป็นอย่างไร ต้องการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เมื่อเวลาผ่านไป จะบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร และจะทราบได้อย่างไรว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลงนั้นประสบความสำเร็จ

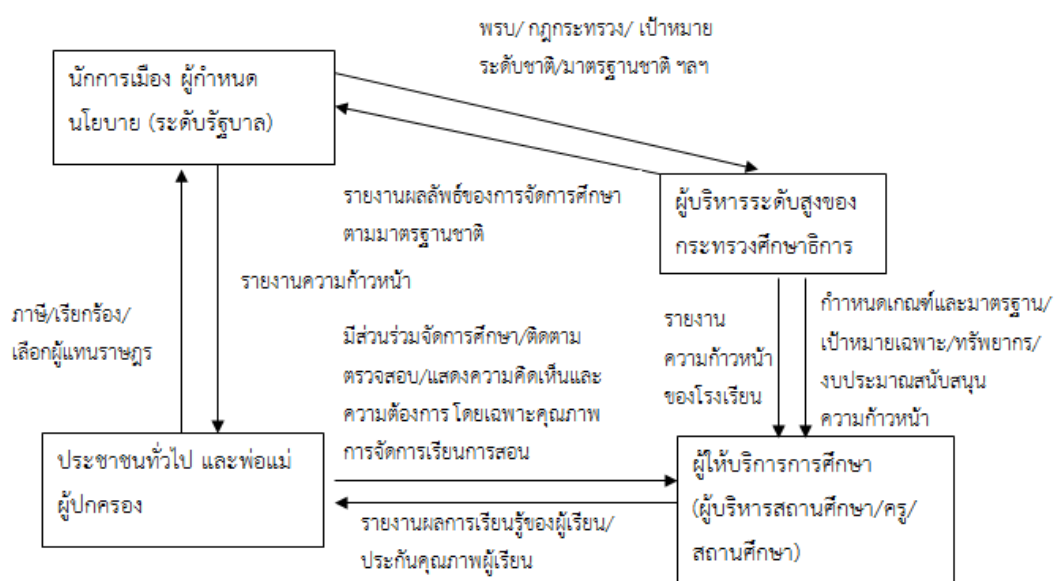
สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทของสังคมไทยนับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มุ่งเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกๆ ระดับ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อเป็นหลักประกันว่า การให้บริการการศึกษาของหน่วยงานการศึกษาจะสามารถสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องยึดมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัดเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาของตน เพื่อเป็นหลักประกันว่ากระบวนการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุตามมาตรฐานคุณภาพที่ได้กำหนดไว้ตลอดเวลา พร้อมทั้งมีการทบทวนตรวจสอบรับรองคุณภาพมาตรฐานจากหน่วยงานอิสระภายนอกเป็นระยะ

จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแนวคิดของต่างประเทศและในบริบทของสังคมไทยมีความสอดคล้องกันในประเด็นที่เกี่ยวกับเป็นกระบวนการ “เปลี่ยนแปลง” หรือ “ปรับปรุงหรือพัฒนา” ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังซึ่งเป็นมาตรฐานที่กำหนดไว้ อันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลนั้น ไม่มีสูตรเฉพาะหรือแบบแผนที่ตายตัวและก็ไม่ง่ายในการขับเคลื่อน ทั้งนี้ขึ้นกับบริบทของสังคมนั้น ๆ และการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต

๒.๒ แนวความคิดเรื่องการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา

งานวิจัยที่ผ่านมา (Winkler & Yeo, 2007) ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตของเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มขึ้น ดังนั้น การศึกษาที่มีคุณภาพจึงต้องสามารถช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้เพื่อนำไปสู่การเติบโตด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจากความสำเร็จและผลกระทบของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าว จึงทำให้มีคำถามว่าการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจจะช่วยยกระดับหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาจริงหรือไม่

ด้วยเหตุนี้ในปี 2007 USAID (United States Agency for International Development) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนานานาชาติของสหรัฐอเมริกาได้เสนอกรอบความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา (Accountability Framework) ดังแสดงในภาพที่ ๒-๑

ภาพที่ ๒-๑ กรอบแนวคิดการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา

ที่มา : Winkler, D. R. & Yeo, B. (2007). Identifying the impact of education decentralization on the quality of education. Washington, DC : United States Agency for International Development (USAID), p. 3.

จากภาพที่ ๒-๑ อธิบายได้ว่า เส้นทางที่จะให้ภาคประชาชนโดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อให้ส่งผลต่อผู้เรียนสามารถทำได้สองทาง เส้นทางแรกเป็นเส้นทางที่ยาวและอาจจะยังคงเป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง นั่นคือภาคประชาชนไม่สามารถเรียกร้องการจัดการศึกษาตามที่ต้องการได้โดยตรงไปที่สถานศึกษา แต่สามารถดำเนินการผ่านกระบวนการทางการเมืองโดยเลือกผู้แทนราษฎรไปเป็นรัฐบาล เพื่อสั่งการให้กระทรวงศึกษาธิการโดยหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้งักดำเนินการตามนโยบายการศึกษาของ

รัฐบาล แล้วกระทรวงศึกษาธิการจึงส่งการต่อไปยังสถานศึกษา ส่วนเส้นทางสายที่สอง เป็นเส้นทางสายสั้นที่ภาคประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามความต้องการได้โดยไม่ต้องรอคอยกระบวนการทางการเมือง ดังนั้น ถ้าต้องการให้สถานศึกษารับผิดชอบยกระดับคุณภาพการศึกษาได้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทันเวลาทันเหตุการณ์ ภาคประชาชนต้องแสดงความรับผิดชอบร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักการของการกระจายอำนาจที่แท้จริง

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับกรอบการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ (accountability) ของงานวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ ๒๕๕๖) ดังแสดงในภาพที่ ๒-๒

ภาพที่ ๒-๒ กรอบแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในระบบการศึกษา

ที่มา : <http://tdri.or.th/priority-research/educational-reform-accountability>

จากภาพที่ ๒-๒ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความรับผิดชอบจากทุกฝ่าย คือ การทำให้สถานศึกษามีความรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น โดยโรงเรียนควรมีอิสระในการบริหารจัดการ และผู้ปกครองควรมีสิทธิเลือกโรงเรียนให้ลูกตามข้อมูลคุณภาพของโรงเรียนที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะ ในลักษณะดังกล่าว เป็นการส่งเสริมให้เกิดระบบ “ความรับผิดชอบสายสั้น” (short-route of accountability) หรือสายความรับผิดชอบระหว่าง “ผู้ปกครอง-โรงเรียน-ครู” โดยไม่ต้องผ่านรัฐบาล เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อีกด้านหนึ่งก็ต้องมีการปฏิรูประบบ “ความรับผิดชอบสายยาว” (long-route of accountability) หรือสายความรับผิดชอบระหว่าง “ผู้ปกครอง-รัฐบาล-โรงเรียน-ครู” ซึ่งมีรัฐบาลเป็นตัวคั่นกลางในระบบ โดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของระบบการศึกษาในแนวทางที่เสริมสร้างระบบความรับผิดชอบของสถานศึกษาต่อนักเรียนมากขึ้น (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ ๒๕๕๖)

ทั้งภาพที่ ๒-๑ และ ภาพที่ ๒-๒ มีความสอดคล้องกันในการอธิบายการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อเป้าหมาย ดังกล่าวต้องดำเนินการทั้งในระดับนโยบาย และในระดับสถานศึกษา โดยในระดับนโยบายมีรัฐบาล เป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างความรับผิดชอบร่วมของคนในสังคมในการร่วมตรวจสอบเป้าหมาย การจัดการศึกษา และกระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุน งบประมาณและด้านวิชาการ เพื่อช่วยให้สถานศึกษาซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้เรียนสามารถจัดการ เรียนการสอนได้อย่างเป็นอิสระตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

๒.๓ แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นหัวข้อสำคัญในการประชุมของสหประชาชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่นครริโอเดอจาเนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยได้ให้ หลักการที่จะช่วยให้รัฐบาลหรือสถาบันของประเทศต่างๆ ได้ใช้นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้เสนอแนะว่า การพิจารณาทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ต้องพิจารณาควบคู่กัน ไปกับประเด็นของความยากจน ความเสมอภาค คุณภาพชีวิต และการปกป้องสิ่งแวดล้อมของโลก ที่สำคัญ องค์การ UNESCO นั้น ได้พยายามผลักดันเข้าไปสู่การศึกษาในลักษณะการศึกษาเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้ตั้งคำถามว่า การศึกษาควรจะมีบทบาทอย่างไร กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

หากการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development : ESD) จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลสำหรับการดึงดูดให้คนหันมาใส่ใจกับอนาคตที่ยั่งยืน ตัดสินใจและ ดำเนินการเกี่ยวกับอนาคตที่ยั่งยืนนั้น ก่อนอื่นควรจะมาดูวิธีคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและ เกี่ยวกับการศึกษาในความหมายโดยทั่วๆ ไปก่อน ซึ่งสาระสำคัญสำหรับการศึกษาเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน คือ

(๑) การมีวิสัยทัศน์ (envisioning) เป็นความสามารถในการจินตนาการถึงอนาคตที่ดีกว่า โดยหลักมีอยู่ว่า หากเราทราบจุดหมายที่เราจะไปให้ถึง เราจะสามารถวางแผนดำเนินการเพื่อไปให้ถึง จุดหมายได้ดีขึ้น

(๒) การคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการคิดใคร่ครวญ (critical thinking and reflection) เป็นการเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามกับระบบความเชื่อในปัจจุบันของเรา และเรียนรู้ที่จะจำแนกออกถึง ฐานคิดหรือหลักคิดที่เป็นฐานรองรับความรู้ มุมมอง หรือความคิดเห็นของเรา ทักษะการคิด เชิงวิจารณ์ญาณช่วยให้คนเรียนรู้ที่จะตรวจสอบโครงสร้างทางวัฒนธรรมสังคม สิ่งแวดล้อม และ ทางเศรษฐกิจ ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน

(๓) การคิดอย่างเป็นระบบ (systematic thinking) เป็นการยอมรับในความซับซ้อน และ มองหาความเชื่อมโยงและการร่วมมือหรือประสานพลังกันเมื่อมีการพยายามที่จะหาคำตอบในการแก้ปัญหา

(๔) การสร้างคู่พันธมิตรหรือหุ้นส่วน (building partnerships) ส่งเสริมการพูดคุยทำความเข้าใจและการเจรจาต่อรอง การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน

(๕) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision-making) การเสริมพลังอำนาจประชาชน

๒.๓.๑ วิสัยทัศน์ใหม่ของการศึกษา

สุริยา เหมตะศิลปะ ได้กล่าวถึงการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็นความคิดรวบยอดที่เป็นพลวัตและครอบคลุมวิสัยทัศน์ใหม่ๆ ของการศึกษาที่มุ่งที่จะเสริมพลังอำนาจประชาชนทุกวัย ให้มีความรับผิดชอบและพอใจในการที่จะสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน จุดมุ่งหมายโดยสรุปของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการที่จะเสริมพลังอำนาจพลเมืองของประเทศให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติในทางบวกต่อการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมและทางสังคมโดยเน้นกระบวนการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้บูรณาการความคิดรวบยอดและเครื่องมือวิเคราะห์จากศาสตร์หลายแขนงเพื่อที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจโลกที่พวกเขาอาศัยอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม การติดตามทำความเข้าใจการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านกระบวนการของการศึกษาจำเป็นต้องให้นักการศึกษาและผู้เรียนได้ศึกษาพิจารณาย้อนกลับถึงชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง ระบุออกมาให้ได้ว่าอะไรบ้างที่ไม่เป็นประโยชน์ในชีวิตของพวกเขา และตรวจสอบให้รู้เท่าทันความเครียดที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างค่านิยมที่ยึดเหนี่ยวกับเป้าประสงค์ที่ต้องการ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะนำแรงดลใจใหม่มาสู่การเรียนรู้ในลักษณะที่นักเรียนจะได้รับการเสริมพลังอำนาจให้สามารถพัฒนาและประเมินวิสัยทัศน์ที่เป็นทางเลือกใหม่ของอนาคตที่ยั่งยืน และลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว

๒.๓.๒ การเรียนรู้ข้ามศาสตร์หรือสาขาวิชาในการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษา ตามที่ได้นิยามไว้อย่างกว้างๆจะรวมถึง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาหรือการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนตามอัธยาศัย การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการสนับสนุนความมีจิตสำนึกและความตระหนักรู้ให้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีดำเนินชีวิตที่พึงประสงค์ และสำหรับการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคตที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะรวมถึงการแสวงหาความรู้ความจริงในลักษณะการศึกษาข้ามสาขาวิชาในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อที่จะสนับสนุนหรือให้กำลังใจให้ลงมือปฏิบัติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการแสวงหาความรู้ความจริงมีดังนี้

(๑) การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการทบทวนปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความยั่งยืน จำเป็นต้องทำงานในระดับของการประสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อที่จะนำเสนอปัญหาที่ซับซ้อนของโลกทุกวันนี้ ในขณะที่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ให้ความรู้ที่สำคัญของกระบวนการทางนิเวศวิทยา แต่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่ได้ช่วยให้เกิดเจตคติและค่านิยมซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เพียงคำนึงถึงศาสตร์หรือสาขาวิชาที่ช่วยปรับปรุงความเข้าใจ

เกี่ยวกับธรรมชาติ แต่ด้วยการศึกษาระบบเศรษฐกิจการเมือง รัฐศาสตร์และเกี่ยวกับมนุษยชาติ จะเน้นลักษณะของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนถ่ายสู่ความยั่งยืน ซึ่งรวมทั้งอนาคตศึกษา (future education) หน้าที่พลเมืองศึกษา (citizenship education) การศึกษาสำหรับวัฒนธรรมสันติภาพ (education for a culture of peace) ความเสมอภาคทางเพศ (gender equality) และการเคารพในสิทธิมนุษยชน (human rights respect) การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ (health education) ประชากรศึกษา (population education) การศึกษาเพื่อการปกป้องและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (education for protecting and managing natural resources) และการศึกษาเพื่อการบริโภคที่ยั่งยืน (education for sustainable consumption)

(๒) การพัฒนาทักษะ ซึ่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะพัฒนาจุดประสงค์ หัวข้อ เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผลการเรียน เพื่อให้กำลังใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการสำนึกทางจริยธรรม เจตคติ พฤติกรรม และวิถีดำเนินชีวิต การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงแต่ให้กำลังใจให้เกิดการเรียนรู้วิธีตัดสินใจที่คำนึงถึงอนาคตในระยะยาวของเศรษฐกิจ นิเวศวิทยาและสุขภาพทางสังคมของทุกชุมชนเท่านั้น แต่การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งที่จะเสริมพลังอำนาจของประชาชนให้ตัดสินใจโดยมีความรับผิดชอบในการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน ในการที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นที่จะทำให้สังคมที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ ซึ่งทักษะดังกล่าวมีดังนี้

(๒.๑) การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ

(๒.๒) การสื่อสารด้วยการพูด การเขียน และการแสดงด้วยสัญลักษณ์

(๒.๓) การร่วมมือกัน การทำงานร่วมกัน

(๒.๔) การจัดการความขัดแย้ง

(๒.๕) การจัดการความขัดแย้งการตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการวางแผน

(๒.๖) การใช้เทคโนโลยี สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสม

(๒.๗) การมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติของพลเมืองของประเทศ

(๒.๘) การประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการเรียนรู้และปรับปรุง

(๓) การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องการให้การศึกษามากกว่าแค่เพียงสาระสำคัญเกี่ยวกับชีวิต แต่เป็นสิ่งสำคัญที่ดำเนินต่อไปตลอดช่วงของชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการศึกษาของผู้ใหญ่และชุมชน การศึกษาด้านเทคนิคและอาชีวศึกษาที่เหมาะสม และการศึกษาด้านศึกษาศาสตร์ ล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญกับชีวิตในการสร้างขีดความสามารถสำหรับอนาคตที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับทุกคนทั้งอายุน้อยและมีอายุ ให้ตัดสินใจและลงมือกระทำในแนวทางที่สอดคล้องกับระดับท้องถิ่นและเหมาะสมกับวัฒนธรรมเพื่อที่จะนำเสนอปัญหาที่คุกคามอนาคตของพวกเรา

โดยสรุป หลักการและกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) สรุปไว้ ได้แก่

(๑) การบูรณาการสหวิทยาการ (interdisciplinarity) และเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม (holistic) การเรียนรู้สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนจะบูรณาการหรือฝังอยู่ในหลักสูตรทั้งหมด ไม่ได้แยกมาจัดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาต่างหาก

(๒) การขับเคลื่อนให้เกิดค่านิยม (values-driven) ปทัสฐานที่เป็นที่ยอมรับหรือค่านิยมร่วม และหลักการที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เราต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียน จำเป็นต้องระบุออกมาให้ชัดเจนในมาตรฐานการเรียนรู้หรือจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้และตรวจสอบหรือทดสอบได้

(๓) การคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการแก้ปัญหา (critical thinking and problem solving) จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในการเผชิญต่อสถานะที่ยากต่อการตัดสินใจและประเด็นที่ท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(๔) พหุวิธี (multi-method) การใช้วิธีการหลายอย่าง เช่น การใช้ถ้อยคำสนทนา ศิลปะ การแสดงละคร การโต้เถียง ประสพการณ์ การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ต่างๆ ร่วมกันจะทำให้เกิดรูปแบบของกระบวนการต่างๆ ขึ้นมาใหม่ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ควรมีการปรับปรุงใหม่ให้เป็นไปในลักษณะครูและผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้และทำงานด้วยกันเพื่อให้เกิดความรู้และร่วมกันปฏิบัติจริงในการนำความรู้ไปใช้

(๕) การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (participatory decision-making) โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าพวกเขาจะเรียนรู้อย่างไร

(๖) ความสามารถในการประยุกต์ใช้ (applicability) ประสพการณ์การเรียนรู้ที่ครูจัดให้ผู้เรียน ควรบูรณาการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันและสถานการณ์ในอาชีพ

(๗) ความสอดคล้องกับท้องถิ่น (local relevance) นำเสนอประเด็นการเรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก และใช้ภาษาที่ผู้เรียนใช้กันตามปกติ ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อนำเสนอในภาษาที่ต่างกันควรระวังในการใช้ถ้อยคำ เพราะต่างภาษาและต่างวัฒนธรรม อาจใช้ถ้อยคำในความหมายต่างกัน

๒.๔ แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์

Hart (quoted in Bartholomees, 2006 : 80) เป็นนักประวัติศาสตร์และนักวิชาการทางทหารได้กล่าวไว้ว่า

“...ยุทธศาสตร์ คือ ศิลปะของการกระจายและการประยุกต์ทรัพยากรทางทหาร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของนโยบาย ... ยุทธศาสตร์ จะสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับประการเดียวและประการสุดท้าย คือ ต้องมีการคำนวณและมีการเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายและทรัพยากร เป้าหมายจะต้องได้สัดส่วนกับทรัพยากรทั้งหมดที่มี และทรัพยากรนั้นใช้ในการบรรลุเป้าหมายระหว่างทางจนไปถึงเป้าหมายขั้นสุดท้าย อีกทั้งต้องสอดคล้องกับคุณค่าและความจำเป็นของเป้าหมายระหว่างทางที่นำไปสู่ความมุ่งประสงค์ขั้นสุดท้ายที่ต้องการ ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด เพื่อให้บรรลุความมุ่งประสงค์

ที่ปรารถนา การใช้ทรัพยากรที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไปจะเกิดภัยอันตราย”

สำหรับการให้ความหมายของยุทธศาสตร์ ในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมายที่ขยายแนวคิดที่กว้างขวางกว่าบริบททางการทหาร ดังนี้

กองทัพสหรัฐอเมริกา (quoted in Bartholomees, 2006 : 80) ได้ให้คำนิยามที่แสดงถึงพันธกิจทางด้านความมั่นคงของชาติไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ หมายถึง ศิลปะและศาสตร์ของการพัฒนาและการใช้พลังอำนาจแห่งชาติ อย่างประสานสอดคล้องและบูรณาการตามยุคสมัย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในยุทธบริเวณ เป้าหมายของชาติ และ/หรือ เป้าหมายของนานาชาติ”

Join Encyclopedia (quoted in Bartholomees, 2006 : 80) ได้ให้ความจำกัดความของยุทธศาสตร์ว่า “ยุทธศาสตร์ คือ การบูรณาการ วัตถุประสงค์ของชาติและวัตถุประสงค์การทหาร (Ends) นโยบายของชาติและแนวความคิดทางการทหาร (Ways) และทรัพยากรของชาติ กำลังทางทหารและยุทธโศปกรณ์ (Means)” นอกจากนี้ Join Encyclopedia (quoted in Bartholomees, 2006 : 80-81) ยังได้กำหนดนิยามยุทธศาสตร์ทหารแห่งชาติ (National Military Strategy) ไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ทหารแห่งชาติ คือ ศิลปะและศาสตร์ในการกระจายและการประยุกต์พลังอำนาจทางทหาร เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ ทั้งในยามสงบและยามสงคราม”

Bartholomees (2006) ได้สรุปความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ กระบวนการแก้ไขปัญหาจากพื้นฐานความเป็นจริง และกระบวนการที่มีเหตุผล มีวิธีการอย่างมีเหตุผล เพื่อการแก้ไขทุกปัญหาให้ครอบคลุมทั้งทางด้านการทหาร ด้านความมั่นคงแห่งชาติ ด้านบุคลากร ด้านธุรกิจ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ยุทธศาสตร์จะถามถึงปัญหา ๓ ประการ คือ ๑. เราต้องทำอะไร ? ๒. เรามีอะไรหรือเรามีอะไรที่ช่วยในการทำ ? และ ๓. วิธีที่ดีที่สุดในการทำสิ่งที่ต้องทำคืออะไร ? นอกจากนี้ควรพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมาย (Ends) วิธีการ (Ways) และทรัพยากร (Means) ยุทธศาสตร์ที่แท้จริงต้องผ่านการพิจารณาองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ถ้าเราคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในแง่มุมมองความสัมพันธ์ของตัวเอง เราสามารถแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีการที่แตกต่างได้อย่างมากมาย โดยเป้าหมาย (Ends) คือ ความปรารถนาที่ต้องการ ซึ่งมีที่มาจากกระบวนการต่าง ๆ ที่ถือเป็นพื้นฐานแรกของการจัดทำยุทธศาสตร์ ต้องถูกกำหนดให้ชัดเจน หากต้องการให้ยุทธศาสตร์นั้น บรรลุเป้าหมาย (Ends) ด้วยวิธีการเฉพาะ ควรต้องพิจารณาทรัพยากร (Means) ที่จำเป็นเฉพาะ เช่น การพัฒนากำลังรบ หากนักยุทธศาสตร์มีเป้าหมาย (Ends) และทรัพยากร (Means) ที่ถูกกำหนดโดยเฉพาะแล้ว ควรจะต้องพิจารณาวิธีการ (Ways) ที่เป็นไปได้ ผู้คนโดยทั่วไป โดยเฉพาะนักคิดทางทหาร มักจะกำหนด ยุทธศาสตร์ จากวิธีการ (Ways) โดยพยายามให้สัมพันธ์กับเป้าหมาย (Ends) และทรัพยากร (Means) การจัดทำยุทธศาสตร์ โดยเริ่มจากการกำหนดด้วยหนทางปฏิบัติก่อนนั้น อาจเป็นแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่อาจจะทำได้ สำหรับการวางแผนในเวลาจำกัด เหมาะสำหรับผู้บังคับบัญชาการในยุทธบริเวณ เนื่องจากผู้บัญชาการในยุทธบริเวณ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทรัพยากรที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ทันทีทันใด ดังนั้น จึงต้องพิจารณาทรัพยากร (Means) ที่มีอยู่

อย่างรอบครอบ เพื่อปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมาย (Ends)

นอกจากนี้ ธีรนนท์ นันทขว้าง (๒๕๕๖ : ๓๐) สรุปความหมายของคำว่า ยุทธศาสตร์ ไว้ว่า “...ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการ (Ways) ที่จะนำพลังอำนาจ (Power) มาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective) ที่กำหนดไว้ ยุทธศาสตร์จึงเป็นตัวเชื่อมระหว่างทรัพยากร (Means) กับเป้าหมาย (Ends) แต่เครื่องมือและจุดมุ่งหมายมักจะไม่เหมาะสมกัน การที่จะหาวิธีการที่สามารถใช้เครื่องมือที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายภายใต้การแข่งขันที่รุนแรงจึงไม่ใช่เรื่องง่ายการค้นหาวิธีการที่เหมาะสม เพื่อป้องกันข้อผิดพลาด จึงจำเป็นต้องนำมาประกอบการพิจารณา อย่างไรก็ตามจะต้องไม่นำไปใช้สับสนกับคำว่า ยุทธวิธี เพราะยุทธวิธีมุ่งไปที่การปฏิบัติอย่างไรให้สัมฤทธิ์ผล ส่วนยุทธศาสตร์จะมุ่งเน้นไปที่การกำหนดเป้าหมายระยะยาว พร้อมทั้งวิธีการและทรัพยากรที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผล”

จากความหมายของยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ ศาสตร์และศิลป์ที่จะนำทรัพยากร (Means) มาใช้ให้บรรลุเป้าหมาย (Ends) ที่กำหนดไว้ โดยต้องเชื่อมความสัมพันธ์ด้วยการประยุกต์องค์ประกอบหลัก ได้แก่ เป้าหมาย (Ends) วิธีการ (Ways) และทรัพยากร (Means) ด้วยการวางกลอุบาย (Trick) โดยพิจารณาร่วมกันในเรื่องของความเหมาะสม (Suitability) การยอมรับได้ (Acceptability) และความเป็นไปได้ (Feasibility) โดยผ่านการประเมินความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลาที่ดำเนินการ

๒.๕ แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ

ความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ” มีความคล้ายคลึงกับความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ที่มีความแตกต่าง คือ ยุทธศาสตร์ชาติจะมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงกว่าและให้ความสำคัญต่อความอยู่รอดของชาติเป็นหลักที่มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (๒๕๕๑ : ๑๙๕) ได้ให้ความหมาย ยุทธศาสตร์ชาติ ไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นยุทธศาสตร์ระดับสูงสุดของประเทศที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เพื่อใช้สำหรับดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งเมื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว จะสามารถปกป้องผลประโยชน์ของชาติด้วยการใช้เครื่องมือที่มีอยู่ทั้งหมดของชาติ คือ การเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร”

Yarger (2006: 5-6) ได้ให้คำจำกัดความของยุทธศาสตร์ชาติ ไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นการนำพลังอำนาจของชาติทั้งปวง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของชาติ (ทั้งที่เป็นวัตถุประสงค์มูลฐานซึ่งจะไม่แปรเปลี่ยนไป เช่น เอกราชของชาติ และวัตถุประสงค์เฉพาะที่อาจเปลี่ยนแปลง) และได้อธิบายโครงสร้างและกระบวนการทางยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ไว้ว่า

“...โครงสร้างและกระบวนการทางยุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ชาติต้องดำเนินการตรวจสอบสถานะแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในประเทศ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของชาติที่ต้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในภาพรวม

หรือมหาวิทยาลัยอื่นจะนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติ โดยใช้กระบวนการที่ยึดองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ เป้าหมาย (Ends) วิธีการ (Ways) และเครื่องมือหรือทรัพยากร (Means) ภายใต้ข้อคำนึงถึงความเป็นไปได้ การยอมรับได้ และความเหมาะสม ตลอดจนการประเมินความเสี่ยงเพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์ชาติที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด”

โครงสร้างและกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติจะต้องมีการดำเนินการตรวจสอบสถานะแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในประเทศ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของชาติที่ต้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในภาพรวมหรือมหาวิทยาลัยอื่นจะนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติโดยใช้กระบวนการที่ยึดองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ เป้าหมาย (Ends) วิธีการ (Ways) และเครื่องมือหรือทรัพยากร (Means) ภายใต้ข้อคำนึงถึงความเป็นไปได้ การยอมรับได้และความเหมาะสม ตลอดจนการประเมินความเสี่ยงเพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์ชาติที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด (Yarger, 2006) โครงสร้างการสร้างยุทธศาสตร์ชาติที่เหมาะสมควร ประกอบไปด้วย ความมุ่งประสงค์แห่งชาติ ผลประโยชน์แห่งชาติ วัตถุประสงค์แห่งชาติ นโยบายแห่งชาติ และการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ และกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติควรกำหนดตามโครงสร้างยุทธศาสตร์ ดังนี้

๒.๕.๑ ความมุ่งประสงค์แห่งชาติ

ความมุ่งประสงค์แห่งชาติเป็นขั้นตอนการเริ่มต้นของการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ การกำหนดความมุ่งประสงค์แห่งชาติต้องพิจารณาจากความเชื่อ (Enduring Beliefs) จริยธรรม (Ethics) และค่านิยม (Values) ความมุ่งประสงค์แห่งชาติเป็นการแปลความหมายอันลึกซึ้งของกฎหมาย ปรัชญา รากฐานของศีลธรรม ที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาของระบบชนชาติ ความเข้าใจความต้องการภายในของชาติและความต้องการของโลกให้มีความหมายที่ใกล้เคียงกับความเป็นรูปธรรมที่คนในชาติสามารถเข้าใจและจับต้องได้ (Bartholomees, 2006) ความมุ่งประสงค์แห่งชาติเป็นการแสดงออกมาของค่านิยม (Values) ของชาติที่มีอยู่ดั้งเดิมหรือตั้งแต่เริ่มแรกที่ค่อนข้างจะคงทนถาวร ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ๆ โดยกำหนดขึ้นตามค่านิยมทางวัฒนธรรมและจริยธรรมของชาตินั้น ๆ (USA WC, 1979) บางประเทศที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติส่วนใหญ่จะกำหนดข้อความที่เกี่ยวกับความมุ่งประสงค์แห่งชาติไว้อย่างชัดเจน เช่น สหรัฐอเมริกา จีน สหภาพโซเวียต

๒.๕.๒ ผลประโยชน์แห่งชาติ

การกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติจะกำหนดขึ้นให้ชัดเจนเป็นเรื่องที่ยาก เพราะมีปัจจัยหลายด้าน และผลประโยชน์ของชาตินั้นเป็นสิ่งในคณะรัฐบาลที่กำลังบริหารประเทศ ในขณะนั้นกำหนดขึ้น เช่น ข้อตกลงเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ความมั่นคงทางกายภาพ (Physical Security) การสนับสนุนค่านิยม (Promotion of Values) และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Prosperity) ความมั่นคงทางกายภาพเป็นการป้องกันการโจมตีอาณาเขตและประชาชนในชาติ เพื่อทำให้มั่นใจว่าจะเกิดความอยู่รอดในค่านิยมพื้นฐาน และความครบถ้วนของสถาบันอันเป็นสาธารณะ (Bartholomees, 2006) และผลประโยชน์เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผู้นำในคณะรัฐบาลที่กำลัง

บริหารประเทศ ในขณะที่นั้นกำหนดขึ้นเห็นว่าผลประโยชน์เหล่านั้นมีความสำคัญต่อความอยู่รอด โดย พจน์ พงศ์สุวรรณ (๒๕๓๖) ได้กล่าวถึงการกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติไว้ว่า

“...การกำหนดผลประโยชน์ของชาตินั้นโดยหลักการเป็นเรื่องของผู้ผู้นำในคณะรัฐบาลปัจจุบัน จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ โดยอาศัยกรรมวิธีต่าง ๆ และพยายามหลีกเลี่ยงข้อจำกัด หรือความลำเอียงของคน อย่างไรก็ตาม ผู้ผู้นำในคณะรัฐบาลก็ต้องมีความรู้ และมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ถูกต้องและเหมาะสม กรรมวิธีต่าง ๆ ดังกล่าว ก็คือ เรื่องการดำเนินการเมืองนั่นเอง ในการดำเนินกรรมวิธีนี้ก็จะมีการกำหนดลำดับความสำคัญ หรือลำดับความเร่งด่วน (Priority) ของผลประโยชน์ขึ้น ซึ่งแม้ว่ารัฐบาลจะไม่ได้ประกาศออกมา แต่ก็อาจอาศัยจากเอกสารสรุปการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล และถ้อยแถลงของนโยบายในรูปต่าง ๆ แต่ถ้านโยบายนั้นไม่กระจ่างชัด ผลประโยชน์และลำดับความเร่งด่วนก็จะไม่กล่าวถึง ดังนั้น การที่จะดูว่าผลประโยชน์ของชาติและลำดับความเร่งด่วนอยู่ที่ไหน ก็อาจดูได้จากพฤติกรรมของรัฐบาลเป็นส่วนสำคัญ เพราะพฤติกรรมของรัฐบาลเป็นสิ่งสำคัญที่ต่อเนื่องของการเมืองภายใน โดยวิธีอื่นนั่นเอง”

ดังนั้น การกำหนดผลประโยชน์ของชาติจะต้องมีการลำดับความสำคัญและต้องประกาศให้มีการรับรู้และได้รับการยอมรับจากคนในชาติเสียก่อนที่จะกำหนดผลประโยชน์ของชาติเพื่อการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และในการกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติอย่างน้อยควรที่จะต้องกำหนดประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. การอยู่รอดปลอดภัยของชาติ (Survival) ๒. การดำรงอยู่ของประชาชนในชาติ (Preservation of The People of The Nation) ๓. การอยู่ดีกินดีของประชาชนในชาติ (Well-being) และ ๔. การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศให้เกื้อกูลต่อผลประโยชน์ของชาติ (Creation of An International Environment Favorable to Theses Interests) (USACGSC, 1977)

๒.๕.๓ วัตถุประสงค์แห่งชาติ

วัตถุประสงค์ของชาติ คือ เป้าหมาย (Ends) ทั้งหมดทั้งปวงของชาติที่ต้องบรรลุด้วยการใช้นโยบายและความพยายาม รวมทั้งทรัพยากร (Means) ของชาติทั้งหมดของชาติ (JCS.Pub.I.) การนำเอาวัตถุประสงค์แห่งชาติ อาจนำไปใช้แทนความมุ่งประสงค์แห่งชาติได้และกล่าวคือ ความมุ่งประสงค์แห่งชาติที่แท้จริงแล้ว คือ เป้าหมาย (Ends) ของชาติที่มุ่งจะบรรลุและวัตถุประสงค์แห่งชาติ อาจหมายถึง ความตั้งใจ และบางครั้งก็อาจเป็นวิธีการ (Ways) ที่จะต้องยึดถือไว้ให้ได้ นอกจากนี้ ทางเลือกของยุทธศาสตร์ (Strategic Option) ยังมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์แห่งชาติอีกด้วย เพราะทางเลือกของยุทธศาสตร์ ก็คือ วิธีการสำรอง (Alterative Course of Action) ที่จะยึดไว้ซึ่งวัตถุประสงค์แห่งชาติอันหนึ่ง (หรืออย่างน้อยที่สุด) และวัตถุประสงค์แห่งชาติ ยังอาจหมายถึง สารสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติที่กำหนดขึ้นให้แน่ชัด เพื่อประโยชน์ในการใช้กำหนดเป็นที่หมายในการวางแผนและปฏิบัติการ (พจน์ พงศ์สุวรรณ, ๒๕๓๖)

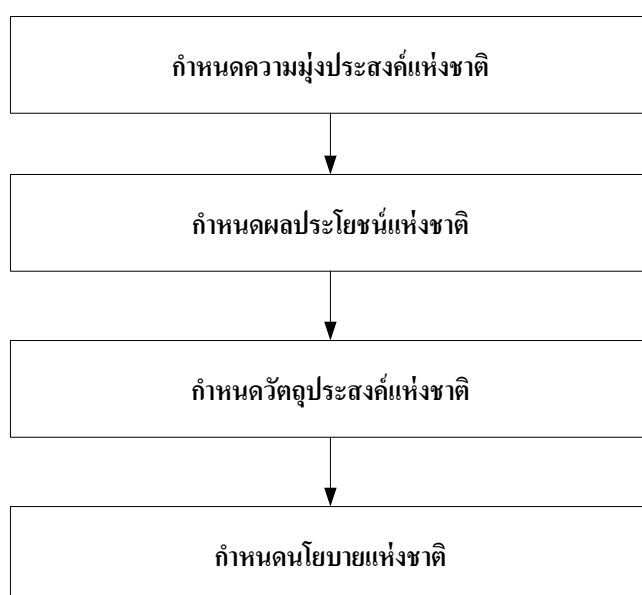
อย่างไรก็ตาม USCGSC (1976: 1-7 อ้างถึงใน พจน์ พงศ์สุวรรณ, ๒๕๓๖ : ๑๓๑) ได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างความมุ่งประสงค์แห่งชาติและวัตถุประสงค์ของชาติ ไว้ว่า “...ความมุ่งประสงค์แห่งชาติ คือ ข้อความทางด้านคุณภาพที่เกี่ยวกับสถานการณ์ที่ปรารถนา

และอาจพิสูจน์ทราบว่า จะยึดถือได้เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดเท่านั้นระหว่างการศึกษา... วัตถุประสงค์คือ คำที่เจาะจง และมักจะระบุทางด้านจำนวน วัตถุประสงค์ของชาติอาจหมายถึง จุดหมายปลายทางที่ต้องการไปสู่ โดยใช้ความพยายาม และทรัพยากรทั้งปวง” ทั้งจุดประสงค์ และวัตถุประสงค์นี้อาจนำไปใช้แทนกันได้”

๒.๕.๔ นโยบายแห่งชาติ

วิทยาลัยกองทัพบกสหรัฐอเมริกา (qited in Gary, 2008 : 3) ให้ความหมายของนโยบายแห่งชาติไว้ว่า “นโยบาย คือ การแสดงออกของสภาพสิ้นสุดที่ต้องการซึ่งแสวงหาโดยรัฐบาลในรูปแบบที่เหมาะสมนั้น จะต้องชัดเจนในการเชื่อมต่อกันระหว่างคำแนะนำสำหรับการใช้เครื่องมือแห่งอำนาจในการบรรลุความต้องการขั้นสุดท้ายหรือสภาพสิ้นสุด ตั้งแต่หนึ่งความต้องการหรือมากกว่านั้น” ส่วน Yargar, (2006 : 49 qited in Gary, 2008 : 3) กล่าวถึงนโยบายแห่งชาติในมุมมองของความมั่นคงแห่งชาติไว้ว่า “ยุทธศาสตร์ถูกแปลงจากนโยบายโดยมีความสัมพันธ์ถึงการปกป้อง หรือการเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ” และ Hart (1991 : 322 Cited in Gary, 2008 : 3) กล่าวถึงนโยบายแห่งชาติในมุมมองทางการทหารไว้ว่า “วัตถุประสงค์ทางการเมืองที่กำหนดในนโยบายจะต้องอยู่ในรูปแบบที่สามารถดำเนินการได้ ในกรณีเป็นความมุ่งประสงค์ทางการทหาร ดังนั้น ยุทธศาสตร์และสงครามใดๆ มีความต้องการการให้คำแนะนำยุทธศาสตร์และนโยบาย คือ ความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกัน โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้”

การเลือกให้ความหมายของนโยบายแห่งชาติที่เหมาะสมแล้วแต่ความเห็นของแต่ละบุคคล และการกำหนดรูปแบบของยุทธศาสตร์ชาติ (Formulation of National Strategy) ในการนำไปใช้ปฏิบัติ ซึ่งแต่เดิมนั้นได้กำหนดรูปแบบไว้เป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังแผนภาพที่ ๒-๓

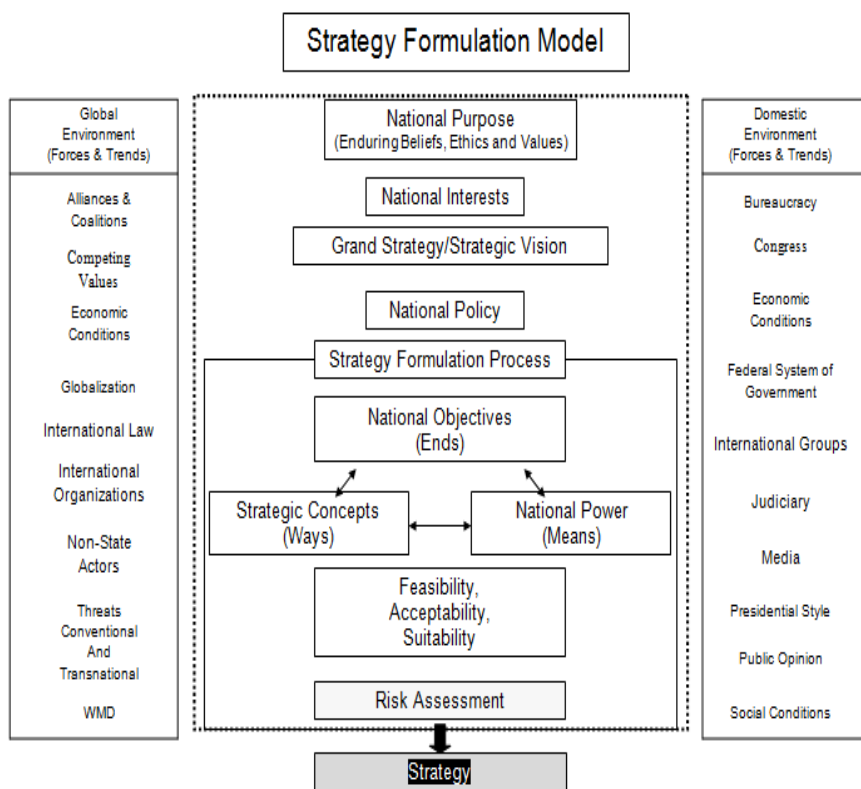
ภาพที่ ๒-๓ : ลำดับขั้นตอนการกำหนดนโยบายแห่งชาติ

ที่มา : หลักยุทธศาสตร์, พจน์ พงศ์สุวรรณ, ๒๕๓๖

นโยบายแห่งชาติเป็นข้อความที่ประกาศให้สาธารณชนได้รับทราบถึงทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติเพื่ออธิบายคำแนะนำกว้าง ๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทโดยรวมในการแสวงหาและติดตามผลประโยชน์แห่งชาติ หรือวัตถุประสงค์แห่งชาติ ที่จะได้จากการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาตินโยบาย คือ จุดเริ่มต้นสำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายแห่งชาติ คือ การลำเลียงในรูปแบบการดำเนินการที่ซ้ำๆ และสะสมตั้งแต่การกำหนดความมั่นคงแห่งชาติอย่างเป็นทางการและประกาศเป็นถ้อยแถลง โดยผู้นำประเทศและคณะรัฐมนตรีด้วยการนำเสนอแบบซ้ำ ๆ ผ่านทรัพยากรด้านข่าวสารข้อมูล (Information) โดยมีความถี่ที่ไม่แน่นอน และมีความมุ่งประสงค์ทางการเมืองคือ สิ่งที่ถูกระบุไว้ในนโยบาย

๒.๕.๕ ยุทธศาสตร์ชาติ

ยุทธศาสตร์เป็นศิลปะและวิทยาการขั้นสูง เป็นศาสตร์เชิงวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นที่จะต้องใช้ความเข้าใจในด้านเทคโนโลยีและหลักการต่าง ๆ ในการนำมาใช้ รวมถึงการรักษาระเบียบวินัยของการคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตัวแบบที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ เป็นตัวแบบที่คิดค้นโดย Bartholomees (2006) นักวิชาการทหารของวิทยาลัยกองทัพบกสหรัฐอเมริกา โดยมีรายละเอียดดังแผนภาพที่ ๒-๔

ภาพที่ ๒-๔ : ตัวแบบการกำหนดยุทธศาสตร์

ที่มา : Bartholomees, 2006 : 387

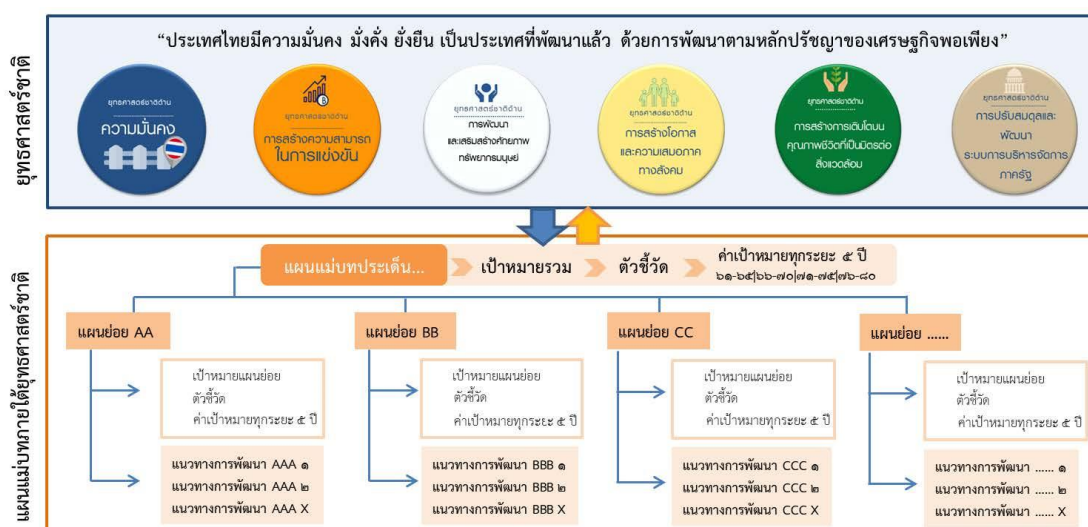
ขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ถูกเรียงลำดับความเหมาะสมของการวิเคราะห์ เพื่อแสวงหาทางเลือกในการเผชิญหน้ากับการยอมรับความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ และเป็นขั้นตอนโดยทั่วไปของการกำหนดยุทธศาสตร์ (Bartholomees, 2006) ดังนี้

- (๑) การกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติ
- (๒) กำหนดและตรวจสอบลำดับของความเข้มข้นในแต่ละผลประโยชน์
- (๓) ตรวจสอบประเด็น แนวโน้ม และความท้าทาย (อุปสรรค และโอกาส) ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์แห่งชาติ กำหนดและตรวจสอบวัตถุประสงค์แห่งชาติ (Ends)
- (๔) พิจารณาทางเลือกในการใช้แนวคิด หรือวิธีการ (Ways) หรือแนวทางการดำเนินการ (Coerce of Actions) ร่วมกับการพิจารณาความจำเป็นในการใช้ทรัพยากร (Means) ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบรรลุวัตถุประสงค์
- (๕) ทดสอบยุทธศาสตร์โดยใช้ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความยอมรับได้ (Acceptability) และความเหมาะสม (Suitability) ในการพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์
- (๖) ดำเนินการประเมินความเสี่ยง
- (๗) นำเสนอการชี้แนะทางนโยบาย ในการวิเคราะห์นั้นจะต้องกำหนดรายการอุปสรรคและโอกาส ส่วนด้านผลประโยชน์ จะต้องตรวจสอบและอธิบายถึงอะไร คือ หนทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ การวิเคราะห์ควรที่จะแสวงหาการกำหนดโอกาสและอุปสรรคที่มีต่อผลประโยชน์แห่งชาติ การวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ไม่เพียงแต่จะมีผลต่อนโยบายแห่งชาติในปัจจุบัน แต่การวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์จะช่วยกำหนดคำแนะนำ เพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือสร้างนโยบายใหม่
- (๘) เมื่อได้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมแล้ว ในการดำเนินการยุทธศาสตร์ จะต้องมีการเฝ้าติดตามความสำเร็จหรือความล้มเหลว (Monitor for Success or Failure) ของการดำเนินการยุทธศาสตร์ หรือต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข (Modification) การดำเนินการยุทธศาสตร์อยู่ตลอดเวลา トラบไต่ที่ยังใช้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวอยู่

๒.๖ แนวความคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ของยุทธศาสตร์ชาติลงสู่แผนระดับต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งได้คำนึงถึงประเด็นร่วมหรือประเด็นตัดข้ามยุทธศาสตร์ และการประสานเชื่อมโยงเป้าหมายของแต่ละแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติให้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติจะประกอบด้วยสถานการณ์และแนวโน้มที่เกี่ยวข้องของแผนแม่บท เป้าหมายและตัวชี้วัดในการดำเนินการ ซึ่งแบ่งช่วงเวลาออกเป็น ๔ ช่วง ช่วงละ ๕ ปี รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนา และแผนงาน/โครงการที่สำคัญของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๘๐

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติมีการกำหนดประเด็นในลักษณะที่มีความบูรณาการและเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติด้านที่เกี่ยวข้อง และประเด็นการพัฒนาจะไม่มีซ้ำซ้อนกันระหว่างแผนแม่บทฯ เพื่อให้ส่วนราชการสามารถนำแผนแม่บทฯ ไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และป้องกันการเกิดความสับสน โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นแผนระดับที่ ๒ ที่มีความสำคัญในการเป็นแนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ และถ่ายทอดไปสู่แนวทางในการปฏิบัติในแผนระดับที่ ๓ ของหน่วยงาน ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติทั้ง ๒๓ ฉบับ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๐) จะมีการกำหนดองค์ประกอบของแผนตามหลักการความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ต้องมีการระบุแนวทางการพัฒนาและการดำเนินแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ที่ต้องสามารถสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติด้านที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังแผนภาพที่ ๒-๕

ภาพที่ ๒-๕ : ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , ๒๕๖๒ : ๗

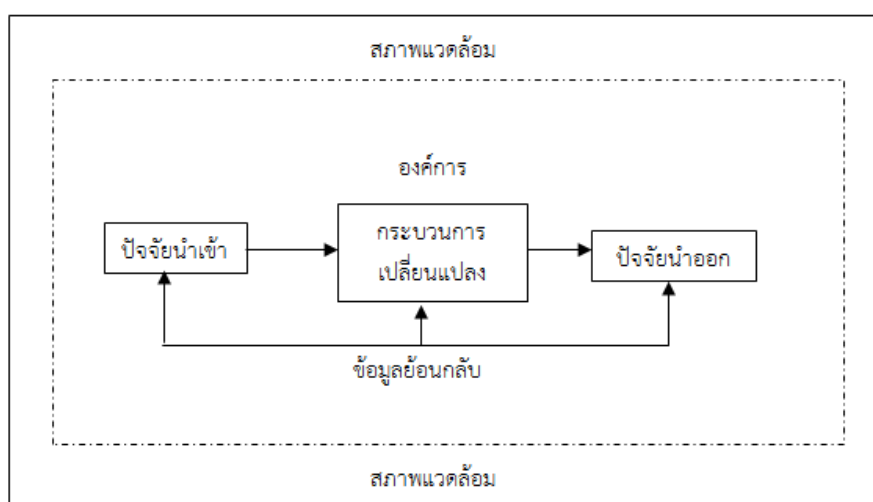
จากภาพที่ ๒-๕ จะเห็นว่าโครงสร้างของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จะมีองค์ประกอบหลัก ๒ ส่วนคือ

๒.๖.๑ ประเด็นแผนแม่บทฯ ประกอบด้วย เป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายทุกระยะ ๕ ปี ในระดับประเด็น เพื่อใช้ติดตามประเมินผลการดำเนินงานในระดับผลลัพธ์ชั้นกลาง

๒.๖.๒ แผนย่อยของแผนแม่บทฯ ประกอบด้วย เป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายทุกระยะ ๕ ปี เพื่อใช้ติดตามประเมินผลการดำเนินงานในระดับผลลัพธ์ขั้นต้น รวมทั้งแนวทางการพัฒนาสำหรับเชื่อมโยงลงไปสู่การพิจารณาจัดทำแผนในระดับกระทรวงและกรมต่อไป

๒.๗ ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาตามทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด มองว่าองค์การทางการศึกษาทั้งในระดับกระทรวงศึกษาธิการ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาเป็นหน่วยงานในการขับเคลื่อนการศึกษา และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ตลอดเวลา จึงต้องพยายามหาวิธีปรับโครงสร้างขององค์การให้สามารถต่อต้านสภาพแวดล้อมที่เข้ามาคุกคามเพื่อให้องค์การเสื่อมถอย ซึ่งทัศนะนี้จะแตกต่างจากทฤษฎีเชิงระบบแบบปิด ที่ไม่ใส่ใจกับสภาพแวดล้อมภายนอกเพราะเห็นว่า องค์การมีความเป็นอิสระและสามารถที่จะจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง ในทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดตั้งอยู่บนฐานความคิดว่า องค์การเป็นระบบหนึ่ง ๆ ที่ประกอบด้วยชุดขององค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายขององค์การร่วมกัน ชุดขององค์ประกอบดังกล่าวมี ๕ ประการ คือ ปัจจัยป้อนเข้า (inputs) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (transformational process) ปัจจัยป้อนออก (outputs) ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) และสภาพแวดล้อม (environment) ดังแผนภาพที่ ๒-๖

ภาพที่ ๒-๖ การบริหารการศึกษาตามทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด

ที่มา : Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C. (2012). Educational administration. 6th ed.

Wadsworth, Cengage Learning, p. 21.

จากภาพที่ ๒-๖ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ของชุดองค์ประกอบทั้ง ๕ ในการบริหารการศึกษาเชิงระบบแบบเปิด ได้ดังนี้

๒.๗.๑ ปัจจัยนำเข้า (inputs) องค์การที่เป็นเชิงระบบดังเช่นสถานศึกษา ได้รับทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมใน ๔ ลักษณะ ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลสารสนเทศ ทั้งนี้ คน หมายถึง บุคลากรที่เป็นสมาชิกขององค์การ เงิน หมายถึง งบประมาณที่ใช้ในการลงทุนเพื่อการดำเนินการทั้งในระยะสั้นและระยะยาว วัสดุ อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก

ทั้งหลาย รวมทั้งเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน และข้อมูลสารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลข่าวสาร หลักสูตร ความรู้ และสถิติต่าง ๆ ที่ใช้ในบริหารจัดการศึกษา

๒.๗.๒ กระบวนการเปลี่ยนแปลง (transformation process) ภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องกับการประสาน และการใช้ทรัพยากรทั้ง ๔ ลักษณะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา นั่นคือ พัฒนาให้ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามที่โรงเรียนได้ตั้งความคาดหวังไว้ อันจะส่งผลต่อการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป และผู้บริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ผลผลิตตามที่กำหนดไว้ ก็จะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบภายในองค์กร ทั้งการบริหารจัดการทั่วไป การจัดการเรียนการสอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ โดยต้องใช้ความรู้และทักษะการบริหารจัดการที่หลากหลาย ทั้งทักษะในการตัดสินใจ ทักษะการทำงานกับคนอื่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการวางแผน และทักษะที่จะจัดการกับความเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีทักษะการเป็นผู้นำการเรียนการสอน ดังนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในองค์กร จะส่งผลต่อเป้าหมายหรือปัจจัยนำออกด้านผู้เรียน ทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับเขตพื้นที่

๒.๗.๓ ปัจจัยนำออก (outputs) ภารกิจสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาคือ ต้องสร้างความมั่นใจและใช้ทรัพยากรที่มาจากสภาพแวดล้อมในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่กำหนดไว้ในบริบทของสถานศึกษา ปัจจัยนำออกก็คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษา ที่อาจจะปรากฏในลักษณะของผลิตภัณฑ์ผลที่ได้รับ ผลลัพธ์หรือภาพความสำเร็จของระบบการศึกษา ทั้งนี้ลักษณะของปัจจัยนำออกจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานศึกษา แต่ส่วนใหญ่จะปรากฏในลักษณะของผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน สมรรถนะการสอนของครู ความก้าวหน้าของนักเรียนและของครู อัตราการตกซ้ำชั้น การลาออกของครูและบุคลากร การขาดเรียนของนักเรียน การขาดสอนของครู ความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทศนคติของนักเรียนต่อโรงเรียน และความพึงพอใจของครูในการปฏิบัติงาน

๒.๗.๔ ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ข้อมูลจากปัจจัยนำออกจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับแก่ระบบ และข้อมูลย้อนกลับไม่ว่าในเชิงบวกหรือเชิงลบ จะช่วยให้การบริหารจัดการศึกษาประสบความสำเร็จได้ ถ้าองค์กรได้ข้อมูลย้อนกลับเชิงลบก็สามารถนำมาปรับแก้ไขกระบวนการหรือ ปัจจัยนำเข้า หรือทั้งสองส่วน ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพของปัจจัยนำออกในอนาคตได้

๒.๗.๕ สภาพแวดล้อม (environment) ในการจัดการบริหารองค์การทางการศึกษาตามทฤษฎีระบบแบบเปิด จะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมภายนอกไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือ เทคโนโลยี ต่างก็ส่งผลกระทบต่อองค์การทางการศึกษาทั้งสิ้น ดังจะเห็นเป็นรูปธรรมได้จากสภาพแวดล้อมเหล่านี้กำลังผลักดันให้ทั้งระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติแสดงความรับผิดชอบที่เชื่อถือได้ (accountability) ในการจัดการศึกษา อาทิ โลกในอนาคตต้องการผู้เรียนที่มีทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ แรงผลักดันนี้ส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปรับหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ. ๒๕๕๑ ใหม่ ซึ่งจะต้องส่งผลถึงเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาที่ต้อง นำนโยบายนี้สู่การปรับเปลี่ยนหลักสูตรของสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับหลักการของทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ อันจะส่งผลถึงผู้เรียนต่อไป ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา มีอาชีพต้องสามารถบริหารจัดการองค์การอย่างมีกลยุทธ์โดยวิเคราะห์สถานการณ์ของ สภาพแวดล้อมเพื่อที่จะสามารถจัดการศึกษาได้ตอบสนองความต้องการจำเป็นของสังคม ได้อย่างแท้จริง

๒.๘ ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎี การสอน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายและ ผู้ปฏิบัติได้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นทิศทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ชัดเจน ในที่นี้ ได้สรุป เฉพาะประเด็นสำคัญที่ได้จากรายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย (นงลักษณ์ วิรัชชัยและคณะ ๒๕๕๒) โดยนำเสนอใน ๒ ส่วน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎี การสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้

๒.๘.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ช่วยให้มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ เรียนรู้เจตคติ เรียนรู้ทักษะ อันจะส่งผลให้ชีวิตก้าวสู่ความสำเร็จและเกิดความพอใจ นักการศึกษาและนักจิตวิทยา ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งแต่ละทฤษฎีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัด การศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ในที่นี้ จะกล่าวเฉพาะแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของ นักจิตวิทยาที่ได้รับความสนใจกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ๔ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการสร้างความรู้ ด้วยตนเอง (Constructivism) ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ (Bruner) ทฤษฎี การเรียนรู้โดยการรับรู้ที่มีความหมาย (Meaningful reception learning theory) และทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive learning theory)

(๑) ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นทฤษฎีที่มีรากฐาน มาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเขาวนปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และวิกอทสกี (Vygotsky) โดยทั้งสอง คนให้ความสนใจกับกระบวนการรู้คิด (Cognition) ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา ที่มีหลักการว่า ผู้เรียน ต้องเป็นผู้กระทำ ผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นการประมวลผลทางสมอง ดังนั้น การเรียนรู้ตาม แนวคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้และสร้าง องค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งความรู้ที่แข็งแกร่งและงอกงามเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบเห็นสิ่งใหม่ ๆ แล้วเชื่อมโยงกับความรู้ที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ ครูผู้สอนที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสามารถจัดกระบวนการ เรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างกระฉับกระเฉง กล่าวคือ ให้ผู้เรียนจัดกระทำข้อมูลหรือประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วสร้าง

ความหมายของสิ่งนั้นด้วยตนเอง โดยครุมีบทบาทที่สำคัญ อาทิ สร้างบรรยากาศทางสังคมจริยธรรม (sociomoral) ให้เกิดขึ้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญของความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำตนเอง และการควบคุมตนเอง ที่ต้องการบรรยากาศของความเป็นกัลยาณมิตร นอกจากนี้ ครูต้องช่วยสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดกับผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนองตอบความสนใจและความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของผู้เรียนแต่ละคน (goal free evaluation) (ทิตินา แชมมณี และคณะ ๒๕๔๕ อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๕๒ : ๕๔ – ๕๕)

(๒) ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ เป็นทฤษฎีที่มาจากฐานคิดของบรูเนอร์ (Bruner) ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหา โดยผู้เรียนจะประมวลข้อมูลข่าวสารจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และจะรับรู้สิ่งที่ตนเลือกและใส่ใจ การเรียนรู้แบบนี้จึงเกิดจากการค้นพบ เนื่องจากผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็นจึงเกิดแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการสำรวจสิ่งแวดล้อมและทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการค้นพบ ด้วยเหตุนี้ ครูผู้สอนที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ควรจัดการเรียนรู้ใน ๔ ขั้นตอน ได้แก่ วิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้เรียน และสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (ทิตินา แชมมณี และคณะ ๒๕๔๕ อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๕๒ : ๕๕ – ๕๖)

(๓) ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการรับรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful reception learning theory) เป็นทฤษฎีที่มาจากฐานคิดของออสเชล (Ausubel) ที่เน้นว่า การเรียนรู้ต้องเป็นการรับรู้อย่างมีความหมาย ซึ่งหมายความว่า เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับมาจากการที่ผู้สอนอธิบายสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้ฟัง และผู้เรียนรับฟังด้วยความเข้าใจ โดยเห็นความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางพุทธิปัญญา (Cognitive structure) ที่เก็บไว้ในความทรงจำ และจะสามารถนำมาใช้ในอนาคต จึงเห็นได้ว่า การเรียนรู้อย่างมีความหมายเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่กับสิ่งเดิมที่มีอยู่ ซึ่งก็คือหลักการของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้โดยการรับรู้อย่างมีความหมายนั่นเอง ดังนั้น ครูผู้สอนสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระอย่างมีความหมายด้วยการนำเสนอความคิดรวบยอดที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ล่วงหน้าก่อนการจัดการเรียนรู้สาระนั้น (advance organizer) เพื่อผู้เรียนจะได้ใช้เชื่อมโยงกับสาระที่เรียนรู้ (ทิตินา แชมมณี และคณะ ๒๕๔๕ อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ๒๕๕๒ : ๕๖ – ๕๗)

(๔) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive learning theory) เป็นทฤษฎีที่มาจากฐานคิดของแบนดูรา (Bandura) ซึ่งแต่เดิมมองแค่ว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ จึงเรียกว่า “ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม” เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ หรืออาจกล่าวว่าการเรียนรู้เกิดจาก

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ต่อมาเบนจามินได้ทำการทดลองและพบว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการสังเกตนั้นมีสาเหตุมาจากกระบวนการรู้คิดทางพุทธิปัญญา (Cognition process) ที่ต้องมีการเข้ารหัส (encoding) ไว้ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งต้องประเมินด้วยว่า ตนสามารถเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีได้อย่างไร รวมทั้งต้องควบคุมพฤติกรรมตนได้ จึงปรับเปลี่ยนเรียกชื่อทฤษฎีเป็น “ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา” สุรางค์ ไคว์ตระกูล (๒๕๔๕ อ้างถึงในนงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ ๒๕๕๒ : ๕๗) เสนอว่า หลักทั่วไปของการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา มี ๖ ประการ ได้แก่

(๑.๑) บังคับวัตถุประสงค์ ที่จะให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมหรือเขียนวัตถุประสงค์เป็นเชิงพฤติกรรม

(๑.๒) แสดงตัวอย่างของการกระทำหลาย ๆ ตัวอย่างซึ่งอาจจะมีที่มาจากตัวบุคคล การ์ตูน ภาพยนตร์ วิดีโอ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

(๑.๓) ให้คำอธิบายควบคู่ไปกับการให้ตัวอย่างแต่ละอย่าง

(๑.๔) ชี้แนะขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกตแก่นักเรียน

(๑.๕) จัดเวลาให้นักเรียนมีโอกาสแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ถ้านักเรียนทำไม่ถูกต้องอาจจะต้องแก้ไขวิธีการสอนหรืออาจแก้ที่ตัวนักเรียน

(๑.๖) ให้แรงเสริมแก่นักเรียนที่สามารถเลียนแบบได้ถูกต้องเพื่อให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้และเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอื่น ๆ

๒.๘.๒ ทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้

ทฤษฎีการสอนมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีการเรียนรู้เพราะต่างก็เป็นทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และสังคม ทฤษฎีการสอนจะช่วยให้ครูผู้สอนมีแนวปฏิบัติที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว สำหรับทฤษฎีการสอนที่นิยมใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันมี ๕ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผล (Information processing theory) ทฤษฎีพุทธิปัญญา (Multiple intelligence theory) ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism) ทฤษฎีการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (Constructionism) และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative theory หรือ Collaborative learning theory) (ทีศนา แคมมณี ๒๕๕๐ อ้างถึงในนงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ ๒๕๕๒ : ๖๒)

การนำทฤษฎีการสอนตามหลักการร่วมสมัยเหล่านี้มาจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ใน ๗ ประการ ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์และการประเมิน (critical thinking and evaluation) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ (analysis and synthesis) การคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ (creativity and imagination) การสร้างผลผลิตและนวัตกรรม (productivity and innovation) การเปลี่ยนแปลงและการแก้ปัญหา (change and problem-solving) การสื่อสารและความเชื่อมั่น (communication and self-confident)

และจริยธรรมและความรับผิดชอบ (ethics and responsibility) (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ๒๕๕๗) ซึ่งรวบรวมเป็นกระบวนการเรียนรู้ได้ ๖ ประเภท (นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ ๒๕๕๒ : ๖๒ – ๖๔) ดังนี้

(๑) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นตัวผู้เรียน แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized instruction) ที่คำนึงถึงภูมิหลังของผู้เรียน เป็นรายบุคคล ทั้งในด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจ และการจัดการเรียนรู้แบบนาตนเอง (Self-directed learning) ที่ให้ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ ของตนเอง ตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง รวมทั้งประเมินตนเอง

(๒) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นความรู้ความสามารถ แบ่งออกเป็น ๓ แบบ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery learning) เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนทุกคนที่มีความสามารถและสติปัญญาแตกต่างกันสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน จริง การสอนแบบประกันผล (Verification teaching) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่กำหนด วัตถุประสงค์ที่เหมาะสมเป็นไปได้ สามารถพิสูจน์ทดสอบได้ว่า ผู้เรียนทุกคนเกิดการเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ และการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept-based instruction) เป็นการวางแผน การจัดการเรียนการสอน โดยระบุมโนทัศน์ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ โดยใช้กระบวนการที่สามารถให้ ผู้เรียนเข้าใจและนำมโนทัศน์ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

(๓) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นประสบการณ์ แบ่งออกเป็น ๓ แบบ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential learning) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเป้าหมายโดยได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ก่อน และให้ผู้เรียน สังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น จนนำมาสร้างความคิดรวบยอดในเรื่องที่เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ใน สถานการณ์ใหม่ ๆ การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service learning) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม โดยผู้เรียนสำรวจความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับเรื่อง ที่เรียน และวางแผนเข้าไปมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติรับใช้สังคมตามแผน และนำประสบการณ์มา พิจารณาไตร่ตรองจนเกิดความคิดรวบยอดเพื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ และ การ จัด การ เรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic learning) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพจริง ปัญหาจริง ในบริบทจริง และร่วมกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูลและวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะ แก้ไขปัญหานั้น และได้ผลการประเมินตามมาตรฐานคุณภาพ

(๔) การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นปัญหา แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ได้แก่ การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based instruction) เป็นการจัดสภาพการเรียนการสอน โดยใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย อาจใช้สถานการณ์จริงหรือ สถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนฝึกกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา รวมทั้งเกิดทักษะกระบวนการคิดและ

แก้ปัญหาต่าง ๆ และการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project-based instruction) เป็นการจัดสภาพการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกทำโครงการที่สนใจ ร่วมกันสำรวจ สังเกต และวางแผน ในการทำโครงการร่วมกัน ศึกษาหาข้อมูล ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ จนได้ข้อค้นพบและเขียนรายงาน นำเสนอ นำผลมาอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(๕) การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นทักษะกระบวนการ แบ่งออกเป็น ๕ แบบ ได้แก่ การสอนเน้นกระบวนการสืบสอบ (Inquiry-based instruction) เป็นการสอนที่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม เกิดความคิด และลงมือสืบเสาะแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาประมวลหาคำตอบ และข้อสรุปด้วยตนเอง การสอนเน้นกระบวนการคิด (Thinking-based instruction) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนใช้รูปแบบ วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด ต่อเนื่อง ลุ่มลึก กว้างขวาง น่าเชื่อถือมากขึ้น การสอนเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group process-based instruction) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกเรียนรู้ กระบวนการกลุ่มควบคู่กับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ การสอนเน้นกระบวนการวิจัย (Research-based instruction) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัยหรือผลงานวิจัย เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ หรือฝึกทักษะในการลงมือทำวิจัยให้ผู้เรียน และการสอนเน้น กระบวนการเรียนรู้ (Instruction emphasizing learning process) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนสามารถเลือกหัวข้อ เนื้อหา วิธีการ และสื่อ การเรียนการสอนได้ตามความสนใจ โดยผู้สอนช่วยแนะนำให้คำปรึกษาตามความเหมาะสม

(๖) การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นบูรณาการ เป็นการนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์กันให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ไพฑูรย์ สินลรัตน์ (๒๕๕๗) มีความเห็นว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเดิม ๆ ไม่สามารถช่วยให้นักเรียนเป็นผู้มีทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ เพียงพอ เพราะไม่ได้ช่วยให้เด็กคิดเป็น ไม่พัฒนาความรู้ ไม่รับผิดชอบต่อเพื่อนและสังคม และไม่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ ครูจึงต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ใหม่ โดยไม่ให้ผู้เรียนรับความรู้จากครูฝ่ายเดียว แต่ต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะที่คาดหวังจะให้เกิดกับนักเรียนได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง พัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้และจะต้องสร้างความพึงพอใจของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมโดยทั่วไป ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องอาศัยความรับผิดชอบรวมทั้งในระดับประเทศ และระดับสถานศึกษา โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ หลักสูตรสื่อการสอนและเทคโนโลยี การประเมินผลผู้เรียน การพัฒนาครู การประเมินคุณภาพสถานศึกษา และการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา การเรียนรู้ และการสอนเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา เวงรังษี (๒๕๕๙) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผลการศึกษา ได้มีข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ โดยการพัฒนาหลักสูตรที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในระดับต่างๆ ของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาระดับอาชีวศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา ควรจะเป็นการจัดหลักสูตรที่มีเนื้อหาในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับ ๑) องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเรียงลำดับความสำคัญและความยากง่ายของการศึกษาวิจัย สืบค้นข้อมูลเป็นลำดับขั้นไป ๒) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสีเขียวที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนที่บรรจุอยู่ในหลักสูตร ที่สามารถสร้างให้เกิดองค์ความรู้ในทุกระดับได้ และ ๓) การเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพความหลากหลายแตกต่างของ วัฒนธรรมของประชากรโลก เพื่อความเข้าใจอันดีและความร่วมมือในการดำเนินชีวิต โดยปราศจากความขัดแย้ง

และยังได้มีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการพัฒนาผู้สอนและผู้เรียนให้มีสมรรถนะ (Competencies) ในด้านต่างๆ คือ ๑) การคิดเชิงวิเคราะห์ ๒) การวาดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ ๓) การตัดสินใจในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นและด้านสภาพแวดล้อมในลักษณะสมดุล และ ๔) การพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อความเข้าใจและคิดหาแนวทางสร้างกิจกรรมหรือบทเรียนในการแก้ไขปรับปรุงให้คุณภาพชีวิตของตนเอง และชุมชนและสังคมดีขึ้น เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate change) ความหลากหลายทางชีวภาพภัยพิบัติ การจัดการความเสี่ยง ระบบเมือง และวิถีชีวิต

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในเรื่องของการพัฒนาผู้อยู่ในระบบการศึกษาและขาดโอกาส ให้มีความเสมอภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางโอกาส ด้วยการมีการจัดการศึกษาให้ประชากรที่ไม่อยู่ในกลุ่มของการศึกษาในระบบ ได้มีบทเรียน แบบเรียนความรู้ที่ถ่ายทอดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างให้สมาชิกของชุมชนและสังคมเป็นประชากรที่มีการศึกษาตลอดชีวิต (life – long education) และมีความยั่งยืนในการรู้จักยืดหยุ่น ปรับตัวให้เกิดความสมดุล ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต หรือมนุษย์ด้วยกัน ให้สามารถยืนหยัดอยู่ในโลกอย่างเป็นผู้ที่ม่ศักดิ์ศรีและมีอัตลักษณ์ของตนเอง

พรชัย เจตมาน และคณะ (๒๕๖๐) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบ ประเทศไทย ๔.๐ สู่ศตวรรษที่ ๒๑ โดยผลการศึกษา พบว่า จากการสร้างห้องเรียนกลับด้าน (Flipped Classroom) ที่เริ่มด้วย ๑) การฝึกให้ผู้เรียนรู้การเรียนด้วยตนเอง เช่น ใ้รู้วิธีดูคลิป การเก็บใจความ การคิดต่อยอดให้มีสมาธิให้ได้สาระ แนะนำให้หยุดหรือกรอกกลับคลิปมาดูใหม่หากสงสัย ฝึกวิธีเขียน บันทึก จดบันทึก เขียน mind map กำหนดให้ตั้งคำถามที่น่าสนใจได้ และเตรียมถามครู ๒) การเปลี่ยนแปลงที่ครู ต้องพัฒนาครูให้มีความรู้ มีพื้นฐานแน่นพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ การจัดการระบบความรู้ จัดการความรู้ มีความสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน และมีความรู้จริง พร้อมทั้งถ่ายทอด การยอมรับสองด้าน ทั้งทางการปฏิบัติ รับการป้อนกลับ ช่วยการพัฒนาการของผู้เรียนและบรรยากาศ

การเรียนรู้ การเป็นผู้กำกับการเรียนรู้ทั้งของตนเองและผู้เรียน เปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอน สร้างทักษะที่จำเป็น โดยเรียนด้วยการลงมือทำ Active Learning : PBL (Project Base Learning) แปลงสู่ทักษะที่ต้องการในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เช่น การทำงานร่วมกัน(collaboration) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การแก้ปัญหา (Problem-solving) และ การสื่อสารที่ดี (Effective communication) ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาการศึกษาของประเทศ ในยุค ๔.๐ สามารถสร้างความพอใจให้ผู้เรียน และทำท้ายสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอยากเรียน และสนุกไปกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

อัมมาร สยามวาลา และคณะ (๒๕๕๕) ได้ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ โดยผลการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะทางการปฏิรูประบบการศึกษา ใน ๕ ด้าน ได้แก่

(๑) หลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี ซึ่งคณะนักวิจัยเสนอว่าให้ตั้งทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skills) เป็นเป้าหมายหลัก และปรับเนื้อหา สมรรถนะ (ทักษะ) และคุณลักษณะที่พึงปรารถนาของนักเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว โดยปฏิรูปหลักสูตรให้มีลักษณะกระชับ ช่างคิด และบูรณาการ อันได้แก่ เน้นแนวคิดหลักและคำถามสำคัญในสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ผ่านโครงงานและการทำงานเป็นทีม สนับสนุนการใช้ ICT ในการหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูง และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้ นอกจากนี้ หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นโดยให้แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของตนได้ ทั้งนี้ ควรมีการลดจำนวนชั่วโมงการเรียนในห้องเรียน และเพิ่มการใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงการและการแก้ปัญหา รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีนำเสนอเนื้อหาอย่างทันสมัย มีปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วมและใช้สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (Connectivism)

(๒) การปฏิรูประบบการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งคณะนักวิจัยเสนอให้มีการปฏิรูปการทดสอบมาตรฐานในระดับประเทศ โดยปรับจากระบบ O-NET และอื่น ๆ ในปัจจุบัน มาเป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและทักษะ (Literacy-Based Test) ซึ่งสามารถประยุกต์เนื้อหาเข้ากับโจทย์จริงในชีวิตประจำวันได้ และนำผลการทดสอบมาตรฐานระดับประเทศแบบใหม่ไปสร้างความรับผิดชอบในระบบการศึกษา เช่น การประเมินผลงานของครู การประเมินสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและเข้าช่วยเหลือสถานศึกษาที่มีปัญหา และการประเมินผลและให้รางวัลแก่ผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ ให้มีการปฏิรูประบบการจัดเก็บ เปิดเผย และรายงานผลการสอบต่อสาธารณะ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายของรัฐและการเลือกสถานศึกษาของผู้ปกครอง

(๓) การปฏิรูประบบพัฒนาคุณภาพครู ซึ่งในส่วนของการฝึกอบรมครู คณะนักวิจัย เสนอว่า รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้จัดหาเป็นผู้กำกับดูแลคุณภาพและการจัดการความรู้ โดยให้โรงเรียนเป็นหน่วยพัฒนาหลัก ได้รับการจัดสรรงบประมาณและมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกหลักสูตรและผู้อบรม

เอง และให้ความสำคัญกับการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การพัฒนาครูใหม่ และการสนับสนุนให้เกิดระบบชุมชนเรียนรู้ทางวิชาการร่วมกัน (Professional Learning Community) ในส่วนของระบบผลตอบแทนครู คณะนักวิจัยเสนอให้การเลื่อนขั้นเงินเดือนและวิทยฐานะของครูส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพัฒนาการของผลการทดสอบมาตรฐานแบบใหม่ของนักเรียน (โดยคำนึงถึงระดับตั้งต้นของคะแนน) เพื่อให้ครูรับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ การประเมินครูควรใช้วิธีสังเกตการณ์ร่วมกับการพิจารณาเอกสาร กำหนดให้มีการประเมินคงสภาพวิทยฐานะทุก ๕ ปี และปรับลดงานธุรการของครูลงให้เน้นหน้าที่ในการสอนเป็นสำคัญ

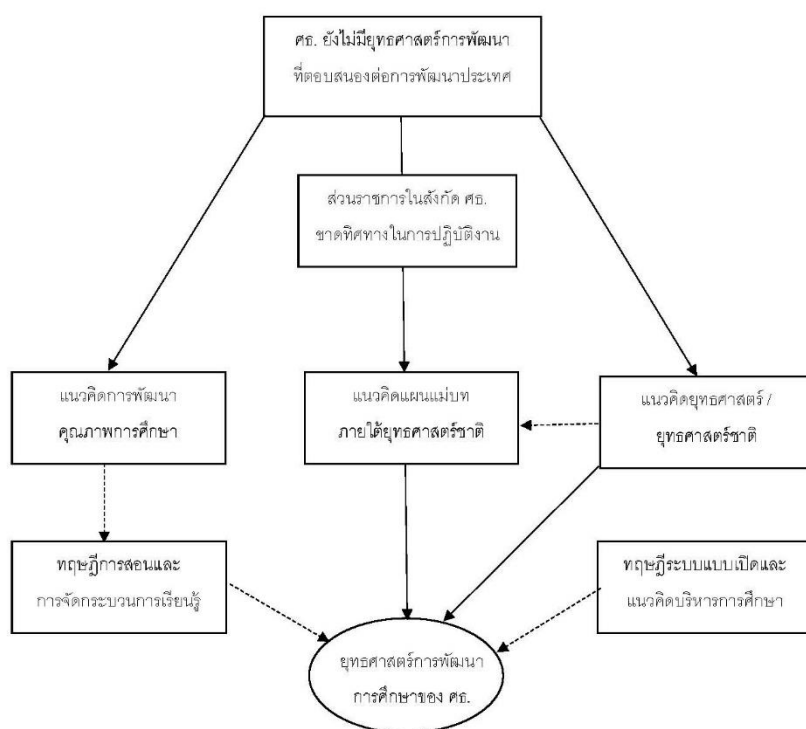
(๔) การประเมินคุณภาพสถานศึกษา ซึ่งคณะนักวิจัยชี้ว่า ระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาควรใช้การประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียนเป็นหน่วยหลักในการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ส่วนระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาภายนอกของส่วนกลางควรเป็นเพียงหน่วยเสริม โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ควรปรับบทบาทมาเป็นหน่วยสนับสนุนด้านความรู้ให้แก่โรงเรียน กำหนดกฎกติกาขั้นต่ำที่จำเป็นเพื่อกำกับคุณภาพของการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน และมีบทบาทในการประเมินตามระดับปัญหา (Risk-Based Inspection) เพื่อแยกโรงเรียนที่มีปัญหาให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพโดยคัดแยกจากคะแนนการทดสอบมาตรฐานระดับประเทศแบบใหม่ของนักเรียน รวมถึงมีบทบาทในการประเมินเฉพาะเรื่อง (Thematic Inspection) โดยเลือกบางประเด็น เช่น การใช้เทคโนโลยีประกอบการเรียนการสอน หรือสุ่มประเมินในระดับพื้นที่หรือประเทศ

(๕) การปฏิรูประบบการเงินเพื่อการศึกษา ซึ่งงานวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการเงินในระบบการศึกษาในปัจจุบันคือ งบประมาณส่วนใหญ่จ่ายไปยังฝั่งอุปทาน (สถานศึกษา) มากกว่าด้านอุปสงค์ (งบอุดหนุนรายหัวผู้เรียน) ซึ่งไม่เอื้อต่อการสร้างความรับผิดชอบ และโรงเรียนรัฐได้รับการอุดหนุนมากกว่าโรงเรียนเอกชนเท่าตัว อีกทั้งเงินอุดหนุนดังกล่าวก็ไม่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนในเขตร่ำรวยและยากจนเท่าที่ควร คณะนักวิจัยจึงเสนอว่า การปฏิรูปควรมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ โดยมีการกำหนดเป้าหมายคะแนนการทดสอบมาตรฐานขั้นต่ำของนักเรียนที่ต้องการ และจัดสรรเงินอุดหนุนจำนวนมากกว่าให้แก่โรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาส เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร นอกจากนี้ ในระยะยาวควรปรับเปลี่ยนงบประมาณด้านการศึกษาไปสู่ระบบการเงินด้านอุปสงค์มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษา

๒.๑๐ กรอบความคิดในการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องการสร้างความรับผิดชอบต่อร่วมในการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์ แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ แนวความคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้

ดังนั้น กรอบความคิดในการศึกษาคือ นำกรอบการพิจารณาตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกับหลักการของการกระจายอำนาจ ซึ่งภาคส่วนต่างๆ ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาที่เน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมและการพัฒนาทักษะของผู้เรียน โดยนำหลักการของยุทธศาสตร์ที่เชื่อมความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลัก (Ends Ways Means) ด้วยการประยุกต์ให้เข้ากับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการบริหารการศึกษาเชิงระบบแบบเปิด เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในห้วงปี ๒๕๖๓ จนถึงปี ๒๕๖๕ สำหรับแก้ไขปัญหามาจากเดิมที่กระทรวงศึกษาธิการยังไม่เคยมีการจัดทำยุทธศาสตร์ในภาพรวม ให้สามารถมีเป้าหมายที่สอดคล้องและตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ โดยจะนำเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ในห้วงแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕) มาเป็นกรอบหลักสำหรับการวิเคราะห์ ดังแผนภาพที่ ๒-๗

ภาพที่ ๒-๗ : กรอบแนวคิดในการศึกษา

สรุป

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะทำให้ทราบถึงนิยามการพัฒนาคุณภาพหรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน สำหรับเป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์การเพื่อ

เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรม (activities) และกระบวนการ (processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ผู้รับบริการจากกระทรวงศึกษาธิการ อันได้แก่ เด็กนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชน ซึ่ง“การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” จะใช้ในความหมายแตกต่างกัน ใน ๔ ลักษณะ ได้แก่ ยกกระดับมาตรฐาน (raise standards) เพิ่มคุณภาพ (enhance quality) เพิ่มประสิทธิภาพ (increase efficiency) และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อเป้าหมายดังกล่าวต้องดำเนินการทั้งในระดับนโยบาย และในระดับสถานศึกษา ซึ่งในระดับนโยบายจะมีรัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างความรับผิดชอบร่วมของคนในสังคมในการร่วมตรวจสอบเป้าหมายการจัดการศึกษา และกระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณและด้านวิชาการ ทั้งนี้ เป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนในห้วง ๓ ปีข้างหน้าของกระทรวงศึกษาธิการ จำเป็นต้องยึดยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ลงสู่แผนระดับต่าง ๆ เพื่อเป็นกรอบสำหรับดำเนินการในขั้นตอนต่อไปตามภาพกรอบความคิดในข้างต้น

บทที่ ๓

การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

บทนี้เป็นการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงที่ผ่านมา ตลอดจนโอกาส อุปสรรคที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ โดยรายละเอียดของบทนี้ ประกอบไปด้วย

๑. ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ
๒. เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
๓. บริบทของกระทรวงศึกษาธิการ
๔. สภาพปัญหา ข้อขัดข้อง อุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาการศึกษาที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ
๕. สรุป

๓.๑ ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ

จากปัจจัยและแนวโน้มที่คาดว่าจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ซึ่งมีบริบทและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีพลวัตสูง และมีความซับซ้อนหลากหลายมิติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตการพัฒนาประเทศอย่างมาก ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติและทุกด้าน การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง มีความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของหุ้นส่วนการพัฒนาที่เป็นการทำงานอย่างบูรณาการ เนื่องจากทุกมิติการพัฒนามีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยประเทศไทยจำเป็นต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สมรรถนะ และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สามารถรู้เท่าทันและปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีอาชีพที่มั่นคง สร้างรายได้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์และกติกาใหม่ ๆ และมาตรฐานที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบและปัจจัยส่งเสริมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ทั้งในส่วนของระบบการเรียนการสอน และการพัฒนาทักษะฝีมือที่สอดคล้องกันกับการพัฒนาของคนในแต่ละช่วงวัย ระบบบริการสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับเป็นเจ้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมก้าวทันโลก เกิดการสร้างห่วงโซ่มูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งในภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตร และภาคบริการ กระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วน

ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบ “ประชารัฐ” โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีเป้าหมายและประเด็นการพัฒนา ที่มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสภาวะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัย เอกရာช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

๒) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ ได้แก่ (๑) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราเก่งทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (๒) “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่ออนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ (๓) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการพัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการ

เพิ่มขึ้นของคนชั้นกลางและลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

๓) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดีรอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกร ยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

๔) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำ เพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบต่อสื่อกลโภการบริหารราชการแผ่นดินในระดับ ท้องถิ่นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของ ประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกัน การเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

๕) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำ ไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้าน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายใน และภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงานและการให้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการ ดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็แนวทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง ๓ ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

๖) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาท หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามา ประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่าและปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยง ถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้

อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์ สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรม มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และการอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามหลักนิติธรรม

๓.๒ เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีความเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ในปี ๒๕๘๐ ซึ่งประเทศและประชาชนทุกกลุ่มวัยจะได้รับประโยชน์ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน รวมถึงกระทรวงศึกษาธิการด้วย ดังนี้

๑) วัยครรภ์มารดาถึงปฐมวัย เด็กและมารดาทุกคนจะได้รับการดูแลตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ โภชนาการ และสมวัย ผ่านระบบบริการสาธารณสุขที่มีกระจายครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคอย่างทั่วถึง ด้วยบริการและเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย และมีคุณภาพ เด็กจะเกิดมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ปลอดภัย สงบสุข เติบโตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ดี มีทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการเติบโต ได้รับการเลี้ยงดูจากทั้งพ่อและแม่ของเด็ก ที่จะมีเวลาให้กับลูกของตนมากขึ้น พร้อมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเลี้ยงดูและศูนย์เด็กเล็กที่พ่อแม่ทุกคนสามารถเข้าถึง มีคุณภาพ และเอื้อต่อการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตได้อย่างดี มีทักษะ สุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดีพร้อม มีพัฒนาสมวัย

๒) วัยประถม ถึง มัธยมต้น ซึ่งเป็นช่วงการศึกษาภาคบังคับ จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะหลักที่จำเป็นต่อผู้เรียน มีดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติที่สามารถขยายความรู้และวิธีการเรียนรู้ไปสู่โรงเรียน นักเรียน และครูที่ครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลและขาดแคลนทุนทรัพย์จะได้รับการโอกาสศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึงในทุก ๆ พื้นที่ เพื่อให้นักเรียนได้รับการปูพื้นฐานความพร้อมทั้งกาย ใจ และปัญญาให้พร้อมรองรับการพัฒนาของช่วงวัยต่อไป และได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมการใช้ชีวิตในสังคมที่ดี ให้เป็นคนดี มีจิตสาธารณะ มีความมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีวินัย พร้อมเติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป

๓) วัยรุ่น นักศึกษา จะได้รับการเรียนรู้ให้มีทักษะและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างมีคุณภาพ ได้รับการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรม ตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาวะที่ดี ได้รับความรู้และการพัฒนาสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการภาคการผลิตของประเทศ สร้างผู้ประกอบการ เพื่อพัฒนาประเทศไทยสู่ประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีแห่งอนาคต ผ่านสถาบันศึกษายุคใหม่ทำหน้าที่ให้ความรู้ ส่งเสริม

สนับสนุนความรู้ในทางวิชาการที่สามารถใช้องค์ความรู้ทางวิชาการในการวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรมในด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และโลจิสติกส์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ สู่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ทัดเทียมกับนานาประเทศทั่วโลก

๔) วัยทำงาน จะได้รับการพัฒนาศักยภาพที่จำเป็นต่อการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นคนไทยที่มีทักษะสูง มีองค์ความรู้ฐานสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานในทุกสายอาชีพ ทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจะได้รับการสนับสนุนให้มีช่องทางการหารายได้ที่หลากหลายขึ้น เพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ อาทิ ธุรกิจสตาร์ทอัพที่กำลังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะสามารถเป็นช่องทางธุรกิจที่ขยายวงกว้างไปยังต่างประเทศ มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ขณะเดียวกันจะได้รับประโยชน์จากการกระจายความเจริญที่จะไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศในอนาคต ส่งผลให้ประชากรวัยทำงานสามารถทำงานได้ในภูมิภาคของตนเอง มีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความอยู่ดีมีสุขเพิ่มมากขึ้น โดยที่แต่ละพื้นที่/ภูมิภาคจะได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพทั้งในภาคอุตสาหกรรม บริการและท่องเที่ยว และภาคเกษตร มีโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องที่เอื้อและอำนวยความสะดวกต่อการใช้ชีวิตและการทำงาน

๖) วัยสูงอายุ จะได้รับการดูแลทั้งด้านสุขภาพ การดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยของผู้สูงอายุ ทั้งผู้สูงอายุวัยต้นอายุ ผู้สูงอายุวัยกลางอายุ และผู้สูงอายุวัยปลาย มีอุปกรณ์ที่ได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัย มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ได้รับการบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิต ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมทางสังคม มีสุขภาพกายและใจที่ดี และเป็นแรงพลังในการช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ

จากประโยชน์ที่ประชาชนทุกกลุ่มวัย จะได้รับจากการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติดังกล่าว บทบาทของกระทรวงศึกษาธิการภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เพื่อให้การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน ได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาการศึกษาทั้งในระยะยาวและระยะกลาง โดยเฉพาะ “การพัฒนาผู้เรียน” ให้มีการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเน้นไปที่ทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนไทยที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้น การดำเนินงานในระยะกลางซึ่งเป็นหัว ๓ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) ของกระทรวงศึกษาธิการ จะมีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกับประเด็นแผนแม่บทฯ จำนวน ๗ แผนแม่บทฯ จาก ๒๓ แผนแม่บทฯ ที่ประกอบด้วย เป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายใน ๕ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๓) รวมทั้งแนวทางการพัฒนาสำหรับเชื่อมโยง

ลงมาสู่กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

๑) แผนแม่บทฯ ที่ ๑๐ การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาต่าง ๆ ของประเทศในระยะยาว โดยการจะพัฒนาประชากรที่ดีและสมบูรณ์นั้น นอกจากการยกระดับในด้านสุขภาพและด้านทักษะการศึกษาแล้ว จะต้องพัฒนาด้านค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีของประชาชนทุกกลุ่มวัยควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ ในการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ

แต่ในช่วงที่ผ่านมาประชากรไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมและไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะ ดังปรากฏในผลการสำรวจด้านคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ อาทิ การสำรวจโดยศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) เมื่อปี ๒๕๖๑ พบว่า ปัญหาความซื่อสัตย์สุจริตทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุด (ระดับความรุนแรง ๔.๑๓ จากคะแนนเต็ม ๕.๐๐) และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาจิตสำนึกสาธารณะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ซึ่งอาจสะท้อนการเปลี่ยนไปของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีค่านิยมยึดตนเองเป็นหลัก มากกว่าการคำนึงถึงสังคมส่วนรวม

๑.๑) เป้าหมายฯ : คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และมีความรักและภูมิใจในความเป็นไทย คนไทยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต สังคมไทยมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

๑.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ : ดัชนีคุณธรรม ๕ ประการ (ความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสาธารณะ การเป็นอยู่อย่างพอเพียง การกระทำอย่างรับผิดชอบ ความเป็นธรรมทางสังคม) อยู่ที่ระดับร้อยละ ๑๐

๒) แผนแม่บทฯ ที่ ๑๑ การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต

ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดเป้าหมายการขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคต ซึ่งทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรม ในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานและวัยเด็กที่ลดลงและประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ มีความท้าทายเพิ่มมากขึ้น ทั้งในส่วนของเสถียรภาพทางการเงินการคลังของประเทศในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น การลงทุนและการออม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ความมั่นคงทางสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประเด็นท้าทายต่อการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว

โดยปัจจุบัน โครงสร้างประชากรไทยกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัย และจะ

เปลี่ยนแปลงอย่างสมบูรณ์ในช่วงปี ๒๕๖๕ ซึ่งทำให้ประชากรวัยแรงงานจะมีจำนวนสูงสุดและเริ่มลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว นอกจากนี้ อัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยในปี ๒๕๖๑ อยู่ที่ ๑.๕๘ ซึ่งต่ำกว่าระดับทดแทน นอกจากนี้ กลุ่มวัยต่าง ๆ ยังคงมีปัญหาและความท้าทายในแต่ละกลุ่ม อาทิ โภชนาการในกลุ่มเด็กปฐมวัย ความสามารถทางเซาว์ปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ของกลุ่มวัยรุ่นคุณภาพแรงงานต่ำในกลุ่มวัยแรงงาน และปัญหาสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยจะต้องมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ สร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยซึ่งเป็นหน่วยที่ย่อยที่สุดเพื่อให้สามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนช่วยเหลือสังคม พัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่ง “คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาพะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักชาติ ศาสนา และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในโลกอนาคตสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ ๓ และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนักพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงและนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง”

๒.๑) เป้าหมายฯ : คนไทยทุกช่วงวัยมีคุณภาพ ได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ รักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ : ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index , HDI) อยู่ที่ ๐.๗๙ จาก ๑.๐๐

๓) แผนแม่บทฯ ที่ ๑๒ การพัฒนาการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของประชากรไทยทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งสอดคล้อง กับศักยภาพ ความสนใจ ความถนัด และการตระหนักถึงปัญหาของมนุษย์ที่หลากหลาย อาทิ ภาษา ตรรกะและคณิตศาสตร์ ด้านทักษะและมิติ ดนตรี กีฬาและการเคลื่อนไหวของร่างกาย การจัดการตนเอง มนุษย์สัมพันธ์ รวมถึงผู้มีความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบและปัจจัยส่งเสริมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน ทั้งในส่วนของการเรียนการสอน และการพัฒนาทักษะฝีมือ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับเป็นเจ้าของเทคโนโลยีและ

นวัตกรรมก้าวทันโลก ซึ่งการศึกษาและการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีทักษะความรู้ ทักษะอาชีพบนฐานพหุปัญญา มีสมรรถนะที่มีคุณภาพสูง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยในช่วงที่ผ่านมา แม้ว่าคนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น โดยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานอายุ ๑๕-๕๙ ปี เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก ๘.๘ ปี ในปี ๒๕๕๑ เป็น ๙.๔ ปี ในปี ๒๕๕๙ แต่ในภาพรวมคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อพิจารณาคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นพื้นฐาน ในปี ๒๕๖๐ พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ และผลคะแนนสอบ PISA ที่อยู่ในระดับต่ำกว่าอีกหลายประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน เนื่องจากข้อจำกัดที่สำคัญของการศึกษาไทย ทั้งปัญหาเรื่องหลักสูตร และระบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำ ทำให้ขาดความคิดสร้างสรรค์ ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และครูที่มีคุณภาพยังกระจายไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ขณะที่ในระดับอาชีวศึกษายังมีเด็กที่สนใจเรียนต่อสายอาชีพในสัดส่วนที่น้อย ส่วนระดับอุดมศึกษาพบว่ามี การเปิดหลักสูตรโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของตลาดงาน ปัญหาที่จับออกมามีบางส่วนยังมีปัญหาคุณภาพ

ดังนั้น แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และการเสริมสร้างและยกระดับการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถก้าวทันกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว ควบคู่กับการส่งเสริมการพัฒนาคนไทยตามพหุปัญญาให้เต็มตามศักยภาพ รวมถึงการสร้างเสริมศักยภาพ ผู้มีความสามารถพิเศษให้สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง

๓.๑) เป้าหมาย :

๓.๑.๑) คนไทยมีการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล มีทักษะที่จำเป็นของโลกศตวรรษที่ ๒๑ สามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนิสัย ใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๓.๑.๒) คนไทยได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพตามความถนัด และความสามารถของพหุปัญญา

๓.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ :

๓.๒.๑) คะแนน PISA ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ อยู่ที่ ๔๗๐ คะแนน

๓.๒.๒) อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้านการศึกษา อยู่อันดับที่ ๔๕

๔) แผนแม่บทฯ ที่ ๑๕ พลังทางสังคม

การเสริมสร้างพลังทางสังคมจะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่จะเป็นกลไกช่วยให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน การสนับสนุนการรวมตัวของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเป็นส่วนร่วมการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการระดับพื้นที่บนฐานองค์ความรู้และความเข้าใจในบริบทและสภาพปัญหาในเชิงลึกที่แท้จริง เพื่อให้คนไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ เพื่อให้การพัฒนาประเทศมีส่วนร่วมจากชุมชนและสังคม และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติ

ที่ผ่านมา ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ของประเทศอาจมีข้อจำกัดในการเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ซึ่งสะท้อนได้จากองค์ประกอบในมิติด้านโอกาสของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคมในปี ๒๕๖๑ จัดทำโดยองค์กร Social Progress Imperative ซึ่งเป็นองค์กรระดับสากลที่ไม่แสวงหากำไร โดยได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๕ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดอันดับให้ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๙๒ จากทั้งหมด ๑๔๖ ประเทศ และได้คะแนนเพียง ๔๕.๙๑ ในมิติด้านโอกาส โดยด้านที่ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งให้ความสำคัญ คือการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการเป็นภาคีการพัฒนาสังคมและประเทศ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นพลังทางสังคม จึงได้กำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยมีความเท่าเทียมและเสมอภาคในสังคม ผ่านการมีส่วนร่วมจากประชากรทุกกลุ่มทุกเพศ ทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ ในการร่วมเป็นกลไกในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและการสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่เกื้อกูลการดำเนินการของภาครัฐอย่างเป็นระบบ โดยเป็นการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน บนฐานองค์ความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการ ที่มีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง

๔.๑) เป้าหมาย : ประเทศไทยมีความเท่าเทียมและเสมอภาคในสังคม

๔.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ : ดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางสังคม อยู่ที่ร้อยละ ๕๐

๕) แผนแม่บทฯ ที่ ๑๗ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม

การพัฒนาประเทศในระยะ ๒๐ ปีข้างหน้าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นธรรมและหลักประกันทางสังคมที่เป็นธรรมอย่างบูรณาการและเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาการตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม โดยการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย ทุกเพศสภาพ และทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่ม

ด้วยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งการปิดช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคที่คาดว่าจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่าง ๆ ทั้งจากในและต่างประเทศ รวมทั้งพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการสร้างหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุในสังคม

ที่ผ่านมา ประชากรกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางจำนวนมากยังไม่ได้รับการคุ้มครองทางสังคม และยังขาดหลักประกันทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและความยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเกิดเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการสูญเสียรายได้ ทั้งการเจ็บป่วย ความพิการ การเสียชีวิตหรือการสิ้นสภาพการเป็นลูกจ้างของหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัว โดยระดับความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานของประเทศไทยยังจำเป็นต้องได้รับการยกระดับให้ครอบคลุมความคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบ คนสูงอายุ และผู้ที่มีความพิการ เนื่องจากสวัสดิการทางสังคมยังขาดความมั่นคงหรือไม่สามารถยึดถือเป็นหลักประกันให้กับประชาชนในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในปี ๒๕๖๐ ประเทศไทยมีแรงงานนอกระบบจำนวน ๒๐.๘ ล้านคน หรือประมาณร้อยละ ๕๕.๒ ของจำนวนผู้มีงานทำทั้งหมดที่ ๓๗.๗ ล้านคน และมีแรงงานนอกระบบเพียง ๒.๔๓ ล้านคน หรือ ร้อยละ ๑๒ ที่เป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคมมาตรา ๔๐ ขณะที่ผู้บริโภคมิมีหลักประกันที่จะได้รับการบริการอย่างมีมาตรฐานทั้งความต้องการสินค้าและบริการที่มีคุณภาพในราคาที่ยุติธรรม ดังนั้น แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม จึงจะเป็นกลไกสำคัญของการกำจัดวงจรความเหลื่อมล้ำและความยากจนที่จะถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง

๕.๑) เป้าหมาย : คนไทยทุกคนได้รับการคุ้มครองและมีหลักประกันทางสังคมเพิ่มขึ้น

๕.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ : ดัชนีสัดส่วนประชากรที่ได้รับความคุ้มครองตามระบบ และมาตรการคุ้มครองทางสังคม อยู่ที่ร้อยละ ๗๐

๖) แผนแม่บทฯ ที่ ๒๐ การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ

การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐเป็นทั้งเป้าหมายและเครื่องมือกลไกในการรองรับการขับเคลื่อนของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ให้สามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่วางไว้ ดังนั้นแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการบริการประชาชนและประสิทธิภาพ ภาครัฐจึงมุ่งเน้นพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้มีความทันสมัย ภาครัฐมีขนาดเหมาะสมกับภารกิจ มีสมรรถนะสูง ตอบสนองปัญหาความต้องการของประชาชนและสนับสนุนให้เป็นประเทศไทย ๔.๐ ที่สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ด้วยหลักการ “ภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม”

ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการข้างต้น แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติฉบับนี้ จึงให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของประชาชนในคุณภาพการให้บริการของภาครัฐ ซึ่งจะต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๐ ภายใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ โดยการประเมินความพึงพอใจของประชาชน ได้มีการดำเนินการวัดในเบื้องต้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ พบว่าประชาชนชาวไทยมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของภาครัฐร้อยละ ๘๔ ซึ่งพิจารณาจาก ๒ ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความพึงพอใจด้านกระบวนการ ขั้นตอนในการให้บริการ และด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ อย่างไรก็ตาม จะมีการปรับปรุงปัจจัยในการให้บริการเพื่อให้เกิดการสะท้อนความพึงพอใจของประชาชนได้อย่างแท้จริง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพภาครัฐให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากล เป็นที่ยอมรับในเวทีโลก ซึ่งสามารถสะท้อนได้จากดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการจัดลำดับขององค์กรสหประชาชาติ ที่กำหนดให้ประเทศไทยจะต้องได้รับการจัดอันดับให้อยู่ใน ๑ ใน ๑๐ ของโลก ภายในช่วงปี ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ ปรับปรุงดีขึ้นจากอันดับ ๗๓ จาก ๑๘๓ ประเทศทั่วโลกในปี ๒๕๖๑

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ จึงมุ่งเน้นพัฒนาการให้บริการของรัฐมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้บริการ และเป็นการพัฒนา แบบครอบคลุมทั่วถึง บูรณาการไร้รอยต่อ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการดิจิทัล ดำเนินการพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกในการบริการภาครัฐ เพื่อให้ประชาชนและผู้รับบริการทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส หลากหลาย ช่องทาง ตรวจสอบได้ ไม่มีข้อจำกัดของเวลา พื้นที่ และกลุ่มคน รวมทั้งนำนวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดค่าใช้จ่ายของประชาชน

๕.๑) เป้าหมาย : ภาครัฐมีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพด้วยการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้

๕.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ : อันดับดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ อยู่ที่ ๖๐ อันดับแรก

๖) แผนแม่บทฯ ที่ ๒๓ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม

การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการสร้างและสะสมองค์ความรู้ในด้านเป้าหมายต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยตลอดเวลา และพัฒนาประเทศจากประเทศที่ใช้แรงงานเข้มข้นไปเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความรู้ด้านการวิจัยและนวัตกรรม

โดยในปี ๒๕๖๑ สถาบันการจัดการนานาชาติได้จัดอันดับประเทศไทยในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์อยู่ในอันดับที่ ๔๒ ซึ่งปรับดีขึ้น ๖ อันดับจากปี ๒๕๖๐ นอกจากนี้ประเทศไทยมีจุดแข็งในด้านการวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม อาทิ ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมและกฎหมายที่เอื้อต่อการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายในด้านการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมที่สำคัญ เช่น การกำหนดโจทย์การวิจัยที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศ ของภาคการผลิตและบริการ หรือปัญหาของสังคม การบูรณาการหน่วยงานด้านการวิจัย พัฒนา และนวัตกรรม การขาดแคลนบุคลากรนักวิจัย และการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เรื่องการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรม โดยกำหนดเป้าหมายให้ประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ของประเทศเพิ่มสูงขึ้น และมีมูลค่าการลงทุนวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่สำคัญ อาทิ การจัดอันดับโดยสถาบันการจัดการนานาชาติ และร้อยละของมูลค่าการลงทุนวิจัย พัฒนา และนวัตกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมของประเทศไทยสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศ ยกกระดับภาคการผลิตและบริการ แก้ไขปัญหาของสังคม พัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ รวมทั้งรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ตลอดจนมุ่งเน้นการบูรณาการหน่วยงานด้านการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรม การบริหารจัดการงานวิจัย และการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖.๑) เป้าหมาย :

๖.๑.๑) ความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ของประเทศเพิ่มสูงขึ้น

๖.๑.๒) มูลค่าการลงทุนวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในของประเทศเพิ่มขึ้น

๖.๒) ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายในปี ๒๕๖๕ :

๖.๒.๑) การจัดอันดับความสามารถในการแข่งขัน ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และทางวิทยาศาสตร์ของประเทศ อยู่ที่อันดับ ๔๒

๖.๒.๒) ร้อยละของมูลค่าการลงทุน วิจัยและพัฒนา นวัตกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ อยู่ที่ร้อยละ ๑.๕

สรุป จากการวิเคราะห์ประโยชน์ เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ทั้ง ๒๓ แผนแม่บท จะพบว่า มี ๗ แผนแม่บท ที่มีปัจจัยสำคัญที่จะสามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วง ๓ ปีข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕)

ซึ่งประกอบด้วย ๑) แผนแม่บทฯ การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ๒) แผนแม่บทฯ การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ๓) แผนแม่บทฯ การพัฒนาการเรียนรู้ ๔) แผนแม่บทฯ พลังทางสังคม ๕) แผนแม่บทฯ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม ๖) แผนแม่บทฯ การบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ และ ๗) แผนแม่บทฯ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม โดยปรากฏปัจจัยสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและสามารถถ่ายทอดไปสู่แนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของกระทรวงศึกษาธิการได้อย่างชัดเจน ได้แก่ ปัจจัยด้านหลักสูตร ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยด้านการวัดและประเมินผล ปัจจัยด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัจจัยด้านการผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา ปัจจัยด้านการพัฒนานวัตกรรม ปัจจัยด้านการเข้าถึงการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ปัจจัยด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา และปัจจัยด้านการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๓.๓ บริบทของกระทรวงศึกษาธิการ

๓.๓.๑ สภาพทั่วไปของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนด โดยมีบทบาทหลักในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษาและเรียนรู้ รวมทั้งยังมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินการนโยบายด้านอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งสามารถสรุปเป็นภาพรวมสถานภาพการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมต่อเด็กนักเรียน เยาวชน และประชาชนที่เป็นผู้รับบริการตามพันธกิจของกระทรวงในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านโอกาสทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการการศึกษา ได้ดังนี้

๑) ด้านคุณภาพการศึกษา

๑.๑) การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา และการส่งเสริมสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยจัดตั้งศูนย์ขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา บรรจุปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ และฝึกอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดไปสู่นักเรียน นำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งมีการประเมินตามเกณฑ์คุณภาพสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือสถานศึกษาพอเพียง

๑.๒) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ ดำเนินการแก้ไขปัญหาเด็กประถม อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ โดยจัดทำโครงการพลิกโฉมโรงเรียน ป.๑ อ่านออกเขียนได้ใน ๑ ปี ตามแนวทางพัฒนาการทางสมอง (Brain - based - Learning : BBL) โดยจัดอบรมทางไกลผ่านดาวเทียมด้วยระบบ DLTV ให้กับผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนภาษาไทย ชั้น ป.๑ ทั่วประเทศ และจัดอบรมหลักสูตรการพัฒนาวิทยากรแกนนำ

(Master Trainer) ส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนภาษาไทยโดยการแจกลูกสะกดคำ แจกหนังสือแบบเรียนเร็วใหม่แก่นักเรียนชั้น ป.๑ - ป.๓ ทุกคนทุกโรงเรียน แจกหนังสือคู่มือการสอนให้แก่ครูผู้สอน จัดทำสื่อ/นวัตกรรมการแก้ปัญหาการอ่านการเขียนภาษาไทยให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาทุกโรง และได้มีการติดตามเร่งรัดพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนเชิงประจักษ์ ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละช่วงวัย เน้นการเพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ดำเนินการพัฒนาและขับเคลื่อนการจัดเรียนการสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง ในทุกระดับการศึกษา โดยมีการดำเนินการสำคัญ อาทิ จัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง จัดอบรมวิทยากรแกนนำ ปลุกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยจัดทำแนวทางพัฒนาครู ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านระบบและรูปแบบการพัฒนาครู ๒) ด้านการใช้ครูและระบบบริหารงานบุคคล ของครู ๓) ด้านการวิจัยของสถาบันพัฒนาครู และ ๔) ด้านการสร้างกลไกการขับเคลื่อนแนวทางตามข้อ ๑ ถึง ๓

๑.๓) การส่งเสริมการอาชีวศึกษา และเร่งผลิตและพัฒนากำลังคน เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาประเทศ โดยดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาผ่านโครงการเรียนร่วมหลักสูตรอาชีวศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลาย (ทวิศึกษา) พัฒนาผู้บริหาร ครูโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา ครูฝึกในสถานประกอบการ ในด้านต่างๆ ดำเนินการปรับภาพลักษณ์นักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาโดยจัดศูนย์อาชีวะอาสาในช่วงเทศกาลต่างๆ ดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ในส่วนของผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของการพัฒนาประเทศ ได้ดำเนินโครงการอาชีวศึกษามาตรฐานสากล โดยศึกษาจุดเด่นของประเทศต่างๆ มาปรับใช้เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา จัดการศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการในสถาบันการอาชีวศึกษา จำนวน ๙ สถาบัน ๑๖ สาขาวิชา รวม ๔๓ หลักสูตร ผลักดันการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี โดยจัดทำคู่มือสิทธิประโยชน์ทางภาษีให้กับสถานประกอบการที่ร่วมจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี จัดทำความร่วมมือจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ผลิตกำลังคนรองรับภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และภาคบริการของประเทศ โดยสถาบันการอาชีวศึกษา ๑๘ แห่ง จับคู่กับหอการค้า กลุ่มจังหวัด ๑๘ จังหวัด รวมทั้งสร้างหลักสูตรใหม่รองรับความต้องการของประเทศพร้อมก้าวสู่ประชาคมอาเซียน พัฒนาการจัดอาชีวศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่เขตชายแดนของประเทศ

๑.๔) การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม โดยพัฒนาและขยายผลอัจฉริยภาพทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ สำหรับเยาวชน โดยคัดเลือกนักเรียนเข้าโครงการอัจฉริยภาพทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนา กับหน่วยงานต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย และจัดค่ายวิทยาศาสตร์

เยาวชนภูมิภาคเอเชีย (Asian Science Camp) ซึ่งมีนักเรียนนักศึกษา ครูอาจารย์ ในภูมิภาคแถบเอเชียแปซิฟิกเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก

๒) ด้านโอกาสทางการศึกษา

๒.๑) การเสริมสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ผู้ยากจนหรือด้อยโอกาส โดยได้ดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทุนการศึกษาต่างๆ เช่น โครงการทุนการศึกษาเฉลิมราชกุมารี ที่สำคัญได้ขยายผลโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรในโรงเรียนขนาดเล็ก และดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ที่มีเป้าหมายเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

๒.๒) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก โดยดำเนินการต่างๆ เช่น จัดการศึกษาสายอาชีพเพื่อการมีงานทำของผู้ที่มีความต้องการพิเศษทางการเรียนรู้ (ออทิสติก สมาธิสั้น แอลดี) จัดฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ จัดโครงการ ETV เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาพัฒนาสื่อช่วยสอนสำหรับครู และเพื่อใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยได้ผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาใน ๓ วิชาที่สำคัญ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ รวม ๕๔ รายการ ขยายช่องทางเลือกในการเรียนรู้ผ่านสื่อรายการทางช่อง ETV ทั่วประเทศ

๒.๓) การจัดระบบฝึกอาชีพเชิงพื้นที่เพื่อเพิ่มโอกาสคนพื้นที่ให้เข้าสู่อาชีพพื้นที่ โดยดำเนินการต่างๆ เช่น จัดกระบวนการเรียนการสอนใน กศน.ตำบล ภายใต้โครงการหนึ่งคน หนึ่งอาชีพ ในพื้นที่ ๕ ภูมิภาค และจัดศูนย์ฝึกอบรมอาชีพในสถานศึกษาอาชีวศึกษา ๒๘๘ แห่ง

๒.๔) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องให้กับประชาชน ผ่านโครงการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน โดย กศน.ตำบล ที่ตั้งอยู่ในทั่วประเทศ รวมทั้งจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

๓) ด้านการบริหารจัดการการศึกษา

๓.๑) การแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยปรับโครงสร้างและระบบการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดตั้งศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ “กระทรวงศึกษาธิการส่วนหน้า” เสริมสร้างขวัญกำลังใจและช่วยเหลือเยียวยาโดยมอบทุนการศึกษาให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบเป็นรายปี จัดตั้งศูนย์ครูใต้ที่จังหวัดยะลาและนราธิวาส เพื่อความปลอดภัยและเป็นการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ติดตั้งกล้อง CCTV ในสถานศึกษาที่อยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ ทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา รวมทั้งยกระดับความสามารถและอัจฉริยภาพทางด้านกีฬาจัดโครงการ “สานฝันการกีฬาสู่ระบบการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสมัคร

๓.๒) การจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการภาค ๑๘ ภาค และสำนักงานศึกษาธิการ

จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อเป็นกลไกในการบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนภูมิภาคให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นเอกภาพ โดยสามารถประสานเชื่อมโยงและบูรณาการภารกิจในการจัดการศึกษาของประเทศที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสอดคล้องกับแนวทางการบริหารงานในรูปแบบประชารัฐ

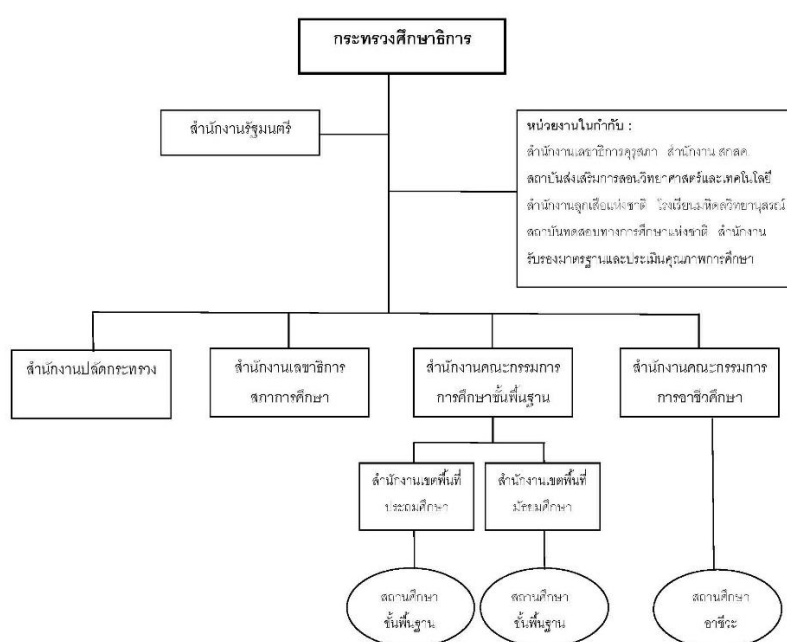
๓.๓.๒ โครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีการจัดระเบียบโครงสร้างของหน่วยงานในสังกัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งประกอบด้วย

๑) การจัดระเบียบบริหารราชการในส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

๒) การจัดระเบียบบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา และสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓) หน่วยงานในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ดังแผนภาพ ๓-๑

ภาพที่ ๓-๑ : ผังโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ

๓.๓.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ

๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศที่ยังคงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยได้ระบุข้อมาตรที่ต้องนำไปใช้บังคับในการจัดการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเข้ารับบริการการศึกษาของประชาชน ในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๑.๑) รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

๑.๒) รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

๑.๓) รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

๑.๔) การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

๑.๕) ในการดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา หรือให้ประชาชนได้รับการศึกษา รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษาตามความถนัดของตน

๑.๖) ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู

๑.๗) ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑) ดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

๑.๗.๒) ดำเนินการตรากฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑.๖

๑.๗.๓) ให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์ ให้ได้ผู้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน รวมทั้งมีกลไกสร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพครู

๑.๗.๔) ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัด และปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยให้สอดคล้องกันทั้งในระดับชาติ และระดับพื้นที่

๒) พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ.๒๕๖๒ ที่ระบุเหตุผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่สมควรให้เด็กเล็กซึ่งเป็นเด็กปฐมวัยได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง ทัวถึง และเสมอภาค มีการส่งเสริมการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมในช่วงรอยต่อตั้งแต่ก่อนอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ รวมทั้งเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนให้เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ โดยได้ระบุข้อมาตราในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๒.๑) ให้นำหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง มีการกิจร่วมกันดำเนินการเพื่อให้มีการพัฒนาเด็กปฐมวัย และดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ดี

๒.๒) การจัดการเรียนรู้ของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ต้องเป็นไปเพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย แต่ต้องไม่เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสอบแข่งขัน

๒.๓) ให้มีการจัดทำนโยบายระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยและแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยนำไปปฏิบัติ รวมทั้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดทำแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย

๒.๔) ในการผลิตและพัฒนาครูด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้มีการเสริมสร้างจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย

๒.๕) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย ต้องจัดให้มีการอบรมเลี้ยงดู เพิ่มพูนประสบการณ์ ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ และจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยอย่างทัวถึง รวมทั้งจัดให้มีการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมในช่วงรอยต่อตั้งแต่ก่อนระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๓) พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ระบุเหตุผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างได้ มีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง จึงกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา โดยเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ระบุข้อมาตราในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๓.๑) นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา

๓.๒) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์คึกคักนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องเพื่อเพิ่มความคล่องตัว รวมทั้งเป็นการสร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

๓.๓) การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในแต่ละพื้นที่ ให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยมีองค์ประกอบ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผู้แทนจากภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และให้ศึกษาธิการจังหวัดทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ ซึ่งคณะกรรมการฯ มีอำนาจหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ส่งเสริมศักยภาพของครูผู้สอน และจัดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๓.๔) ในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สถานศึกษานำร่องอาจดำเนินการร่วมกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ทั้งในและต่างประเทศได้ตามที่เห็นสมควร

๔) พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่ระบุเหตุผลเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู ซึ่งให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนฯ หรือใช้กลไกทางภาษีมารวมสนับสนุน รวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์สินเข้ากองทุนได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ โดยได้ระบุข้อมาตรในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๔.๑) ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม รวมทั้งให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเงินและค่าใช้จ่ายให้แก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ อีกทั้งเพื่อการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพครู ให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพื้นฐานและศักยภาพที่แตกต่างกัน

๔.๒) เพื่อประโยชน์ในการลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กองทุนฯ จะดำเนินการเอง หรือร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาหรือ

หน่วยงานอื่นใดก็ได้ โดยกองทุนฯ มีอำนาจสนับสนุนค่าใช้จ่ายตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด

๕) พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ระบุเหตุผลเพื่อให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินและบริการสาธารณะ และให้มีการบูรณาการฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐทุกแห่งเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการบริการภาครัฐและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนด้วยระบบดิจิทัล โดยได้ระบุข้อมาตราในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

๕.๑) ให้หน่วยงานของรัฐจัดทำข้อมูลตามภารกิจให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล โดยเป็นข้อมูลที่มีความสมบูรณ์เชื่อถือได้ และสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒) ให้หน่วยงานของรัฐจัดทำกระบวนการหรือดำเนินการทางดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดินและการให้บริการประชาชน จัดทำบริการสาธารณะในรูปแบบดิจิทัล โดยมุ่งเน้นถึงการอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงของประชาชนที่เป็นไปตามมาตรฐาน และมีการบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐเป็นสำคัญ

๕.๓) ให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีการพัฒนาทักษะบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน การบริหารงาน และการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล

๓.๓.๔ การดำเนินการที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ

ในห้วงที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการกิจกรรมในการจัดการศึกษาตลอดจนการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาแก่หน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนภายใต้กรอบพันธกิจของกระทรวงฯ ในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านโอกาสทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการการศึกษา โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากการทดสอบระดับชาติ การทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีการทดสอบใน ๔ กลุ่มสาระ คือ วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาวิทยาศาสตร์ ส่วนมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีการทดสอบใน ๕ กลุ่มสาระ คือ วิชาภาษาไทย วิชาสังคม วิชาศาสนาและวัฒนธรรม วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาวิทยาศาสตร์ โดยมีผลการทดสอบ ดังนี้

๑.๑) ผลการทดสอบ O-NET ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓๖.๓๔ - ๔๖.๕๘ และคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาอยู่ในระดับที่ต่ำ โดยมีเพียงวิชาภาษาอังกฤษที่มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑.๗๕ จากปีการศึกษา ๒๕๕๙ สำหรับปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓๗.๕๐ - ๕๕.๗๐ และร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๖๐ ในทุกรายวิชา แต่ยังคงถือว่าอยู่ในระดับที่ต่ำ

๑.๒) ผลการทดสอบ O-NET ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๒๖.๓๐ - ๔๘.๒๙ และคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาอยู่ในระดับที่ต่ำ โดยมีเพียงวิชาภาษาไทยที่มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑.๙๓ จากปีการศึกษา ๒๕๕๙ สำหรับปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓๙.๔๕ - ๕๔.๔๒ โดยร้อยละของคะแนนเฉลี่ยใน ๓ รายวิชาเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๖๐ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และมีเพียงวิชาภาษาไทยที่มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๑๓

๑.๓) ผลการทดสอบ O-NET ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๒๔.๕๓ - ๔๙.๒๕ และคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาอยู่ในระดับที่ต่ำ โดยมีเพียงวิชาภาษาอังกฤษที่มี ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๐.๕๕ จากปีการศึกษา ๒๕๕๙ สำหรับปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๓๐.๕๑ - ๔๗.๓๑ โดยร้อยละของคะแนนเฉลี่ยใน ๔ รายวิชาเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๖๐ คือ วิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และมี ๒ วิชาที่มีร้อยละของคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นสูง คือ วิชาภาษาอังกฤษ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๓.๑๐ และคณิตศาสตร์ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๖.๑๙

๒) สัดส่วนผู้เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษาต่อสายสามัญ โดยในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีผู้เรียนเข้าเรียนต่อในระดับ ปวช. ปีที่ ๑ จำนวน ๒๔๑,๕๑๕ คน และผู้เรียนเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๓๙๕,๒๑๐ คน คิดเป็นสัดส่วน ๓๘ ต่อ ๖๒ ในขณะที่ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีผู้เรียนเข้าเรียนต่อในระดับ ปวช. ปีที่ ๑ จำนวน ๒๔๓,๓๔๔ คน และผู้เรียนเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๓๗๓,๗๖๒ คน คิดเป็นสัดส่วน ๓๙ ต่อ ๖๑

๓) จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยอายุ ๑๕ - ๕๙ ปี โดยในปี ๒๕๖๐ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยอายุ ๑๕ - ๕๙ ปี อยู่ที่ ๙.๕ ปี ในขณะที่ในปี ๒๕๖๑ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยอายุ ๑๕ - ๕๙ ปี อยู่ที่ ๙.๖ ปี หรือมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือการศึกษามัธยมศึกษา

๔) ร้อยละของกำลังแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป โดยในปี ๒๕๖๐ มีกำลังแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป เฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๕๔.๙๔ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา วิชาชีพชั้นสูง และอุดมศึกษา อยู่ที่ร้อยละ ๑๖.๘๘ ๑๒.๗๕ ๓.๖๖ ๕.๑๖ และ ๑๖.๔๙ ตามลำดับ ในขณะที่ในปี ๒๕๖๑ มีกำลังแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป เฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๕๕.๑๙ โดยสามารถจำแนกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา วิชาชีพชั้นสูง และอุดมศึกษา อยู่ที่ร้อยละ ๑๖.๗๓ ๑๓.๒๐ ๓.๖๕ ๕.๒๗ และ ๑๖.๓๔ ตามลำดับ

๕) สัดส่วนของผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับของรัฐต่อเอกชน โดยในปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับของรัฐ จำนวน ๙,๘๓๙,๐๒๗ คน และมีผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับของเอกชน จำนวน ๒,๖๕๑,๔๔๗ คน คิดเป็นสัดส่วน ๗๙ ต่อ ๒๑ ในขณะที่ในปีการศึกษา

๒๕๖๑ มีผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับของรัฐ จำนวน ๙,๒๙๑,๔๙๙ คน และมีผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับของเอกชน จำนวน ๒,๔๕๙,๘๕๒ คน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วน ๗๙ ต่อ ๒๑ เช่นกัน

๓.๔ สภาพปัญหา ข้อขัดข้อง อุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาการศึกษาที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ

จากการดำเนินการในห้วงที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการในข้างต้น รวมทั้งการสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้บริหารของสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย จัดทำแผน งบประมาณ และการประเมินผล ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบาย ผู้อำนวยการกลุ่มแผนกระทรวงศึกษาธิการ ผู้อำนวยการกลุ่มแผนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้อำนวยการกลุ่มงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการ และผู้อำนวยการกลุ่มติดตามและประเมินผล ในประเด็นปัญหา ข้อขัดข้องและอุปสรรคสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ หลังจากนั้น จึงนำข้อมูลความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ มาประมวลผล และสรุปได้ดังนี้

๓.๔.๑ คุณภาพของการศึกษาดำ จากการศึกษาทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ของนักเรียนทั่วประเทศพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำมาก คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ทุกรายวิชา รวมถึงผลการทดสอบจากโครงการประเมินผลนักเรียนระดับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment : PISA) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๘ นักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านการอ่าน ๓๙๓ คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD ๔๘๗ คะแนน) คณิตศาสตร์ ๔๑๙ คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD ๔๘๙ คะแนน) และวิทยาศาสตร์ ๔๒๖ คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD ๔๘๙ คะแนน) โดยถือว่ายังต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยมาตรฐาน ซึ่งในอนาคต คุณภาพของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะยังคงเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ และมีติด้านสังคม

๓.๔.๒ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาสูง พบว่าคะแนนเฉลี่ยการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีระดับที่สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมากในทุกรายวิชา ในขณะที่พบว่ามึนักเรียนจากโรงเรียนวิทยาศาสตร์และโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนสาธิตเท่านั้นที่มีคะแนนเฉลี่ยของผลการทดสอบ PISA ในด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์สูงกว่ามาตรฐานที่ระดับ ๕๐๐ คะแนน แต่นักเรียนของโรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีคะแนนน้อยกว่า ๔๐๐ คะแนน ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างในการเข้าถึงการได้รับการเรียนการสอนจากโรงเรียนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการประกันคุณภาพศึกษาและการประเมินคุณภาพในแนวทางที่ได้ดำเนินการผ่านมา พบว่าไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และยังสร้างภาระจำนวนมากให้แก่ครูและสถานศึกษา

๓.๔.๓ การใช้ทรัพยากรทางการศึกษายังไม่มีประสิทธิภาพ โดยในแต่ละปีงบประมาณกระทรวงศึกษาธิการใช้งบประมาณด้านการศึกษาคิดเป็นสัดส่วนถึงประมาณร้อยละ ๑๘ ของงบประมาณแผ่นดิน ของประเทศ หรือประมาณร้อยละ ๔.๒ ของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) แต่ผลลัพธ์การศึกษาที่ประเมินโดย PISA กลับอยู่ในระดับ “Poor” ซึ่งเป็นภาพสะท้อนภาพถึงการใช้งบประมาณไม่ตรงประเด็นที่จะส่งผลดีต่อคุณภาพทางการศึกษา อีกทั้งยังขาดข้อมูลและสารสนเทศในการจัดการที่ทันการณ์และมีคุณภาพเพียงพอที่จะเอื้อต่อการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ ตรงประเด็น ไม่ซ้ำซ้อน และมีความเป็นธรรม

๓.๔.๔ การกำกับดูแลและการบริหารจัดการระบบการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในด้านธรรมาภิบาล เป็นอุปสรรคสำคัญที่บั่นทอนประสิทธิผลของการนำประเด็นของการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาลงสู่การปฏิบัติในอนาคต การจัดโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ ไม่เอื้อต่อการจัดความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการศึกษา รวมถึงการตอบสนองอย่างทันการณ์ต่อความต้องการของตลาดการจ้างงาน การบริหารจัดการระบบศึกษามุ่งสร้างมาตรฐานบนความ “เหมือน” ทั้งที่ข้อเท็จจริงระบบการศึกษาต้องการ “คุณภาพบนความหลากหลาย” ปัญหาข้อขัดข้องที่สำคัญคือการกระจายอำนาจเป็นไปอย่างจำกัด ทำให้สถานศึกษาต้องรับภาระจากคำสั่งของส่วนกลาง เพื่อปฏิบัติงานต่างๆ จนทำให้ครูไม่สามารถใช้เวลาในห้องเรียนได้เต็มที่

จากประเด็นปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคข้างต้น แนวโน้มการพัฒนาการศึกษาในห้วงต่อไป กระทรวงศึกษาธิการจะมีภารกิจสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ โดยเน้นการยกระดับคุณภาพทางการศึกษาที่เกิดสัมฤทธิ์ผล และจะต้องมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากร รวมทั้งการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแก่ผู้เรียนและประชาชนทุกคน เพื่อให้การศึกษาเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาให้ประสิทธิผลตามข้างต้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับ ทั้งในระดับส่วนกลาง ระดับภูมิภาค และระดับสถานศึกษา รวมไปถึงส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่จะต้องให้ความสำคัญเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

๓.๔ สรุป

จากข้อวัตถุประสงค์ในการศึกษาการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ สรุปได้ว่า สถานภาพการดำเนินงานพัฒนาการศึกษาที่เป็นรูปธรรมต่อเด็กนักเรียน เยาวชน และประชาชนที่เป็นผู้รับบริการตามพันธกิจของกระทรวงฯ ในด้านคุณภาพการศึกษา ด้านโอกาสทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการการศึกษา จะประกอบด้วย การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ดำเนินการแก้ไขปัญหาคัดค้านการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ดำเนินการปรับปรุง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละช่วงวัย เน้นการเพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมการอาชีวศึกษา และเร่งผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาประเทศ เร่งผลักดันการจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทุนการศึกษาต่างๆ การจัดระบบฝึกอาชีพเชิงพื้นที่ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องให้กับประชาชน การแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ และการจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เพื่อประสานเชื่อมโยงและบูรณาการภารกิจในการจัดการศึกษาของประเทศที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สำหรับข้อวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา ข้อขัดข้อง และอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการที่ผ่านมาของการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะสรุปได้ว่า ยังคงมีประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสถานศึกษาที่มีคุณภาพที่เท่าเทียมกันของผู้เรียน สถานศึกษาต้องรับภาระจากคำสั่งของหน่วยงานส่วนกลางและในภูมิภาคเพื่อปฏิบัติงานต่างๆ จนทำให้ครูไม่สามารถใช้เวลาในห้องเรียนได้เต็มที่ ส่งผลให้ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมยังจะไม่สามารถเพิ่มที่สูงขึ้นได้ ประเด็นข้อขัดข้องที่สำคัญคือ การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ รวมไปถึงการใช้อัตรากำลังครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ไม่มีธรรมาภิบาล เท่าที่ควร และอุปสรรคที่สำคัญคือการขาดระบบข้อมูลและสารสนเทศจากทั้งภายในและภายนอก กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับใช้ในการจัดการให้ทันต่อเหตุการณ์และมีคุณภาพเพียงพอ ที่จะเอื้อต่อการบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ อุปสรรคภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ จะได้แก่ อัตราการเกิดของประชากรที่ลดลงมีผลกระทบต่อจำนวนเด็กนักเรียน การเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีที่ง่ายและรวดเร็วของเด็กนักเรียน จะทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางสังคม ผู้ปกครองมีค่านิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนต่อในสายสามัญศึกษา ส่งผลให้การผลิตกำลังคนในสายอาชีวศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย การย้ายถิ่นที่อยู่หรือเคลื่อนย้ายแรงงานของผู้ปกครอง ทำให้เด็กนักเรียนต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน และสถานการณ์ความไม่สงบ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อสัดส่วนการใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากของกระทรวงศึกษาธิการ

บทที่ ๔

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕

บทนี้เป็นการวิเคราะห์นำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศึกษา รวมทั้งสภาพปัญหา อุปสรรคที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาศึกษาในอนาคต เพื่อนำมากำหนดเป็นสาระสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) โดยรายละเอียดของบทนี้ ประกอบไปด้วย

๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ
๒. การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ
๓. เป้าหมายการพัฒนาของกระทรวงศึกษาธิการ (ENDs)
๔. ประเด็นยุทธศาสตร์ (WAYS) และวัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์
๕. มาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (MEANs)
๖. สรุปผล

๔.๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยพบสภาพปัญหาและอุปสรรค ประกอบกับได้มีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ยุทธศาสตร์ชาติ และที่สำคัญคือ การพิจารณาเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งถือเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรอบสำหรับการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ จึงสามารถนำมาใช้สรุปวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ทั้งในส่วนจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่สำคัญ (SWOT) ของกระทรวงศึกษาธิการ ในประเด็นต่าง ๆ สำหรับกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ ดังนี้

๔.๑.๑ จุดแข็ง (Strength : S)

๑) มีสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดกระทรวงฯ กระจายอยู่ในเกือบทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้บริการทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

๒) มีหน่วยงานทางการศึกษาระดับภูมิภาคและจังหวัด ในสังกัดกระทรวงฯ ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา รวมทั้งเป็นกลไกในการประสานงานการจัดการศึกษาให้เกิดความคล่องตัวและสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่

- ๓) มีอัตรากำลังข้าราชการครูเพียงพอ เพื่อทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๔) ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น จากการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๕ ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
- ๕) งบประมาณในภาพรวมของกระทรวงฯ ยังได้รับการสนับสนุนจำนวนที่สูงมากในแต่ละปี โดยส่วนใหญ่จะเป็นงบประมาณค่าตอบแทนของบุคลากร
- ๖) มีการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

๔.๑.๒ จุดอ่อน /ปัญหา (Weakness : W)

- ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้เรียน (คะแนน O – Net) ในภาพรวมอยู่ในระดับที่ต่ำ
- ๒) ผลการประเมินความสามารถของผู้เรียนในด้านการอ่าน ด้านคณิตศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์ (PISA) ยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยมาตรฐาน
- ๓) โครงสร้างของกระทรวงฯ ในรูปแบบองค์กรหลัก ยังมีการบริหารงานแบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการอย่างแท้จริง ส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในภาพรวม
- ๔) ยังมีการรวมอำนาจและสั่งการจากส่วนกลางไปสู่สถานศึกษาค่อนข้างมาก มีกระบวนการบังคับบัญชาหลายชั้น ส่งผลให้สถานศึกษาขาดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทความแตกต่างของพื้นที่
- ๕) ขาดฐานข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนในภาพรวมของกระทรวงฯ และขาดระบบบริหารจัดการฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ในการนำฐานข้อมูลไปใช้และบูรณาการเข้ากับฐานข้อมูลของหน่วยงานอื่นในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- ๖) การประเมินผลคุณภาพการศึกษาเป็นการประเมินที่เน้นเอกสาร ยังไม่สามารถเป็นเชิงประจักษ์ที่เน้นผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน
- ๗) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ ยังเน้นเนื้อหาและความจำมากกว่าการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียน
- ๘) ผู้เรียนยังไม่สามารถเข้าเรียนได้ครบทุกคน และยังมีปัญหาออกกลางคัน
- ๙) ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ทั้งผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม
- ๑๐) มีความแตกต่างในเชิงคุณภาพของแต่ละโรงเรียน ทั้งปัจจัยเรื่องขนาดที่ตั้งในเมือง/นอกเมือง ผู้บริหาร และทรัพยากรทางการศึกษา
- ๑๑) การพัฒนาครูผู้สอน ส่วนใหญ่ยังเป็นรูปแบบการฝึกอบรมเป็นรายบุคคล ซึ่งไม่สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูด้วยกันเอง ในการเพิ่มทักษะและเทคนิคการสอนที่ดี

๑๒) การจัดสรรอัตรากำลังครูในสาขาการสอนต่างๆ ตามความต้องการจำเป็นของสถานศึกษาที่ห่างไกลยังไม่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการขาดครูที่มีคุณภาพในสาขาการสอนที่ขาดแคลน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอน

๑๓) การจัดสรรงบประมาณของกระทรวงฯ ยังมีสัดส่วนของรายจ่ายประจำที่มากกว่ารายจ่ายลงทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลงทุนพัฒนาผู้เรียน

๑๔) การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการศึกษาในพื้นที่ระดับภูมิภาคของกระทรวงฯ ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง

๔.๑.๓ โอกาส (Opportunity : O)

๑) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ และประเด็นการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ซึ่งระบุเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวงฯ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นพลังทางสังคม ซึ่งระบุแนวทางการพัฒนาในด้านการสร้างมีส่วนร่วมจากประชากรทุกกลุ่ม และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ ในการร่วมเป็นกลไกในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นแนวทางดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวงฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม ซึ่งระบุแนวทางการพัฒนาในด้านการสร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย และทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นแนวทางดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวงฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๔) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ ซึ่งระบุแนวทางการพัฒนาในด้านพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ให้มีความทันสมัย มีสมรรถนะสูง ตอบสนองปัญหาความต้องการของประชาชน สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นแนวทางดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวงฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๕) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ซึ่งระบุเป้าหมายในด้านการมีความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และด้านโครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ของประเทศ สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวงฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๖) ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดด ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากสารสนเทศจำนวนมากที่มีอยู่ในอินเทอร์เน็ต

๗) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุของประเทศ ซึ่งผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีศักยภาพ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่ภูมิภาคได้

๘) มาตรฐานการศึกษาชาติ ที่กำหนดเป้าหมายของประเทศเพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งยึดเป็นแนวทางสำหรับพัฒนาผู้เรียนไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ส่งผลให้กระทรวงฯ สามารถนำไปใช้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่จำเป็น และสนับสนุนให้สถานศึกษาในสังกัดสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก รวมทั้งสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา

๙) กรอบคุณวุฒิวิชาชีพ ที่กำหนดระดับคุณวุฒิที่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ จะส่งผลให้กระทรวงฯ สามารถเพิ่มพูนคุณวุฒิการศึกษาด้วยระบบเทียบโอนประสบการณ์ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน

๑๐) แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ที่กำหนดวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษาไว้อย่างชัดเจน สามารถนำไปใช้กำหนดเป็นพันธกิจของกระทรวงฯ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินการในภาพรวมได้อย่างสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๔.๑.๔ อุปสรรค (Threat : T)

๑) อัตราการเกิดของประชากรที่ลดลงมีผลกระทบต่อจำนวนเด็กนักเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยตัวป้อนเข้าสู่สถานศึกษาในสังกัดกระทรวงฯ ทำให้สถานศึกษาบางแห่งมีจำนวนนักเรียนที่ลดลงมากหรือไม่มีผู้เรียน และส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาในระดับพื้นที่

๒) การเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีที่ง่ายและรวดเร็วของเด็กนักเรียน จะทำให้เด็กนักเรียนขาดสมาธิในการเรียน และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสังคม ตลอดจนมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งส่งผลให้กระทรวงฯ ไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ให้เด็กนักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ตามเป้าหมาย

๓) ผู้ปกครองมีค่านิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนต่อในสายสามัญศึกษามากกว่าสายอาชีวศึกษา ซึ่งตรงข้ามกับทิศทางของการพัฒนาประเทศ ทำให้การผลิตกำลังคนในสายอาชีวศึกษาของกระทรวงฯ ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

๔) การย้ายถิ่นที่อยู่หรือเคลื่อนย้ายแรงงานของผู้ปกครอง ทำให้เด็กนักเรียนบางส่วนต้องย้ายติดตาม จึงต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา เกิดความสูญเสียในด้านทรัพยากรในการจัดการศึกษาของกระทรวงฯ

๕) สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อการใช้งบประมาณของกระทรวงฯ สำหรับการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการการศึกษาในระดับพื้นที่ เป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ

๔.๒ การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ จุดแข็ง (S) จุดอ่อน (W) โอกาส (O) และอุปสรรค (T) โดยปรากฏผลข้อมูลจากการวิเคราะห์ฯ จำนวน ๕ รายการ ๙ รายการ ๑๐ รายการ และ ๕ รายการ ตามลำดับ ซึ่งผลข้อมูลดังกล่าวจะเป็นปัจจัยเบื้องต้นสำหรับการจัดทำสาระสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และในการวิเคราะห์กำหนดสาระสำคัญฯ นั้น ขั้นตอนแรกจำเป็นต้องมีการกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ก่อน (Strategic Positioning) เพื่อให้กระทรวงศึกษาธิการสามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการได้อย่างถูกต้องชัดเจนในขั้นตอนต่อไป ทั้งนี้ วิธีการกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์จะประกอบด้วย การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก และนำมาจัดกระทำ (Plot) เพื่อแสดงผลลัพธ์ลงบนแผนภาพ (Graph) ดังนี้

๔.๒.๑ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ลำดับ	จุดแข็ง ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
S๑	มีสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระจายอยู่ในเกือบ ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ	3	0.08	3	0.24
S๒	มีหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่กำกับ ดูแลการจัดการศึกษาตามสภาพ บริบทของพื้นที่	2	0.05	4	0.21
S๓	มีอัตรากำลังข้าราชการครู เพียงพอ	2	0.05	4	0.21
S๔	มีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการ จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน	3	0.08	4	0.32
S๕	ได้รับงบประมาณในระดับที่สูง	1	0.03	4	0.11
รวม		11	0.29		<u>1.08</u>

ตารางที่ ๔-๑ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์จุดแข็ง

ลำดับ	จุดอ่อน ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
W๑	ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ขั้นพื้นฐานของผู้เรียน อยู่ในระดับที่ต่ำ	3	0.08	5	0.39

ลำดับ	จุดอ่อน ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
W๒	โครงสร้างในรูปแบบองค์กรหลัก ยังมีการบริหารงาน แบบแยกส่วน	3	0.08	4	0.32
W๓	ขาดระบบฐานข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจนในภาพรวมของ กระทรวงฯ	3	0.08	5	0.39
W๔	หลักสูตรและการจัดการเรียน การสอนส่วนใหญ่ ยังเน้นเนื้อหา และความจำมากกว่าการพัฒนา ทักษะผู้เรียน	3	0.08	4	0.32
W๕	ผู้เรียนยังไม่สามารถเข้าเรียน ได้ครบทุกคน และยังมีปัญหา ออกกลางคัน	3	0.08	4	0.32
W๖	มีความแตกต่างในเชิงคุณภาพ ของแต่ละโรงเรียน ทั้งปัจจัย เรื่องขนาด ที่ตั้ง และทรัพยากร	3	0.08	4	0.32
W๗	การจัดสรรอัตรากำลังครูใน สาขาการสอนต่างๆ ยังขาด ประสิทธิภาพ	3	0.08	5	0.39
W๘	การจัดสรรงบประมาณของ กระทรวงฯ ยังมีสัดส่วนของ รายจ่ายประจำมากกว่างบลงทุน	3	0.08	4	0.32
W๙	การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารจัดการการศึกษา ในพื้นที่ระดับภูมิภาคยังมีปัญหา	3	0.08	4	0.32
รวม		27	0.71		<u>3.08</u>

ตาราง ๔-๒ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์จุดอ่อน

ลำดับ	โอกาส ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
O๑	แผนแม่บทฯ การปรับเปลี่ยน ค่านิยมและวัฒนธรรม การพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต	2	0.05	5	0.27

ลำดับ	โอกาส ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
	สามารถนำไปใช้กำหนดเป็น เป้าหมาย /แนวทางดำเนินการ ในภาพรวมกระทรวงฯ				
๐๒	แผนแม่บทฯ พลังทางสังคม สามารถนำไปใช้กำหนดเป็น แนวทางดำเนินงานในภาพรวม ของกระทรวงฯ	2	0.05	4	0.22
๐๓	แผนแม่บทฯ ความเสมอภาค และหลักประกันทางสังคม สามารถนำไปใช้กำหนดเป็น แนวทางดำเนินงานในภาพรวม ของกระทรวงฯ	2	0.05	5	0.27
๐๔	แผนแม่บทฯ การบริการ ประชาชนและประสิทธิภาพ ภาครัฐ สามารถนำไปใช้กำหนด เป็นแนวทางดำเนินงานใน ภาพรวมของกระทรวงฯ	3	0.08	4	0.32
๐๕	แผนแม่บทฯ การวิจัยและ พัฒนานวัตกรรม สามารถ นำไปใช้กำหนดเป็นเป้าหมาย / แนวทางดำเนินงานในภาพรวม ของกระทรวงฯ	3	0.08	5	0.41
๐๖	ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ดิจิทัล ส่งผลดีต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ของผู้เรียน	2	0.05	4	0.22
๐๗	การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของ ประเทศ จะสามารถเข้ามามีส่วน ร่วมในการช่วยพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในระดับพื้นที่	2	0.05	4	0.22
๐๘	มาตรฐานการศึกษาชาติ สามารถนำไปใช้กำหนด ทรัพยากรมาตรฐานขั้นต่ำที่ จำเป็นแก่สถานศึกษา	3	0.08	5	0.41
๐๙	กรอบคุณวุฒิวิชาชีพ จะส่งผล ให้สามารถเพิ่มพูนคุณวุฒิ การศึกษาด้วยระบบเทียบโอน	3	0.08	5	0.41

ลำดับ	โอกาส ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
	ประสบการณ์ และส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน				
O๑๐	แผนการปฏิรูปประเทศด้าน การศึกษา สามารถนำไปใช้ กำหนดเป็นพันธกิจของ กระทรวงฯ เพื่อให้สามารถ ขับเคลื่อนการดำเนินการใน ภาพรวมได้อย่างสอดคล้องกัน	3	0.08	5	0.41
รวม		25	0.68		<u>3.14</u>

ตาราง ๔-๓ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์โอกาส

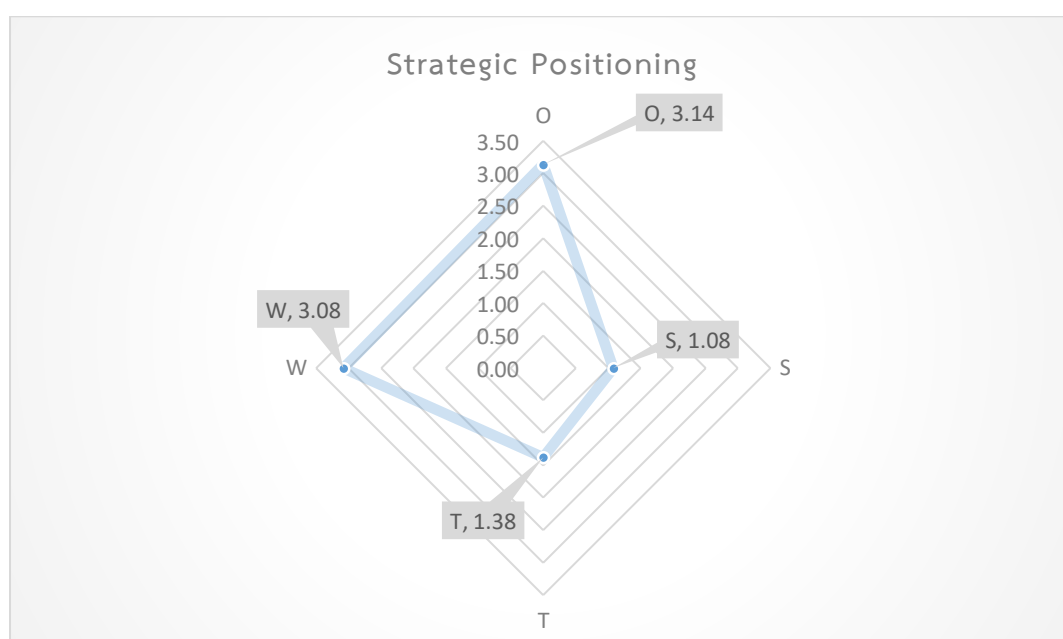
ลำดับ	อุปสรรค ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
T๑	อัตราการเกิดของประชากร ที่ลดลงส่งผลต่อการบริหาร จัดการทรัพยากรทางการศึกษา ในระดับพื้นที่	2	0.05	4	0.22
T๒	การเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีที่ง่าย ของเด็กนักเรียน มีผลต่อ พฤติกรรมเสี่ยง ซึ่งอาจส่งผลให้ กระทรวงฯ ไม่สามารถสร้าง ผลลัพธ์ให้เด็กนักเรียนมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้	3	0.08	4	0.32
T๓	ค่านิยมให้บุตรหลานเข้าเรียนต่อ ในสายสามัญศึกษา ทำให้การ ผลิตกำลังคนในสายอาชีวศึกษา ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย	1	0.03	4	0.11
T๔	การย้ายถิ่นที่อยู่หรือเคลื่อนย้าย แรงงานของผู้ปกครอง ทำให้เด็ก ออกจากโรงเรียนกลางคัน ส่งผลให้เกิดความสูญเสียในด้าน ทรัพยากรในการจัดการศึกษา ของกระทรวงฯ	3	0.08	4	0.32

ลำดับ	อุปสรรค ของกระทรวงศึกษาธิการ	การให้คะแนน	น้ำหนัก	ระดับความ น่าจะเป็น	ค่าคะแนน ถ่วงน้ำหนัก
T๕	สถานการณ์ความไม่สงบใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลต่อ การใช้งบประมาณของ กระทรวงฯ เป็นจำนวนมาก	3	0.08	5	0.41
รวม		12	0.32		<u>1.38</u>

ตาราง ๔-๔ การคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์อุปสรรค

๔.๒.๒ การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์จากการคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก

จากข้อมูลการคำนวณค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของ
กระทรวงศึกษาธิการ คือ จุดแข็ง (S) จุดอ่อน (W) โอกาส (O) และอุปสรรค (T) ซึ่งได้แก่ ๑.๐๘
๓.๐๘ ๓.๑๔ และ ๑.๓๘ ตามลำดับ หลังจากนั้นจึงนำค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักฯ มาจัดกระทำ
(Plot) และแสดงผลลัพธ์ลงบนแผนภาพ (Graph) ที่จะช่วยให้เข้าใจถึงตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของ
กระทรวงศึกษาธิการ (Strategic Positioning) ได้อย่างชัดเจน ดังภาพ ๔-๑

ภาพที่ ๔-๑ ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ

จากแผนภาพ ๔-๑ เมื่อพิจารณาค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก จากวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของ
กระทรวงศึกษาธิการในข้างต้น จะพบว่า การวางกรอบทิศทางของกระทรวงศึกษาธิการระยะ ๓ ปี
ข้างหน้า ควรจะให้น้ำหนักในการกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการจับคู่ระหว่าง
สภาพแวดล้อมภายในทางลบคือ จุดอ่อน กับสภาพแวดล้อมภายนอกทางบวกคือ โอกาส ซึ่งเป็นการ

ให้ความสำคัญกับ “การใช้ประโยชน์จากโอกาสเพื่อมาลดจุดอ่อน (W-O Strategy)” โดยเน้นไปที่การวางระบบการจัดการเรียนรู้ และระบบบริหารจัดการการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ให้เกิดความคล่องตัวร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ และคุณลักษณะตามมาตรฐานการศึกษาของชาติได้ในอนาคต

๔.๓ เป้าหมายการพัฒนาของกระทรวงศึกษาธิการ (ENDs)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องการสร้างความร่วมมือขอร่วมในการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้บริหารกระทรวงศึกษาธิการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย จัดทำแผน งบประมาณ และการประเมินผลในระดับกระทรวง ที่สำคัญคือการวิเคราะห์เป้าหมายและแนวทางของแผนแม่บทตามแนวคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

พบว่า เมื่อได้กำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เน้นไปที่การวางระบบการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่เป็นผู้รับบริการจากกระทรวงศึกษาธิการ และระบบบริหารจัดการการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ให้เกิดความคล่องตัวร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ แล้วนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงสามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ โดยจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดไว้ ได้แก่

- ๑) คุณภาพการศึกษาของไทยดีขึ้น ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ
- ๒) ครูมีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ
- ๓) สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภูมิภาค มีทรัพยากรพื้นฐานที่เพียงพอตามเกณฑ์มาตรฐาน
- ๔) ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกช่วงวัยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- ๕) ระบบและวิธีการคัดเลือกเพื่อการศึกษาต่อ ได้รับการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข
- ๖) ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการเพิ่มเติมความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพ ที่ตรงกับสภาพตลาดแรงงานในพื้นที่ชุมชน สังคม จังหวัด และภาค
- ๗) กำลังคนได้รับการผลิตและพัฒนาตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ
- ๘) ผู้เรียนปฐมวัยได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านสุขภาพและโภชนาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ๙) มีองค์ความรู้ นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ ที่สนับสนุนการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดและภาค
- ๑๐) ระบบบริหารจัดการการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาาร่วมกับทุกภาคส่วน

๔.๔ ประเด็นยุทธศาสตร์ (WAYS) และวัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องแนวความคิดเรื่องการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องการศึกษา กับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งงานวิจัยเรื่องการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย ๔.๐ สหัสวรรษที่ ๒๑ และงานวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ

พบว่า หลังจากที่ได้วางเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนแล้ว ในการที่ทำให้กระทรวงศึกษาธิการสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาได้ จะต้องมีการกำหนดประเด็นการปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการโดยตรง ที่ได้จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และสามารถถ่ายทอดไปสู่ประเด็นการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวจะประกอบด้วย ปัจจัยด้านหลักสูตร ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยด้านการวัดและประเมินผล ปัจจัยด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัจจัยด้านการผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา ปัจจัยด้านการพัฒนานวัตกรรม ปัจจัยด้านการเข้าถึง การศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ปัจจัยด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา และปัจจัยด้านการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงสามารถกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ และวัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ ได้ดังนี้

๔.๔.๑ ประเด็นยุทธศาสตร์

- ๑) พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
- ๒) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
- ๓) ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ
- ๔) เพิ่มโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- ๕) ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา
- ๖) พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๔.๔.๒ วัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์

- ๑) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

วัตถุประสงค์

ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีทักษะการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิตและสุขภาวะที่ดี มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิง

สร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีคุณธรรมจริยธรรมและมีจิตอาสา มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การดำเนินชีวิต ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับ/ประเภท ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของชาติ รวมทั้งมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสามัคคีปรองดอง

๒) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

วัตถุประสงค์

ผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ มีจรรยาบรรณของวิชาชีพ มีองค์ความรู้และทักษะในด้านพหุปัญญา มีความเป็นมืออาชีพ สามารถใช้ศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งมีแผนการพัฒนาและการใช้อัตรากำลังครูให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะครูระดับปฐมวัย ครูระดับอาชีวศึกษา ครูสอนภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม

๓) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

วัตถุประสงค์

มีการผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา และด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่มีปริมาณเพียงพอ โดยมีคุณภาพ มีสมรรถนะ มีทักษะในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพ ผู้มีความสามารถพิเศษด้านพหุปัญญา สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพ ประชาชนในพื้นที่ชุมชนได้รับการศึกษาเพื่อฝึกอาชีพตาม ความถนัดและความสนใจ รวมทั้งมีผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในเชิงพาณิชย์และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคม

๔) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ เพิ่มโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์

ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกันในทุกระดับและประเภทการศึกษา ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สถานศึกษาในภูมิภาค/ชนบทได้รับการยกระดับคุณภาพในการให้บริการเด็กพิการและด้อยโอกาสได้รับโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งมีระบบเทียบโอนผลการเรียนและทักษะประสบการณ์เพื่อขอรับวุฒิมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นได้

๕) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา

วัตถุประสงค์

ผู้เรียน สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับทุกประเภทการศึกษา

เข้าถึงทรัพยากรพื้นฐานระบบดิจิทัลแพลตฟอร์มรองรับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มองค์ความรู้และทักษะ ต่อยอดการประกอบอาชีพ / การปฏิบัติงาน รวมทั้งมีศูนย์กลางในการจัดเก็บรวบรวมสื่อการเรียนการสอนแบบดิจิทัลที่ทันสมัย และระบบฐานข้อมูลกลางทางการศึกษาของประเทศที่ถูกต้องเป็นปัจจุบัน และสามารถเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องได้

๖) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๖ พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

ระบบบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการมีความคล่องตัวในการบริหารงาน การศึกษามากยิ่งขึ้น มีเอกภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ โครงสร้างของกระทรวงได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ โดยการกระจายอำนาจลงไปสู่ส่วนภูมิภาค สถานศึกษาทุกระดับ มีมาตรฐานขั้นต่ำตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ มีธรรมาภิบาลในการบริหาร และมีกลไกการส่งเสริมพลังทางสังคมให้ทุกภาคส่วนเข้ามาดำเนินการร่วมและ/หรือสนับสนุนทรัพยากรในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งมีกลไกการนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มาถ่ายทอดสู่ผู้เรียนในพื้นที่ชุมชน เพื่อนำไปใช้สำหรับการประกอบอาชีพได้

๔.๕ มาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (MEANs)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดเรื่องแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องแนวความคิดเรื่องการสร้างควมรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด กับแนวความคิดการบริหารการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งงานวิจัยเรื่องการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย ๔.๐ สู่ศตวรรษที่ ๒๑ และงานวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ

พบว่า เมื่อได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และวัตถุประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์แล้ว ในขั้นตอนต่อไป จำเป็นต้องวิเคราะห์หามาตรการเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการขับเคลื่อนการปฏิบัติในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ให้สามารถเกิดผลผลิตผลลัพธ์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งเพื่อใช้เป็นกรอบสำหรับการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ แผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ซึ่งในกำหนดมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์จะใช้ TOWS Matrix เป็นเครื่องมือวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ ดังตาราง ๔-๕

สภาพแวดล้อมของ กระทรวงศึกษาธิการ	(จุดแข็ง : S) S๑ S๒ S๓ S๔ S๕	(จุดอ่อน : W) W๑ W๒ W๓ W๔ W๕ W๖ W๗ W๘ W๙
<p>(โอกาส : O)</p> <p>O๑ O๒ O๓ O๔ O๕ O๖ O๗ O๘ O๙ O๑๐</p>	<p>S-O : มาตรการขยายผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขยายผลการจัดการเรียนรู้ตามกฎหมายว่าด้วยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา - นำกระบวนการลูกเสือมาใช้ในกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตผู้เรียนอย่างเข้มข้น - ประสานงานกับสถาบันการศึกษาที่ผลิตครู เพื่อร่วมวางแผนการผลิตครู - ขยายการศึกษาสายอาชีวศึกษา - จัดทำแผนเพิ่มการผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา - เร่งขยายผลการจัดการอาชีวศึกษาในระบบทวิภาคี - ส่งเสริมงานวิจัยที่สามารถสร้างนวัตกรรมเชิงเศรษฐกิจ - ขยายผลการนำรอบคอบวุฒิแห่งชาติสู่การปฏิบัติ - นำกลไกกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มาบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยจัดการศึกษา - ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่น - ขยายช่องทางการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล - จัดหาอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่ทันสมัยให้แก่ทุกสถานศึกษา - จัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่สถานศึกษาเพื่อรองรับการเรียนการสอนทางไกล - สนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดการสอนให้มากขึ้น โดยเฉพาะระดับอนุบาล - ขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่อง ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา - สร้างกลไกการบริหารจัดการการศึกษาในพื้นที่ระดับภาคภูมิศาสตร์ 	<p>W-O : มาตรการเชิงพัฒนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน - พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ - พัฒนาหลักสูตรระยะสั้นของการศึกษานอกระบบ - จัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพหุปัญญาของผู้เรียนรายบุคคล - จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติโดยกิจกรรมโครงการ - พัฒนาระบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลลัพธ์มาตรฐานการศึกษาของชาติ - พัฒนาครูให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ - พัฒนาระบบการนิเทศ การวัดผล การประเมินผลครู - พัฒนาการศึกษานอกระบบให้มีมาตรฐาน - สร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ - จัดทำระบบฐานข้อมูล (Big Data) - กำหนดหลักเกณฑ์และกลไกการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา โดยใช้จังหวัดเป็นฐาน
<p>(อุปสรรค : T)</p> <p>T๑ T๒ T๓ T๔ T๕</p>	<p>S-T : มาตรการเชิงป้องกัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงระบบทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ - ปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคล และจัดทำแผนการใช้อัตรากำลังครู 	<p>W-T : มาตรการชะลอตัว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลดภารกิจของครูด้านอื่นๆ ในโรงเรียนที่ไม่ใช่ภารกิจด้านการสอน - ทบทวนหลักเกณฑ์ อัตรากำลังและวิธีการจัดสรรเงินสนับสนุนค่าใช้จ่ายตั้งแต่ระดับ

สภาพแวดล้อมของ กระทรวงศึกษาธิการ	(จุดแข็ง : S) S๑ S๒ S๓ S๔ S๕	(จุดอ่อน : W) W๑ W๒ W๓ W๔ W๕ W๖ W๗ W๘ W๙
	<ul style="list-style-type: none"> - วางรากฐานทักษะอาชีพของผู้เรียนทุกระดับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี - ปรับปรุงโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการให้มีเอกภาพ - ปรับปรุงเกณฑ์การรับนักเรียนต่อที่เหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> อนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน - ทบทวนกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

ตาราง ๔-๕ การกำหนดมาตรการด้วยเครื่องมือ TOWS Matrix

จากตาราง ๔-๕ จะพบว่ากระทรวงศึกษาธิการสามารถกำหนดมาตรการที่เกิดจากการจับคู่ระหว่างสภาพแวดล้อมภายในทางบวกคือจุดแข็ง (Strength) และสภาพแวดล้อมภายนอกทางบวกคือโอกาส (Opportunity) การจับคู่ระหว่างสภาพแวดล้อมภายในทางลบคือจุดอ่อน (Weak) และสภาพแวดล้อมภายนอกทางบวกคือโอกาส (Opportunity) การจับคู่ระหว่างสภาพแวดล้อมภายในทางบวกคือจุดแข็ง (Strength) และสภาพแวดล้อมภายนอกทางลบคืออุปสรรค (Threat) และการจับคู่ระหว่างสภาพแวดล้อมภายในทางลบคือจุดอ่อน (Weak) และสภาพแวดล้อมภายนอกทางลบคืออุปสรรค (Threat) ดังนั้น จึงสามารถกำหนดมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการทั้ง ๖ ประเด็น ได้ดังนี้

๑) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

มาตรการ

๑.๑) พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทันสมัย สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ และเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

๑.๒) พัฒนาและให้การรับรองหลักสูตรฐานสมรรถนะที่สอดคล้องกับกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ รวมทั้งจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อผลักดันให้มีการเชื่อมโยงระหว่างวุฒิการศึกษาและมาตรฐานอาชีพ

๑.๓) พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรระยะสั้นของการศึกษานอกระบบให้มีมาตรฐานอย่างต่อเนื่องตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงของประเทศ โดยเฉพาะหลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้เรียนวัยกำลังแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่

๑.๔) นำมาตรฐานการศึกษาของชาติมาใช้เป็นเป้าหมายและกรอบสำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียน สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด

๑.๕) จัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพหุปัญญาของผู้เรียนตามศักยภาพ และสร้างทักษะพื้นฐานที่เชื่อมโยงสู่การสร้างอาชีพและมืงานทำ

๑.๖) จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (Active Learning) โดยใช้สถานการณ์จริง / สถานการณ์จำลองที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนและครูได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน

๑.๗) ออกแบบการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะการคิดแบบมีเหตุผลและเป็นขั้นตอน และเพิ่มระดับด้วยการเรียนการสอนวิชาภาษาคอมพิวเตอร์ (Coding) อย่างต่อเนื่อง

๑.๘) จัดการเรียนรู้และกิจกรรมโครงงานด้วยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม คณิตศาสตร์ และภูมิสังคม บูรณาการร่วมกับการส่งเสริมการนำคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งมาสู่ผู้เรียน (STAR STEMS)

๑.๙) นำกระบวนการลูกเสือมาใช้ในกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตผู้เรียนอย่างเข้มข้น ตลอดจนพัฒนา / ปรับปรุงให้ค่ายลูกเสือเป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดกิจกรรมเสริมสร้างระเบียบวินัย การมีจิตอาสา และการมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

๑.๑๐) ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๑๑) ส่งเสริมการเรียนรู้ในการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

๑.๑๒) ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตระหนักในการเลือกรับ / การส่งต่อข้อมูลข่าวสารจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้อง

๑.๑๓) จัดทำแผนขับเคลื่อน / ขยายผลการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามกฎหมายว่าด้วยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๑.๑๔) ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม การขจัดความขัดแย้ง และกิจกรรมสันติศึกษา รวมทั้งพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้เยาวชน ประชาชนสามารถประกอบอาชีพ มืงานทำในพื้นที่ชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๑๕) ปรับปรุงระบบทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติให้สอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรฐานสมรรถนะ

๑.๑๖) พัฒนาระบบประเมินผลการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลลัพธ์ของมาตรฐานการศึกษาของชาติ

๒) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

มาตรการ

๒.๑) พัฒนาครูให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่มุ่งเน้นพหุปัญญาที่หลากหลาย การกระตุ้นความคิดและจินตนาการของผู้เรียน รวมทั้งสนับสนุนการเพิ่มความสามารถด้านภาษาและด้านดิจิทัลให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

๒.๒) จัดทำแผนเพื่อเพิ่มสมรรถนะทางวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ ให้ครูสามารถปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ และสอดคล้องกับการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตร โดยใช้กลไกกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษามาใช้สนับสนุนในการขับเคลื่อนแผนฯ

๒.๓) พัฒนาระบบการนิเทศ การวัดผล การประเมินผลครู ที่สะท้อนต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

๒.๔) ประสานงานกับสถาบันการศึกษาที่ผลิตครู เพื่อร่วมวางแผนการผลิตและพัฒนาครู ให้ตรงกับความต้องการของการจัดการเรียนรู้ในทุกระดับ /ทุกประเภทการศึกษา

๒.๕) ปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคล และจัดทำแผนการใช้อัตรากำลังครูให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้ความสำคัญกับครูอนุบาล (ปฐมวัย) และครูอาชีวศึกษา

๒.๖) ทบทวนและปรับปรุงระบบการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความขาดแคลนครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน และพื้นที่ทุรกันดาร

๒.๗) กำหนดให้สถาบันที่มีหน้าที่ในการพัฒนาครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องระบบหลักสูตร บทบาทการอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒.๘) สร้างขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจให้แก่ครู เช่น ลดภารกิจอื่นๆ ในโรงเรียนที่ไม่ใช่ภารกิจด้านการสอน แก้ไขปัญหาหนี้สินครูอย่างเป็นระบบ ปรับปรุง/สร้างบ้านพักครูในพื้นที่ที่ห่างไกล

๓) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

มาตรการ

๓.๑) ขยายการศึกษาสายอาชีวศึกษาให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกับสายสามัญ และส่งเสริมค่านิยมและภาพลักษณ์ของการเรียนอาชีวศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๓.๒) จัดทำแผนเพิ่มการผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เพียงพอกับความต้องการในสาขาเป้าหมายที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านอุตสาหกรรม ด้านคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๓.๓) ผลิตกำลังในภาคการบริการ โดยพิจารณาตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวโน้มทิศทางการท่องเที่ยวของประเทศ

๓.๔) เร่งขยายผลการจัดการอาชีวศึกษาในระบบทวิภาคี เพื่อเชื่อมโยงภาคการศึกษากับการปฏิบัติงานจริงในภาคธุรกิจ และพัฒนากำลังคนที่มีทักษะขั้นสูง

๓.๕) วางรากฐานทักษะอาชีพของผู้เรียนทุกระดับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และเสริมให้ผู้เรียนอาชีวศึกษามีทักษะด้านภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม เพื่อเพิ่มสมรรถนะสำหรับการทำงานรองรับพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งการเป็นผู้ประกอบการเอง (SMEs และ Start up)

๓.๖) สนับสนุนให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ ช่วยสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ แก่ประเทศ โดยจัดหาโอกาสทำงาน /ฝึกปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายองค์กรสำคัญต่างๆ

๓.๗) ส่งเสริมงานวิจัยที่สามารถสร้างนวัตกรรมเชิงเศรษฐกิจ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งสร้างเครือข่ายการพัฒนางานวิจัยเชิงพาณิชย์ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่น

๓.๘) ส่งเสริมงานวิจัยที่สามารถสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเชิงสังคม โดยเน้นงานวิจัยที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ระดับภาคภูมิศาสตร์

๓.๙) ขยายผลการนำกรอบคุณวุฒิแห่งชาติสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดทำระบบเทียบโอนความรู้และทักษะของผู้เรียนจากงานสายอาชีพในสถานประกอบการ รวมทั้งจัดทำระบบใบรับรองสำหรับแรงงานที่ระบุเกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานและการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาคุณภาพวิชาชีพและระดับฝีมือแรงงาน

๓.๑๐) เพิ่มกิจกรรมเสริมทักษะวิชาชีพท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายสายสามัญในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น EEC SEC SEZ

๔) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ เพิ่มโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรการ

๔.๑) ทบทวนหลักเกณฑ์ อัตราเงินและวิธีการจัดสรรเงินสนับสนุนค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เหมาะสมกับสภาพฐานะที่แท้จริงของผู้เรียน

๔.๒) นำกลไกกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มาบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยจัดการศึกษา โดยเน้นกลุ่มเด็กปฐมวัย กลุ่มเด็กวัยเรียนที่พลาดโอกาสจากการเข้าศึกษาในระบบปกติ และครูที่สอนเด็กด้อยโอกาส

๔.๓) จัดทำระบบประกันโอกาสการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเน้นกลุ่มเด็กพิการ และกลุ่มเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมทั้ง ค้นหาวิธีการจัดเตรียมความพร้อมให้เด็กที่มีปัญหาในด้านการสื่อสารทางภาษา

๔.๔) พัฒนาการศึกษานอกระบบให้มีมาตรฐาน โดยเน้นกลุ่มเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาปกติ กลุ่มเด็กในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคม และกลุ่มวัยกำลังแรงงาน

๔.๕) ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่น โดยเน้นกลุ่มผู้สูงอายุ

๔.๖) พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในพื้นที่สูง พื้นที่ตามแนวตะเข็บชายแดน และพื้นที่เกาะแก่ง ชายฝั่งทะเล

๔.๗) พัฒนาระบบห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e - Library) เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชน

๕) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา
มาตรการ

๕.๑) เพิ่มและขยายช่องทางการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าไปในการเรียนการสอน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและยกระดับความสามารถด้านการอ่านของนักเรียน สำหรับเป็นฐานในการเรียนรู้วิชาอื่นๆ

๕.๒) จัดทำและบริหารจัดการระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่ทันสมัยให้แก่ทุกสถานศึกษา

๕.๓) สร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ และสนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ดิจิทัลเป็นเครื่องมือการเรียนรู้และการสร้างอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๕.๔) ส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน หนังสือและตำราเรียนในระบบดิจิทัล

๕.๕) จัดทำระบบฐานข้อมูล (Big Data) และระบบรายงานผลการใช้ฐานข้อมูล ที่ถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับระบบฐานข้อมูลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของส่วนราชการ/ หน่วยงานอื่น ๆ

๕.๖) จัดทำวัสดุอุปกรณ์ที่มีมาตรฐานแก่สถานศึกษา เพื่อให้สามารถรองรับการจัดการเรียนการสอนทางไกลด้วยระบบ DLIT DLTV และ ETV

๕.๗) ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้เชิงลึกผ่านบทเรียนที่หลากหลาย (Massive Open Online Course : MOOCs) รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับค้นหาช่องทางในการสร้างอาชีพ

๖) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๖ พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรการ

๖.๑) ปรับปรุงโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการให้มีเอกภาพและเกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการในภาพรวม เพื่อให้สามารถดำเนินการปฏิรูปการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

๖.๒) ทบทวน /ปรับปรุงกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัยเหมาะสม และเอื้อต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

๖.๓) สนับสนุนให้ภาคเอกชนจัดการสอนให้มากขึ้น โดยเฉพาะระดับอนุบาล และโรงเรียนเอกชนประเภทนอกระบบ ปรับปรุงระเบียบการจัดตั้งโรงเรียนเอกชนให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของการลงทุน รวมทั้งทบทวนการกำหนดเพดานการจัดเก็บค่าธรรมเนียมที่เหมาะสม

๖.๔) ขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีปฏิบัติที่ดีของสถานศึกษานำร่อง ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประเมินผลการจัดการศึกษา และรายงานให้สาธารณชนได้รับทราบถึงผลสัมฤทธิ์ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ให้เกิดความร่วมมือ / เครือข่ายมากยิ่งขึ้น

๖.๕) กำหนดหลักเกณฑ์และกลไกการจัดสรรงบประมาณ อัตรากำลังบุคลากร อาคารสถานที่ และทรัพยากรทางการศึกษา ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานในพื้นที่ (School Mapping / Education Mapping) โดยใช้จังหวัดเป็นฐาน ตามสภาพความต้องการจำเป็นที่แท้จริง

๖.๖) สร้างกลไกการบริหารจัดการการศึกษาในพื้นที่ระดับภาคภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคใต้ชายแดน ให้มีประสิทธิภาพและธรรมาภิบาล เพื่อนำการศึกษาไปสู่การสนับสนุนการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ และด้านความมั่นคง

๖.๗) ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ทั้งในรูปแบบอนุบาลศึกษา ชั้นเด็กเล็ก ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น โดยร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ (บ้าน โรงเรียน และชุมชน)

๖.๘) ปรับปรุงเกณฑ์การรับนักเรียนต่อที่เหมาะสม โดยให้มีพื้นที่บริการการศึกษาและสถานศึกษาที่รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ จากระดับอนุบาลต่อประถมศึกษา มัธยมศึกษา ตอนต้น จนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย /อาชีวศึกษา ตามลำดับ

๔.๖ สรุปผล

จากข้อวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ สรุปได้ว่า สามารถนำผลจากการวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวความคิดเรื่องการสร้าง ความรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา แนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวความคิดเรื่องยุทธศาสตร์ แนวคิดความเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ แนวความคิดเรื่องแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิดกับแนวความคิดการบริหารการศึกษา ทฤษฎี การเรียนรู้ และทฤษฎีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาศึกษา เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการในห้วงปี ๒๕๖๓ จนถึงปี ๒๕๖๕ สำหรับแก้ไขปัญหาจากเดิม ที่กระทรวงศึกษาธิการยังไม่เคยมีการจัดทำยุทธศาสตร์ในภาพรวม ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาและ อุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านคุณภาพ ปัญหาโอกาส และปัญหาด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แต่เมื่อได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ จะส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการสามารถ มีเป้าหมายและทิศทางการปฏิบัติงานที่สอดคล้องและตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งองค์ประกอบของยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะสอดคล้องกับแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์ของธีรนนท์ นันทขว้าง (๒๕๕๖) ที่ได้สรุปความหมาย ของคำว่ายุทธศาสตร์ไว้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการ (Ways) ที่จะนำพลังอำนาจ (Power) มาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective) ที่กำหนดไว้ ยุทธศาสตร์จึงเป็นตัวเชื่อมระหว่างทรัพยากร (Means) กับเป้าหมาย (Ends) ดังนี้

๔.๖.๑ ภาพรวมผลของการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) ไม่ว่าจะเป็น เป้าหมาย คุณภาพการศึกษาของไทยดีขึ้นโดยผู้เรียนมีคุณลักษณะตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ เป้าหมาย ผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษาได้รับการเพิ่มเติมความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพที่ตรงกับสภาพ ตลาดแรงงานในพื้นที่ชุมชน สังคม จังหวัด และภาค เป้าหมายกำลังคนได้รับการผลิตและพัฒนา ตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ และเป้าหมายผู้เรียนปฐมวัยได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านสุขภาพ และโภชนาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในส่วนของประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ยุทธศาสตร์พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ยุทธศาสตร์พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับ ความต้องการของประเทศ ยุทธศาสตร์เพิ่มโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา และยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จะมีความสอดคล้องกับกรอบการพิจารณาและตัวชี้วัดการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณภาพขององค์การ UNESCO ได้แก่ กรอบของการศึกษาที่มีคุณภาพการจะประกอบด้วย ๑) ลักษณะของผู้เรียน ๒) กระบวนการเรียนการสอน ๓) เนื้อหาสาระ และ ๔) ระบบ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญภายใต้กรอบฯ คือ นักเรียนมีสุขภาวะที่ดี ภาวะโภชนาการที่สมบูรณ์ และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ครูมีคุณภาพในการสอนและมีเทคนิคการสอนที่กระตือรือร้น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีนิยามชัดเจน โดยครอบคลุมการวัดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่า หลักสูตรสอดคล้องและสนองความต้องการของสังคมและที่พัฒนามาจากความรู้และประสบการณ์ของครูและผู้เรียน สิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์การศึกษามีเพียงพอเหมาะสม สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะและมีความปลอดภัย การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และความเคารพและผูกพันกับชุมชนท้องถิ่น และวัฒนธรรม

๔.๖.๒ ผลจากประเด็นยุทธศาสตร์ที่พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิตและ สุขภาวะที่ดี มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิงสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีคุณธรรมจริยธรรมและมีจิตอาสา มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสามัคคีปรองดอง จะมีความสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มุ่งจะเสริมพลังอำนาจของประชาชนให้ตัดสินใจโดยมีความรับผิดชอบในการสร้างสรรค์อนาคตที่ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นที่จะทำให้สังคมที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ ซึ่งทักษะดังกล่าวประกอบด้วย ๑) การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ ๒) การสื่อสารด้วยการพูด การเขียน และการแสดงด้วยสัญลักษณ์ ๓) การร่วมมือกัน การทำงานร่วมกัน ๔) การจัดการความขัดแย้ง ๕) การจัดการความขัดแย้งการตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการวางแผน ๖) การใช้เทคโนโลยี สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสม ๗) การมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติของพลเมืองของประเทศ และ ๘) การประเมินและให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการเรียนรู้และปรับปรุง ที่สำคัญคือ ผลจากมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ที่พัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นพหุปัญญาของผู้เรียน ตามศักยภาพ การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (Active Learning) โดยใช้สถานการณ์จริง การออกแบบการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะการคิดแบบมีเหตุผลและเป็นขั้นตอน และการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมโครงงาน จะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ซึ่งให้ความสนใจกับกระบวนการรู้คิด (Cognition) ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา ที่มีหลักการว่า ผู้เรียนต้องเป็นผู้กระทำ ผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นการประมวลผลทางสมอง เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ ซึ่งความรู้ที่แข็งแกร่งและงอกงามเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ และได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น หรือได้พบเห็น

สิ่งใหม่ ๆ แล้วเชื่อมโยงกับความรู้อื่นที่มีอยู่

๔.๖.๓ ผลจากมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาครู ที่ได้แก่ การพัฒนาครูให้มีความสามารถในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่มุ่งเน้นพหุปัญญาที่หลากหลาย การกระตุ้นความคิดและจินตนาการของผู้เรียน การจัดทำแผนเพื่อเพิ่มสมรรถนะทางวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ ให้ครูสามารถปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ และสอดคล้องกับการปรับปรุงโครงสร้างของหลักสูตร และการพัฒนากระบวนการนิเทศ การวัดผล การประเมินผลครู ที่สะท้อนต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน จะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับงานวิจัยของพรชัย เจดามาน และคณะ (๒๕๖๐) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย ๔.๐ สู่ศตวรรษที่ ๒๑ โดยผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงครู ต้องพัฒนาครูให้มีความรู้ มีพื้นฐานแน่นพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ การจัดระบบความรู้ จัดการความรู้ มีความสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน และมีความรู้จริงพร้อมที่จะถ่ายทอด การยอมรับสองด้าน ทั้งทางการปฏิบัติ รับการป้อนกลับ ช่วยการพัฒนาการของผู้เรียนและบรรยากาศการเรียนรู้ การเป็นผู้กำกับการเรียนรู้ทั้งของตนเองและผู้เรียน เปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ แก่ผู้เรียน

๔.๖.๔ ผลจากประเด็นยุทธศาสตร์ผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งงานวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ ที่มีวัตถุประสงค์ การผลิตกำลังคนด้านอาชีวศึกษา และด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่มีปริมาณเพียงพอ โดยมีคุณภาพ สมรรถนะ ทักษะในการปฏิบัติงาน สามารถต่อยอดการประกอบอาชีพ ประชาชนในพื้นที่ชุมชนได้รับการศึกษาเพื่อฝึกอาชีพตาม ความถนัดและความสนใจ รวมทั้งมีผลงานวิจัยและนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในเชิงพาณิชย์และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคม รวมทั้งผลจากมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ดังกล่าว คือ เพิ่มกิจกรรมเสริมทักษะวิชาชีพท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น EEC SEC SEZ จะมีความสอดคล้องกับความหมายของ “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” ตามแนวคิด ISO 9000 (Hoyle, 2009) ที่กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพหรือการปรับปรุงคุณภาพ การศึกษาเป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ทั้งองค์กร ผู้ปกครอง และชุมชน การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม และสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้และพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R & D) ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาดังกล่าว จะทำให้เห็นได้ว่า การศึกษาเป็นระบบซับซ้อน ที่มีบริบททางการเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ผังรากอยู่ และมีมิติต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

๔.๖.๕ ผลจากประเด็นยุทธศาสตร์เพิ่มโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่กำหนดวัตถุประสงค์ ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่าง

เท่าเทียมกันในทุกระดับและประเภทการศึกษา ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และผลจาก ประเด็นยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา ที่กำหนดวัตถุประสงค์ ผู้เรียน สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับทุกประเภทการศึกษาเข้าถึงทรัพยากร พื้นฐานระบบดิจิทัลแพลตฟอร์มรองรับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มองค์ความรู้และทักษะ ต่อยอดการประกอบอาชีพ / การปฏิบัติงาน จะมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา เวงรังษี (๒๕๕๙) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะในเรื่องของ การพัฒนาผู้อยู่ในระบบการศึกษาและขาดโอกาส ให้มีความเสมอภาพและลดความเหลื่อมล้ำ ทางโอกาส ด้วยการมีการจัดการศึกษาให้ประชากรที่ไม่อยู่ในกลุ่มของการศึกษาในระบบ ได้มีบทเรียน แบบเรียนความรู้ที่ถ่ายทอดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างให้ สมาชิกของชุมชนและสังคมเป็นประชากรที่มีการศึกษาตลอดชีวิต (life – long education)

๔.๖.๗ ผลจากการกำหนดเป้าหมายระบบบริหารจัดการการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ร่วมกับทุกภาคส่วน และยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่มีวัตถุประสงค์คือ ระบบบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการมีความคล่องตัวในการบริหารงาน การศึกษามากยิ่งขึ้น มีเอกภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ โครงสร้างของกระทรวงได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ โดยการกระจายอำนาจลงไปสู่ส่วนภูมิภาค สถานศึกษาทุกระดับ มีมาตรฐานขั้นต่ำตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ มีธรรมาภิบาลในการบริหาร และมีกลไกการ ส่งเสริมพลังทางสังคมให้ทุกภาคส่วนเข้ามาดำเนินการร่วมและ/หรือสนับสนุนทรัพยากรในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งมีกลไกการนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ มาถ่ายทอดสู่ผู้เรียนในพื้นที่ชุมชน เพื่อนำไปใช้สำหรับการประกอบอาชีพได้ จะสอดคล้องกับ แนวความคิดเรื่องการสร้างความรับผิดชอบร่วมในการจัดการศึกษา ขององค์กร United States Agency for International Development (USAID) ที่ได้อธิบายถึงการพัฒนาคูณภาพการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ว่าการพัฒนาคูณภาพการศึกษาเพื่อเป้าหมายดังกล่าว จะต้อง ดำเนินการทั้งในระดับนโยบายและในระดับสถานศึกษา โดยในระดับนโยบายมีรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบ ในการสร้างความรับผิดชอบร่วมของคนในสังคมในการร่วมตรวจสอบเป้าหมายการจัดการศึกษา และ กระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณและด้านวิชาการ เพื่อช่วยให้สถานศึกษา ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้เรียนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็น อิสระตามแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน รวมทั้งยังสอดคล้องกับการบริหารการศึกษา ตามทฤษฎีเชิงระบบแบบเปิด ที่มองว่าองค์กรทางการศึกษาทั้งในระดับกระทรวงศึกษาธิการ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาเป็นหน่วยงานในการขับเคลื่อนการศึกษาและมีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องพยายามหาวิธีปรับโครงสร้างขององค์กร

ให้สามารถต่อต้านสภาพแวดล้อมที่เข้ามาคุกคามเพื่อทำให้องค์การเสื่อมถอย)

สำหรับข้อเสนอแนะในการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ไปสู่การปฏิบัติ ให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนราชการ ทุกหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่ควรจะถ่ายทอดสาระสำคัญของยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนา (ENDs) ประเด็นยุทธศาสตร์ (WAYS) วัตถุประสงค์ตามประเด็น ยุทธศาสตร์ และมาตรการภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ (MEANS) โดยวิเคราะห์สาระสำคัญดังกล่าว บรรจุลงสู่แผนปฏิบัติราชการ แผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณ และแผนงานของหน่วยงาน ทั้งในส่วนกลางและในระดับพื้นที่ภูมิภาค /จังหวัด และในการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ ควรจะต้องมีการสร้างการสื่อสารให้แก่บุคลากรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับทราบและเกิดความเข้าใจที่ ชัดเจนในยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ โดยผ่านกลไกที่สำคัญคือ การประชุมผู้บริหารระดับสูง ของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งคณะกรรมการคณะสำคัญต่างๆ

นอกจากนี้ ควรมีการประเมินความสำเร็จในการดำเนินงานในภาพรวมของกระทรวง ศึกษาธิการภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) โดยจำเป็นต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่สามารถสะท้อนต่อการ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ระบุไว้ และควรมีการกำหนดหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพหลักรับผิดชอบ ในแต่ละตัวชี้วัด เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสิ้นสุดปี ๒๕๖๕

บรรณานุกรม

- กาญจนา เจริญชัย. (๒๕๕๙). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารสมาคมนักวิจัย. พิษณุโลก.
มหาวิทยาลัยนเรศวร,
คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (๒๕๖๑). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐ ฉบับประกาศ
ราชกิจจานุเบกษา. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๑-๖๑
คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (๒๕๖๒). สรุปสาระสำคัญแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ
(พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
๔๓-๕๓, ๕๙-๖๑, ๖๕-๖๗, ๗๖-๗๙, ๘๘-๙๑
คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (๒๕๖๒). แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒-๒๘
โครงการ PISA ประเทศไทย. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) (๒๕๖๓).
ผลการประเมิน PISA 2018. กรุงเทพฯ, แอดวานซ์ พรินต์ติ้งเซอร์วิส จำกัด.
พรชัย เจดามาน. (๒๕๕๙). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการสู่การเปลี่ยนผ่านศตวรรษ
ที่ ๒๑ : ไทยแลนด์ ๔.๐. วารสารหลักสูตรและการเรียนการสอนคณะครุศาสตร์.
มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,
รัตนา ดวงแก้ว. (๒๕๕๖). การประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๑-๗๙
รัตนา ดวงแก้ว. (๒๕๕๖). ทฤษฎีและการพัฒนาหลักสูตร. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๑-๗๕
สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๖๒). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน
(O-NET) ป.๖ ม.๓ ม.๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๙-๒๕๖๑, จาก <http://www.enn.co.th>
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (๒๕๕๕). ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูประบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑, จาก www.tdri.or.th
สุริยา เหมตะศิลป์. (๒๕๕๗). ศึกษาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒-๖.
สมหมาย ปวบุตร. (๒๕๕๘). ตำราหลักการศึกษา. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,
๒๔๒-๒๔๖.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๕๖). รายงานผลการศึกษาระดับอุดมศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง
การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ ๒๑.
กระทรวงศึกษาธิการ.
อัมมาร สยามวาลา, การสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๔ ยกเครื่องการศึกษาไทย : สู่การศึกษาที่มี
คุณภาพอย่างแท้จริง. กรุงเทพฯ. มูลนิธิชัยพัฒนา, ๑-๑๙

- Lunenburg, F. C. & Ornstein, A. C. (2012). Educational administration (6th ed.). Wadsworth, Cengage Learning.
- OECD. (2009). Teacher evaluation: A conceptual framework and examples of country practices. In the OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks of improving School Outcomes. Retrieved December 5, 2013, from <http://www.oecd.org/education/school/44568106.pdf>.
- UNESCO. (2005). EFA global monitoring report: Understanding education quality. Retrieved January 14, 2014, from http://www.unesco.org/education/gmr_download/chapter1.pdf
- Winkler, D. R. & Yeo, B. (2007). Identifying the impact of education decentralization on the quality of education. Washington, DC: United States Agency for International Development (USAID). Retrieved February 4, 2014, from <http://www.epdc.org/education-data-research/identifying-impact-education-decentralization-quality-education>.

ประวัติผู้ดำเนินการศึกษา

ชื่อ – สกุล	นายณัฐกรกิตต์ กิตติธำรงกุล
วันเดือนปีเกิด	๑๘ มกราคม ๒๕๑๙
การศึกษา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีสารสนเทศ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ประวัติการทำงาน	๑) ปฏิบัติหน้าที่นักวิชาการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๔๓ – ๒๕๔๕) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ ๒) ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน (๒๕๔๕ – ๒๕๕๑) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ ๓) ปฏิบัติหน้าที่นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (๒๕๕๑ – ๒๕๖๓) สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ